מחוברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון קי"א | פרשת מקץ | תשפ"ג

	ירושלים	בני ברק	ניו יורק	לונדון
זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	כניסת השבת 16:02 / יציאת השבת 17:18 / רבנו תם 17:55	כניסת השבת 16:16 / יציאת השבת 17:19 / רבנו תם 17:51	כניסת השבת 16:11 / יציאת השבת 17:19 / רבנו תם 17:41	כניסת השבת 15:36 / יציאת השבת 16:50 / רבנו תם 17:05

השבוע בגליון:

חשיפה: של מי היה המנורה ופתילות השמן שמצא הגאון רבי שרגא שמואל שניצלר בתוככי מחנה ברגן-בלזן ואיך ניצל ממות בטוח | עמ' ה'

סגולה: ימי החנוכה מסוגלים להמשיך רפואות | עמ' ב'

אקטואליה: נר חנוכה של שנים שהזיק - מי משלם | עמ' י"ד

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

'בשום מקום לא מצאתי שצריך לאכול בשבת חנוכה דוקא מאכלי חלב'...

מסופר כי בעיר בריסק התגוררו כמה מחסידי ה"יסוד העבודה" מסלונים, וכיון שבימי החנוכה היה רגיל רבם לשהות בעיר 'קאברין', היו עוזבים מדי שנה בשנה את עירם בימי החנוכה ונודדים ל'קאברין'.

אחד מאותם חסידים היה הג"ר חיים יוסף אריה פרעגער ז"ל ששימש כשו"ב בעיר בריסק, והוא בעל מחבר ספר "מנחת יוסף" על שחיטה ובדיקות, אשר רב העיר הג"ר יוסף דוב מבריסק ז"ל בעל ה"בית הלוי" לא היה אוכל אלא משחיטתו, ומכיון שהיה עוזב את העיר לכל משך ימי החנוכה, נמצא שלא היה לה"בית הלוי" בשר לאכול בכל ימים אלו, ואף בשבת חנוכה אכל מאכלי חלב בלבד.

כשחזר הג"ר יוסף ז"ל מ'קאברין', אמר לו ה"בית הלוי" בצחות: רבי יאשע! חיפשתי הדק היטב בכל ספרי הפוסקים והמנהגים בחנוכה, ובשום דוכתא לא מצאתי שצריך לאכול בשבת חנוכה דוקא מאכלי חלב... ואף גם זאת, דע לך, כי בקי אני בכל הלכות חנוכה, ולא מצאתי למי מן הפוסקים שידמוז שנרות חנוכה יש להדליק דוקא ב'קאברין'...

הגיב רבי יאשע ז"ל מיניה וביה: וכי דבר פשוט שכזה צריך להיכתב בשולחן ערוך?!...

מקור המנהג שלשר יהודי נותנים מתנה מועטת משא"כ לשר גוי

והורידו לאיש מנחה מעט צרי (מג, יט).

בצדק אמר גדול אחד בדרך הלצה, שמזה נשאר המנהג שלשרי אומות העולם נותנים מתנות ביד רחבה, ולשר יהודי נותנים דבר קטן, כי כן אנו רואים, שלעשו שלח יעקב מתנה מרובה, אבל ליוסף מסתמא אמר לו לבו שהוא יהודי לכן שלח "מעט צרי".

פניני אביר יעקב עמ' ח'

מסר מספרי אביר יעקב לפרשת השבוע עמ' כ"ד

פנינים ואמרות

פנינים חכמים
ואמרות נפלאות
על פרשת השבוע

החידוש שהאמרי אמת ציטט מכתב ידו של המקובל רבינו חיים ויטאל שנעלם

ברשות הרה"ק מרן האמרי אמת מגור זצ"ל היה נמצא פירוש והגהות למכילתא בכתב יד קדשו של רבינו חיים ויטאל זי"ע עצמו. מוצא כתב היד הוא מבגדד, והגיע לרשותו של רבינו זצ"ל על ידי גלגולים שונים, והשתדל מאוד למצוא נדבן שידפיס את הספר על חשבונו, אך לא עלתה בידו.

"בהיותו בארץ ישראל בשנת תרצ"ו, העביר את כתב היד לידי 'מוציא לאור' מפורסם, כדי שהלה יחפש אחרי אפשרות כלשהי להדפיסו. אך הענין התעכב בגלל מאורעות הדמים בארץ, לבסוף בראות הלה שאינו מצליח להוציא את הדבר לפועל, החזיר ושלח את כתב היד לרבינו זצ"ל על ידי האדמו"ר מקארלין רבי אברהם אלימלך הי"ד ששב לפולין ממש בימים האחרונים ערב פרוץ מלחמת העולם השניה, ולא הספיק הרבי מקארלין להעביר אותו לגור כי נטרפה השעה.

אחר כך כשעלה רבינו האמרי אמת זצ"ל לארץ ישראל שאל את המו"ל אם עיין לכל הפחות בחיבור ההוא, ואם זוכר מה מתוכנו? אך האיש לא זכר מאומה. אמר לו הרבי, שבהקדמה לספר כתב רבינו חיים ויטאל זי"ע כי לאחר שהשלים כתיבת חיבור זה – נתנמנם, ונתגלה לו בחלום פירוש לפסוק בשלהי פרשת מקץ "הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדוף אחרי האנשים והשגתם"

דלכאורה מה נחפז יוסף כל כך? ולמה הבהיל לרדוף אחריהם מהרה? אלא שביקש להקדים ולתפוס אותם לפני שיאמרו תפילת הדרך, אשר על פי הדין אינה נאמרת עד שמרחיק בדרכו פרסה, כי ידע יוסף שאם יספיקו לומר תפילת הדרך – שוב לא יוכל להם. עכדה"ק.

בספר פרדס יוסף (בפרשתינו מד, ד) מביא שמרן האמרי אמת הוסיף על דבריו: משום הכי ציוה יוסף למלא את אמתחות האנשים "כאשר יוכלון שאת" (שם מד, א), כדי שלא יסעו מהר – ועל ידי כן יהיה בנקל לרדוף אחריהם. ודברי פי חכם חן".

ראש גולת אריאל (ח"א עמ' שעו בהערה)

סעודת השבטים עם יוסף היה בזאת חנוכה

ידיעה מעניינת מביא הג"ד **שמואל מאיר הכהן הולנדר** זצ"ל מרבני רומניה בספרו **מהרש"ם הכהן** על התורה בפרשתנו, וזה לשונו: הרה"ק בעל **עטרת ישועה מדז'יקוב** זי"ע אמר על מה שאמר יוסף הצדיק (בראשית מב, יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ, היינו שיעשו סעודה ב'זאת' חנוכה, ועל ידי זה 'וחיו', כי השבטים הלכו למצרים בחנוכה, והיתה הדרך ה' ימים, וג' ימים ישבו בבית האסורים, אם כן יצאו מבית האסורים ב'זאת חנוכה'.

ושמע דבר זה הגאון בעל **השואל ומשיב** זצ"ל שהיה אבד"ק לבוב, ואמר לו שיאמרו לו היכן מרומז שבאו למצרים בחנוכה, וכתב לו העטרת ישועה חשבון מדויק שהיה כן, והסעודה והשבטים אצל יוסף העתה ב'זאת חנוכה'.

[וראה בשו"ת עטרת ישועה שנדפסו אכן ב' תשובות ארוכות (סי' ג-ד) בבירור ענין זה בכל היקפו, האם הגיעו השבטים למצרים בחנוכה, יעו"ש באריכות].

סגולת השבוע

ימי החנוכה מסוגלים להמשיך רפואות

ימים נעלים שאנו עומדים כעת בהם - שמונת ימי החנוכה, מסוגלים להמשיך רפואות וישועות, ומסוגל מאוד לקבלת התפילות לרפואת הגוף והנפש כפשוטו, ויכולים לפעול בימים אלו אף למעלה מדרך הטבע, וכדכתב הרה"ק **רבי לייבלה אייגר** זי"ע בספרו **תורת אמת** (שנת תרכ"ז סעודה שניה): ענין חנוכה הוא שורש הרפואה, כי לא נמצא עוד שום מועד שנקבע מתחילתו לשמונה ימים זולת חנוכה, ומספר שמונה הוא שורש הרפואה, וכמאמר חז"ל על ברכת הרפואה למה קבעוה בשמינית, מפני המילה שניתנה בשמיני וצריכה רפואה, לפיכך קבעוה בשמינית כי מילה הוא שורש הרפואה. וכן בחנוכה, כי רפואה בא מבחינת 'התחדשות', וכמו שכתוב 'הרופא לכל בחלואכי תתחדש כנשר נעוריכי', וחנוכה הוא זמן התחדשות, עכ"ד הנפלאים.

וכן כתב כתב הרה"ק **המנחת אלעזר** זי"ע בספרו **'שער ישכר'** (ימי אורה יד) שימי חנוכה מסוגלים לרפואה מאחר שהם ממידת הוד, ומבואר בסידור האר"י ש'בורא רפואות' הוא בחינות הוד, ולכן אפשר לפעול רפואות וישועות בימים אלו.

בספה"ק **אמרי נועם** נתן בזה רמז נפלא: כי א-ל מל"ך רופ"א נאמ"ן (=518) גימטריא להדלי"ק נ"ר חנוכ"ה (=518), לרמז שימי החנוכה הוא זמן המשכת הרפואה.

ומסופר, שפעם הגיע חסיד אחד להרה"ק **רבי מאיר מפרימשלאן** זי"ע בימי החנוכה, והתנצל בפניו שיש לו מחוש, והרופאים אומרים שהאוויר של ימי האביב שהוא בחודש הנקרא אצלם 'חודש מאי' הוא מסוגל לרפאות מחוש זה, ואם היה עכשיו מזג אויר של חודש מאי היה יכול להתרפא בנקל. אמר לו רבנו הרי יש לשון בגמרא (שבת כב, ב) "מאי חנוכה" היינו שבימי חנוכה גם יכול להיות אותה סגולה לרפואה כמו שיש בחודש מאי, ואכן אותו חולה נתרפא ממחושו.

ונסיים במה שסיפר הגה"צ **רבי אלימלך בידרמן** שליט"א ששמע מבעל המעשה (הובא ב'באר הפרשה' וישב אות סא): סיפר לי יהודי חשוב שליט"א מתושבי ענגלאנד (אנגליה), שלפני כחמישים שנה נולדה לו בת בימי הקיץ, ולדאבון לב נולדה הבת בלי בני מעיים (קיבה) רח"ל, והודיעוהו הרופאים שמדרך הטבע לא תחיה אלא יום או יומיים. כששמע את דבריהם העלה בדעתו למהר ב'קריאת השם' עוד בימות החול, כל עוד שהיא בחיים חיותה, ושאל היהודי את הרה"ק **רבי איציק'ל מפשעווארסק** זי"ע על רצונו לקרוא מיד שם, אך הרה"ק אמר לו שימתין עד שבת. ואכן כך עשה. והנה הרופאים נתנו לה לאכול אך 'כבולעו כך פולטו' ומכל מקום למרבית הפלא נשארה הבת בחיים, כשהרופאים אומרים שניסי ניסים מתרחשים עמה בכל רגע - מעל לדרך הטבע.

כך נמשך הדבר עד יום א' דחנוכה, באותו היום גילה הרופא להורי הבת שאין בידו כל הסבר בדרכי הטבע - אבל לנגד עיניו נראה בצילומים דבר פלא והפלא כי נברא 'יש מאין' ובמקום הקיבה החל לגדול קצת עור ואולי יש תקווה, וביום שמעלים את האו"ר עלה העו"ר... עד שבתוך ב' שבועות נבראה קיבה חדשה לאורך ימים ושנים, ויהי לפלא ולמופת.

ויהי בר"ח ניסן הבעל"ט נכנס האב עם בני ביתו לרבי, והזכירו ב'קוויטעל' את הבת, נענה הרבי ואמר, שמיד כשנולדה הבת הבין מדברי האב שאין כל מציאות שתחיה הבת, על כן המתין לשעת הכושר - נר א' דחנוכה, ואז בקע רקיעים בתפילתו, עד שהרגיש שפעל לה ישועה עכ"ד.

הנרות הללו: החנוכייה מחנות יודאיקה עתיקה שהחזירה בתשובה שלמה את כל המשפחה...

הבן רפרף בעיניו על מלאי החנות, והתעכב שעה ארוכה מול מדפי החנוכיות. על המדף הגבוה ביותר ניצבה חנוכיית עץ פשוטה למראה אך מגולפת בקפידה, שהורכבה מכפיסי עץ קטנים ומתפרקים. מכל מלאי החנות - דווקא החנוכיה הזו שבתה את ליבו של הבן, דווקא החנוכיה הלא הכי מרשימה הזו - הקסימה אותו. 'תוריד לי בבקשה את המנורה מהמדף העליון', ביקש הבן מהמוכר בחנות, שמיהר להסביר: 'זו חנוכיה לתצוגה בלבד, אינני מוכר אותה. אני יכול לתת לך להביט בה ולהשתעשע עימה, אך היא בשום אופן לא למכירה!' - פסק המוכר את פסוקו לפני שטיפס על הסולם והוריד אותה מהמדף העליון.

דווקא דבריו אלו של המוכר, שכנעו את הבן עוד יותר... הוא חש כי סוד מסתורי טמון בחנוכיה הזו וביקש להבין את פשרו. 'למה היא לא למכירה?' שאל הבן את המוכר, וזה השיב: 'ראה נא, החנוכיה הזו נראית עתיקה והיסטורית, אך למעשה היא בת 20-25 שנה בסך הכל. היא טומנת בחובה סיפור מרתק ומרגש, ולכן אני לא מעוניין למוכרה!' קבע המוכר.

שנות האימה האיומות שעברה אירופה תחת מגפי הקלגסים הנאצים ימח שמם, הותירו חורבן יהודי עצום מימדים, הרס בכל פינה. מיליונים נרצחו ה"ד, קהילות שלמות נעקרו, ערים גדולות חרבו. אך גם בין השורדים את התופת, היו כאלה שנשמתם נחרבה. כזה היה אייבי, אברהם לשעבר, שנולד לאב מדקדק במצוות, אך בעקבות מאורעות המלחמה – אט אט השתכחו ממנו אמונתו ודתו לחלוטין, ולדאבון הלב – ניהל חיים באחד מקיבוצי הארץ נטולי כל סממן דוחני רחמנא ליצלן.

כשמלאו לבנו הגדול 13 שנים, הודיעו האב כי ביום הזה יחוגו את יום ההולדת במתכונת חגיגית במיוחד, במסע לקניון הגדול שבחוצות העיר, ושיטוט בין החנויות הפזורות בו, מתוך מתן אפשרות לילד לבחור לעצמו מתנה כאוות נפשו. 'מה שתבחר לך למתנה – אני קונה לך!' – הבטיח האב לבנו המאושר, והשניים יצאו לדרכם.

בהגיעם לקניון, הביט הבן לכל עבר ועיניו לא שבעו ראות. עיניו נצצו לנוכח שפע המתנות שהוא יכול לבחור מביניהן והוא התלבט עמוקות בין הצעות שונות. בין החנויות נראתה גם חנות קטנה למוצרי יודאיקה ופריטים היסטוריים, והבן ביקש להיכנס גם אליה. כשהציץ האב בחלון הראווה – נחרד ליבו, היתה זו חנות למוצרי יהדות!

כל הסברי האב ותחנוניו כי מדובר בחנות שמוכרת מוצרים עתיקים והיסטוריים בלבד – עלו בתוהו. הבן התעקש להיכנס אל החנות ולראות מה היא מציעה, משהו בתכולת החנות קסם לו מאוד. היה זה שבועות ספורים לפני חנוכה ומדפי החנות כרעו תחת עומס החנוכיות, בשלל צבעים וצורות, גוונים וסוגים, שהוצבו בחנות למכירה.

הבן רפרף בעיניו על מלאי החנות, והתעכב שעה ארוכה מול מדפי החנוכיות. על המדף הגבוה ביותר ניצבה חנוכיית עץ פשוטה למראה אך מגולפת בקפידה, שהורכבה מכפיסי עץ קטנים ומתפרקים. מכל מלאי החנות – דווקא החנוכיה הזו שבתה את ליבו של הבן, דווקא החנוכיה הלא הכי מרשימה הזו – הקסימה אותו. 'תוריד לי בבקשה את המנורה מהמדף העליון', ביקש הבן מהמוכר בחנות, שמיהר להסביר: 'זו חנוכיה לתצוגה בלבד, אינני מוכר אותה. אני יכול לתת לך להביט בה ולהשתעשע עימה, אך היא בשום אופן לא למכירה!' – פסק המוכר את פסוקו לפני שטיפס על הסולם והוריד אותה מהמדף העליון.

דווקא דבריו אלו של המוכר, שכנעו את הבן עוד יותר... הוא חש כי סוד מסתורי טמון בחנוכיה הזו וביקש להבין את פשרו. 'למה היא לא למכירה?' שאל הבן את המוכר, וזה השיב: 'ראה נא, החנוכיה הזו נראית עתיקה והיסטורית, אך למעשה היא בת 20-25 שנה בסך הכל. היא טומנת בחובה סיפור מרתק ומרגש, ולכן אני לא מעוניין למוכרה!' קבע המוכר.

'ומהו אותו סיפור?' שאל הבן שחיידק הסקרנות ניצת בו. 'תשמע' השיב המוכר 'את החנוכיה הזו מצאו אחרי השואה, בתום המלחמה, באחד ממחנות ההשמדה. זו חנוכיה שבנה והרכיב יהודי ימים ספורים לפני שנשלח לתאי הגזים, ובעיניי – היא מסמלת משהו עמוק ומרגש הרבה יותר מכל פריט אחר בחנות...' הסביר. 'אוהו, מתאים לי!' קפץ הבן בעיניים נוצצות, כשאביו תמה לעומתו: 'מה יש לך עם החפץ הזה? מה הוא מעניין? הסתובבנו כל הבוקר בקניון, יש כאן חנויות מגוונות, עשירות בצבעים, בסגנונות ובמוסיקה מקפיצה. מה אתה צריך את החפצים המיושנים הללו, ששייכים בכלל לדורות קדומים?!' שאל בזעף. אך דווקא דבריו החדים והנחרצים של האב, גרמו לבן לעמוד עוד יותר על דעתו. 'אבא' אמר לאביו 'החנוכיה הזו כה יפה ויש מאחוריה סיפור נוגע ללב. היא גם בדיוק מתאימה למדף העליון בארון שבחדרי, ונראה לי שיהיה מרתק להדליק בה נרות צבעוניים... מה איכפת לך לרכוש אותה?'. 'אוי, נו, עזוב!' שב האב וגער בבנו, שלא הבין מה מתחולל בנפש אביו לנוכח בקשתו לקנות פריט יהודי עתיק. 'היום העולם התקדם, החפצים הללו שייכים לפעם, לדור שלפני המלחמה הארורה. זה לא בשבילנו, למה אתה מתעקש לרכוש דווקא את החנוכיה הזו?! מה יש לך איתה?!'.

ובאומרו זאת, לפתע התערב המוכר: 'אני מזכיר לכם שהדו שיח ביניכם מיותר לחלוטין, החנוכיה הזו היא לא למכירה. תבינו, היא נבנתה מחתיכות עץ קטנות שנאספו מגרוטאות ישנות, גולפו ביד אמן והורכבו תוך שעות רבות של עמל ומסירות נפש של יהודי מאסירי המחנות. נקל לשער שהוא השקיע בחנוכיה הזו את מיטב שעות השינה המועטות שלו, כנראה גם הסתכן כדי לבנותה. כזו חנוכיה אני לא מוכר, חפשו לכם אחרת בבקשה!'. 'שום אחרת ושום כלום' הזעף הבן את פניו, 'זה נראה באמת חנוכיה מיוחדת, ולכן אני בוחר דווקא בה. נקודה. ואל תספר סיפורים שאתה לא מוכר, כי בחנויות – לכל פריט יש מחיר.

ואבא' – היסב הבן את פניו לאביו – 'הלא הבטחת לקנות לי את כל שאבחר, בבקשה!'. לנוכח הדברים, נקב המוכר בסכום מפולפל ויקר מאוד, שהיה בטוח שהאב לא יסכים לשלם בגין החנוכיה המיוחדת. אך הבן עשה עצמיו נפגע והתעקש כי אביו ירכוש בדיוק את אותה חנוכיה, בכל מחיר שבעולם. לבסוף, לאחר ויכוח ארוך ומשא ומתן מתיש, יצא הבן צוהל ושמח מחנות היודאיקה כשהחנוכיה הנדירה בידיו, לאחר שאביו שילם עבורה הון רב. מיד בבואם הביתה, הוציא הילד את החנוכיה מצרורו והתיישב לנקותה ולמרקה.

הוא לא ידע את משמעותה, לא היה לו שמץ של מושג מה תפקידה. הקסם והרגש הטמונים בה כבשו את נפשו, והוא ישב והשתעשע בה ללא הרף. ביום מן הימים, כשסיים להשתעשע עם החנוכיה וביקש להחזירה למדף העליון שבחדרו, לפתע היא צנחה מידיו והתפרקה על הרצפה לשברי שברים, כשהילד נופל אחריה ופורץ בבכי מר ומתייפה.

'אוי, החנוכיה היקרה' התייפח הבן ביבבות מחרישות אוזניים, 'מי ידוע איך

מרכיבים אותה בחזרה, מי יודע מה אפשר לעשות איתה עכשיו...' – לא פסק הבן מבכיו, עד שאביו הבטיח כי ישב עימו לנסות להרכיב מחדש את החנוכיה... הם אספו בזהירות את השברים מן הרצפה והעמידו את החלקים כולם על השולחן. לא היה לפאזל הזה הוראות הרכבה, הם אפילו לא ידעו מהיכן להתחיל. ניסו לחשוב כיצד לבצע את מלאכת ההרכבה והחזיקו בידיהם בחלקי העצים, מהפכים בהם מכל הצדדים. ואז הבחינו, כי שדרת החנוכיה המובילה לנר השמש חלולה ובתוכה מונח פתק קטן ומצהיב...

בלי מחשבה מראש לאן הפתק הזה עלול להוביל ובלי לתאר לעצמו מה הפתק הזה טומן עבורו, ניער האב את שדרת החנוכיה בסקרנות, מנסה למשוך את הפתק החוצה. הבן הביט באביו בסקרנות גוברת, והאב מוסיף ומושך את הפתק בזהירות, לבל יתפורר... וכשהפתק יצא... האב החל לקרוא את הכתוב בו באותיות עבריות, עיניו רפרפו במהירות על פני השורות הצפופות והוא פרץ בבכי מר ונסער. הוא הוסיף להתבונן בפתק במבט מבולבל, וכשהגיע לשורת החתימה – צנח ארצה והתעלף! בני הבית נזעקו למקום, ניסו להשיב את נפשו. איש מהם לא הצליח להבין את הכתוב בפתק, הואיל ונכתב באותיות עבריות. לאחר שעה ארוכה של מאמץ בעזרת כוחות הצלה שחשו למקום, התעורר האב מעלפונו, אך לזמן קצר בלבד. שכן מיד כשהתעורר ביקש שוב את הפתק ושוב נפל והתעלף...

בית המשפחה הפך למרקחה, שכנים, רופאים, כוחות הצלה – כולם ניסו להבין מה קרה, מה יש בפתק הזה שגרם לסערת רגשות כה קשה והפילה את האב לעילפון חוזר ונשנה. לבסוף, אחד הרופאים הציע להזריק לאב חומר מרדים כדי שיישן מספר שעות ויירגע ורק אחר כך יקיצו אותו אט אט וישאלו אותו למשמעותו של הפתק המסתורי. שעות ארוכות ישן האב, כשרעייתו וילדיו מנסים לפענח את הפתק ללא הצלחה. האותיות נראו מוזרות, איש לא הבין את משמעותן. היה ברור כי הפתק הזה נושא בחובו סוד מסתורי, משהו מטלטל ביותר שהחריד את נפש האב וגרם לו לסערת רגשות כה עזה. ואז, כשהתעורר האב, החביאו ממנו את הפתק עצמו וביקשו ממנו להסביר מהזיכרון מה היה כתוב בו, מי חתום עליו, ומדוע גרם לכזו חרדה וסערה. האב התיישב ולגם מים קרים, ואז החל לספר על תוכן הפתק, בו נכתב:

'מנורה זו נבנית כאן בתוך מחנה ההשמדה, תוך סכנה עצומה ומסירות נפש. אינני יודע אם אזכה להדליק בה את נרות החנוכה, כי כל יום במקום הזה הוא שאלה של חיים ומוות בהרף עין. ואף אם אזכה להדליק בה את הנר הראשון, אין לדעת אם אזכה לשרוד ולהדליק בה את הנר השני והשלישי... לפיכך, אני מבקש בכל ליבי, ממי שהמנורה הזו תגיע לידיו, שיידע כמה כוח ומסירות נפש השקעתי בה, וידליק בה נרות שיהיו לעילוי נשמתי המיוסרת ולעילוי נשמת אבי ואמי וכל בני משפחתי, אשר לא נותר מהם שריד ופליט'. האב ביקש את הפתק ושב וקרא אותו, שורה אחר שורה, בהתרגשות אין קץ וכשדמעות זכות זולגות מעיניו. ואז, הפנה את מבטו לבניו ושאל בקצרה:

'ואתם יודעים מי חתום על המכתב הזה?'... כולם פערו עיניים במתח נורא. אחרי המכתב המטלטל והמסעיר, מי יודע מה עוד יכול להפתיע כאן, מיהו החתום האלמוני על השורות המטלטלות הללו. וכאן חתך האב את המתח באזמל מנתחים וקרא בסערת נפש: 'אבא שלי, אבא שלי הוא שחתום על המכתב הזה!' גילה את הסוד הנורא ופרץ בבכי מתייפח למשך דקות ארוכות...

שלושת ילדי המשפחה היו המומים. הם כלל לא ידעו כלום על יהדותם, בוודאי לא העלו בדעתם כי סבם היה יהודי המקפיד על קלה כבחמורה, שבנה חנוכיה במסירות נפש בתוככי עמק הבכא, וגם הטמין בה את צוואתו האחרונה. הם ביקשו לדעת עוד על צור מחצבתם וצעד בצעד החלו לשוב למקורותיהם היהודים... ולא עברו ימים רבים, עד שהמשפחה כולה עקרה ממקום מושבה והתיישבה בפרבר יהודי גדול. הם שבו בתשובה שלימה אל אביהם שבשמים, קיבלו על עצמם עול תורה ומצוות בשמחה והתרגשות. מסירות נפשו של הסב בשנות האימה למצוות הדלקת נר חנוכה, היא שעמדה לבנו ולצאצאיו לשוב לדרך התורה והמצוות ברוח ישראל סבא...!

> בלי מחשבה מראש לאן הפתק הזה עלול להוביל ובלי לתאר לעצמו מה הפתק הזה טומן עבורו, ניער האב את שדרת החנוכיה בסקרנות, מנסה למשוך את הפתק החוצה. הבן הביט באביו בסקרנות גוברת, והאב מוסיף ומושך את הפתק בזהירות, לבל יתפורר... וכשהפתק יצא... האב החל לקרוא את הכתוב בו באותיות עבריות, עיניו רפרפו במהירות על פני השורות הצפופות והוא פרץ בבכי מר ונסער. הוא הוסיף להתבונן בפתק במבט מבולבל, וכשהגיע לשורת החתימה - צנח ארצה והתעלף!

הסיפור הזה, ממחיש את המסר העמוק הטמון בנרות החנוכה. כשביקש האב למסור מסר לדור הבא בלי שיידע כי הוא יגיע בדיוק לכתובת הדרושה, הוא בחר למסור את המסר בעזרת מנורת החנוכה, בעזרת העובדה שלא ויתר על הדלקתה גם בעיצומם של ימי האימה, ולמרות הסכנה הקיומית הנשקפת לחייו. כי ידוע ידע, שאור החנוכה חזק מכל אלה וגם אם גופו יוכנע בידי המרצחים ימח שמם – הרי שהרוח היהודית האיתנה תוסיף לפעום ולפעול, ונצח ישראל לא ישקר.

את המסר הזה, חשוב וכדאי כל כך שנמחיש לילדינו. בהדלקת הנרות אנו לא רק מציתים אש חגיגית, אנו מעבירים מסר שכדאי לחורטו בעצמות ולהפנימו אל עומק הנשמה: ליהודי יש כוחות, יש בו עוצמה אדירה. לכולנו יש קשיים, יש התמודדויות, יש נסיונות, היצר קם עלינו ברוחניות וסכנות לא מועטות נשקפות בגשמיות. ועדיין, ולמרות זאת, ובכל אופן – אנחנו חזקים הרבה יותר! אנחנו מפרסמים את הנס ומטמיעים בנפשנו ובנפש ילדינו, כי כל כלי יוצר עלינו לא יצלח, אנו נעמוד בכל הקשיים והנסיונות ונוכל להם בנצחון סוחף. יתכן שזה לא יהיה קל, אבל כך יקרה. כי כמו בימים ההם – מול אפילה יוונית סמיכה וחסרת סיכוי, כך גם בזמן הזה – עם ישראל יוסיף ויתקיים, יצמח ויתפתח, יגדל לתפארה. כמה כדאי להבליט את המסר הזה, בהדלקת הנרות המשפחתית, במסיבות הביתיות, בערבי הלביבות הלבביים. מעל ומעבר לכל החגיגיות, עומד מסר החנוכה ומאיר: יהודי יכול, הוא מסוגל, יש בו כוחות, הקדוש ברוך הוא עימנו, בורא עולם נמצא בצד שלנו. עם ישראל חי וקיים לעד ולעולמי עולמים...!

פניני המגידים

ועל הנפלאות: שרד את הוצאתו להורג וזכה להדליק נרות חנוכה בתוככי מחנה ברגן - בלזן עד לפטירתו בשנת תש"מ...

הנאצי החוויר והסמיק חליפות, מבע עיניו הפך מבוהל וכל עצמותיו רעדו מאימה... "איש קדוש הוא זה", מלמל בפחד, "איך יתכן שהוא שרד את הכדור? הרי אך אמש היה מוטל מת, אני ולא אחר גררתי את גופתו החוצה... כיצד זכה זה בחיים חדשים ועודנו מסתובב כאן?"...

בפנים מפוייסות ניגש הנאצי אל הרב. "אני רואה שאינך בן אנוש רגיל", לחש בשקט, "אני מבין שיש לך כוחות על אנושיים. הרי אמש היית מוטל מת ועתה - אתה חי וקיים ומתפקד. לפיכך אמנה אותך לרב המחנה מהיום ואילך...".

היו אלה הימים האפלים, ימי מלחמת העולם השניה. עננים שחורים כיסו את שמי אירופה, מלחמה עקובה מדם וארוכת ימים ושנים שיסעה את מדינות היבשת. דם יהודי נשפך כמים, מכונות ההשמדה האכזריות של הנאצים ימח שמם פעלו בשיא תפוקתן ואין לך יום שקללתו קטנה מקודמו. ברכבות המוות נדחסו יהודים רבים, בדרכם האחרונה לקדש שם שמים. באמונה שלימה הקריבו עצמם על מזבח קידוש ה', נכונים ומוכנים למסור נפשם למוות על הזכות להיות יהודים מאמינים.

במחנות ההשמדה, בבלוקים צרים וארוכים ועל דרגשים מלאי פשפשים, הצטופפו הנותרים, ממתינים לתורם שבוודאי עוד יבוא. בחצרות המחנות שכבו חללי ירי לצד חללי רעב, ובתוככי המחנות פעלו בהקפדה ובסדר מופתי תאי הגזים הידועים לשמצה. מכונת ההשמדה הגרמנית לא ידעה שובעה, בדייקנות ובקפדנות עברה עיר אחרי עיר וכפר אחרי כפר, אוספת את היהודים אל הרכבות ומובילה אותם אל התחנה הסופית והאחרונה, בה הפכו לגבעת אפר אילמת ועצובה.

אחד המחנות הידועים, היה מחנה ברגן בלזן המפורסם, לשם הובל ביום מן הימים אדם תלמיד חכם גדול ונשוא פנים, הוא הגאון רבי שרגא שמואל שניצלר זצ"ל, שכיהן כאב בית דין העיירה טשאבא שבהונגריה (נפ' כז תשרי תש"מ). גם לעיירתו הגיעה ידם המגואלת בדם של הנאצים, והוא נמנה על מאות אלפי יהודי הונגריה שהועלו על רכבות המשא, למסע ארוך בואכה מחנה ברגן בלזן, שם קיבלו הנאצים את ההחלטות מה לעשות עם כל יהודי.

במחנה שררה משמעת ברזל. מדי יום לפנות בוקר, הועירו היהודים לעמל היום, לעבודת פרך בשירות הנאצים. כדי למנוע תקלות ותירוצים, לא היו במחנה כל חילופי דברים. מי שלא עמד בדרישות ובהוראות נורה על אתר, ומדי יום שימשו כמה גופות חדשות כתמרור אזהרה, כי ככה ייעשה למי שימרה את פי המפקדים... העבודה התנהלה בדייקנות, בלי חריקות ובלי שינויים. בחורף כבקיץ בקור מקפיא ובשרב מחניק, התייצבו היהודים לעבודה באותם בגדים, לאחר אותה מנת מזון זעומה, ובאותה שעה.

דווקא לכן הייתה כה גדולה התמיהה, כאשר אחד הנאצים קרא לרב שניצלר מתוך שורות העבודה... אחיו היהודים הביטו בו עושה את דרכו לעבר החייל, בחרדה מהולה בסקרנות. מי יודע מה רוצים ממנו, מי יודע מה עשה ובמה חטא, ובעיקר – מי יודע אם יזכה עוד לשוב לשורות העבודה, או יצטרף לרשימה המתארכת של הנספים על קידוש ה'. הם המשיכו בעמל יומם, תוך הצצות תכופות בנעשה בסמוך – הדין ודברים המתפתח בין הנאצי להרב שניצלר... "יהודון נבזה!" פתח הנאצי בהתנשאות, "אני יכול להרוג אותך עכשיו, אבל חבל לי לבזבז כדור על יצור כמוך! אז תייתר לי את הצורך לירות בך ותאמר בפניי כמה דברי כפירה באמונתך, שישמחו את לבי בכך שאתם היהודונים כבר נגמלתם מאמונתכם ולמדתם כי רק מלכות הרייך היא השולטת!".

הנאצי היה בטוח, כי לנוכח האיום המפורש בוודאי יאמר הרב את אשר התבקש. לא היה לו שמץ ספק, והוא ציפה לשמוע את הדברים המפורשים יוצאים מפי היהודי שלפניו... אלא שהרב לא התבלבל, אף לא לרגע. פניו הרצינו, עיניו התמקדו והוא השיב בשקט ובנחישות: "לא יקום ולא יהיה, יש בורא לעולם ואין עוד מלבדו!". היהודים מסביב כבר העריכו מה יהיה ההמשך. היה ברור כי עכשיו תישמע שריקת הכדור, שתסיים את חייו של הרב שניצלר. לא שהיה זה מחזה נדיר במחנה, ועדיין – כל מעשה נאצי כזה היה מזעזע וזורע בהלה... אלא שדווקא לנאצי היתה סבלנות, כנראה היתה חשיבות גדולה יותר בעיניו לשמוע דברי כפירה מפי יהודי, מאשר לרצוח אותו בדם קר על עקשנותו למען אמונתו...

"חבל עליך", ניסה לשדל את הרב שניצלר, "עדיין אינך מבוגר ותוכל להמשיך בחייך מבלי שיאונה לך כל רע. הרבה יותר פשוט והגיוני שתצהיר שדבריך הקודמים הם דברי הבל ותפנק אותי בנאום הכופר בכל אמונתך הדתית. אני נותן לך הזדמנות שניה ואחרונה להציל את חייך!" הוסיף, והניף את הנשק באויום... היהודים מסביב כבר היו אחוזי אימה. הפחד היה מוחשי, גם המלחמה. כל שהנאצי מבקש הוא רק משפט אחד, אך משפט הכופר באמונה הבסיסית ביותר של כל יהודי. מנגד – הרב שניצלר לא התבלבל אף לרגע, היה ברור כי הוא נחוש... "הנשתבשה עליי דעתי?" שאל את הנאצי בהתרסה. "וכי בגלל שאני כאן במחנה, בתנאים כאלה ובגלל איום מטופש כזה, נראה לך שאוציא דברי כפירה מפי? הרי כולנו רואים את השמים ואת הארץ, אותם ברא בורא עולם. מאז ועד היום הוא מנהיג את העולם ברחמיו ובחסדיו, זה דבר פשוט וברור שכל יהודי מאמין בו, גם במחיר חייו!".

הנאצי התמלא זעם. עיניו התרוצצו בחוריהן, הוא רעד מכעס. היהודון החצוף הצליח להוציאו לגמרי משלוות נפשו... "זו אזהרה אחרונה", אמר ודרך את נשקו, "או שתאמר דברי כפירה, או שאני יורה בך בזה הרגע. תגיד מה שאומרים לך, ולא...". עכשיו היה ברור שזה הולך לקראת הסוף. איש לא חשב כי הרב עוד ייכנע, וגם לא היה ספק מה תהיה התוצאה. הרב שניצלר עטה על פניו ארשת רגועה ומלאכית, ואמר בשלווה את המילים אותן כבר שמע הנאצי אינספור פעמים: "שמע ישראל, השם אלוקינו, השם אחד!". הנאצי נזעם עד להשחית, הפטיר קללות בגרמנית וכיוון את הרובה. שריקה עזה נשמעה, הכדור פילח את הדרך אל הרב שניצלר, שבתוך שניה נפל ארצה...

היה זה ליל כ"ד בכסלו, ערב חנוכה. כל מעייני הרב שניצלר נתונים בשאלה איך ניתן להשיג כאן, בעומק תהום המחנה, שמן ופתילות להדלקת נרות החנוכה. באותו יום בדיוק, הוא מועבר לדרגש בבלוק אחר והוא ממהר לנער את הכרית התבן המוכנה על הדרגש. כתוצאה מהניעור, נופלת לפתע שקית קטנה מתוך הכרית, ובתוך השקית אוצר שלא יסולא בפז: כמה פיסות בד מוכנות כפתילות ולצידן צלוחית ארוזה יפה ובה שמן זית...

הבהלה ניכרה היטב על פני היהודים, בודדים אף העזו להזיל דמעה על דמות מופת שהיתה במחנה ומסרה נפשה על קידוש השם. הנאצים העומדים מסביב פתחו מיד בצרחות שמחה, על עוד ז'יד שהתעקש ושילם בראשו, הם עברו על ידו, דרכו על הגופה המוטלת על הארץ וגם ירקו עליה בבוז. רק המפקד המקומי התעצבן על עיכוב סדר היום וגער בנאצי: "עכשיו הגופה של היהודון תסריח פה ומי יטפל בה? תפוס את הגופה הזו וזרוק אותה החוצה, שינקו אותה מכאן לפני שכל האיזור יתמלא בדם יהודי מעלה צחנה...". הנאצי עשה לפי ההוראות, הוא תפס את גופת הרב שניצלר בזרועותיו וגרר אותה החוצה, מניח אותה בשביל החיצוני.

מספר דקות אחרי שהנאצי עזב את המקום, והנה "הגופה" מתחילה לנוע... הרב שניצלר התאפק עד עתה שלא לנשום, גם לא לחייך על נס הצלתו. מתברר שהכדור פספס אותו בסנטימטר בודד, הוא נפל ארצה מבהלה והבין כי כדאי יותר להעמיד פני מת, תוך שהוא מודה לבורא עולם על נס הצלתו המופלא... רק כחלוף דקות ארוכות קם, התנער מהאבק שדבק בו ועשה דרכו לשנת לילה על הדרגש, לא לפני שקרא שוב קריאת שמע בכוונה עצומה... בין היהודים כבר נפוצה השמועה הסודית כי הרב שניצלר נותר חי. עצם הישארותו בחיים למרות העמידה על העקרונות, מסירות הנפש על האמונה גם לנוכח הנשק והיריה – היה בהם חיזוק עצום לכל יושבי המחנה. העובדה כי הרב שניצלר לא נפגע היתה כמין הארה שמיימית בתוככי אפילת המחנה, כי בורא עולם חי וקיים ומשגיח גם כאן!

לעומת היהודים, הרי שביום המחרת, כאשר אותו נאצי מרושע חלף ליד הרב שניצלר, הוא נבהל ואחזתו חלחלה. הן היה בטוח שהרב כבר איננו בין החיים ואילו היהודון עודו חי וקיים... הנאצי החוויר והסמיק חליפות, מבע עיניו הפך מבוהל וכל עצמותיו רעדו מאימה... "איש קדוש הוא זה", מלמל בפחד, "איך יתכן שהוא שרד את הכדור? הרי אך אמש היה מוטל מת, אני ולא אחר גררתי את גופתו החוצה... כיצד זכה זה בחיים חדשים ועודנו מסתובב כאן?"...

בפנים מפוייסות ניגש הנאצי אל הרב. "אני רואה שאינך בן אנוש רגיל", לחש בשקט, "אני מבין שיש לך כוחות על אנושיים. הרי אמש היית מוטל מת ועתה – אתה חי וקיים ומתפקד. לפיכך אמנה אותך לרב המחנה מהיום ואילך...". לא היה יום טוב לרב שניצלר במחנה, כמו היום הזה. עול העבודה הקשה הומר בעבודה קלה יחסית, הוא זכה לפרוטקציה בגישה למזון כשר, לחופשות ביום השבת ולאספקת שירותי דת סדירים. מאותו היום התעטר בתואר "רב מחנה ברגן בלזן", ובתפקידו סייע רבות לאחיו הנאנקים... עם בוא החורף, נערכה התארגנות מחדש במחנה. יהודים רבים כבר נשלחו למשרפות, בודדים בלבד זכו להשתחרר. המפקדים הנאצים מיהרו לאכלס את הדרגשים המפונים, ואחד המועברים אליהם היה לא אחר מאשר הרב שניצלר.

היה זה ליל כ"ד בכסלו, ערב חנוכה. כל מעייני הרב שניצלר נתונים בשאלה איך ניתן להשיג כאן, בעומק תהום המחנה, שמן ופתילות להדלקת נרות החנוכה. באותו יום בדיוק, הוא מועבר לדרגש בבלוק אחר והוא ממהר לנער את הכרית התבן המוכנה על הדרגש. כתוצאה מהניעור, נופלת לפתע שקית קטנה מתוך הכרית, ובתוך השקית אוצר שלא יסולא בפז: כמה פיסות בד מוכנות כפתילות ולצידן צלוחית ארוזה יפה ובה שמן זית...

לימים התברר כי מי שהטמין את האוצר בכרית היה הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר זי"ע, שביום כ"א בכסלו שוחרר מהמחנה ועשה דרכו לשוויץ הנייטרלית. הרבי מסאטמר התארגן מבעוד מועד עם כל צרכי החנוכה, וכשהוברח מהמחנה באישון ליל – הותיר בכרית את האוצר היקר, שהתגלגל לידיים טובות.

מאות יהודים, מכל רחבי המחנה, התקבצו באותו לילה לבלוק של הרב שניצלר. בפנים קורנות ומאושרות, עמד הרב ובירך בקול: אשר קדשנו במצוותיו וציוונו... שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", וגם "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה!". היהודים שמסביב מחו דמעות התרגשות והרב שניצלר עמד באמצע, שמח ומאושר. עוד נר הוצת, עוד להבה נדלקה.

נצח ישראל לא ישקר, האמונה הנצחית תמשיך לפעום ולהוביל את עם ישראל, עד לגאולה השלימה...!

(פניני פרשת השבוע)

המעגל שנסגר לאחר עשרות שנים: לילה לפני שילדתי, הופיעה אמי בחלום ואמרה לי באידיש: "פינף פאר פינף" (=חמש עבור חמש)...

בשכונתם של שפיצר, בפלורידה, התגוררה קשישה אמידה בשם גברת גורדון. לאוזניה הגיע שמה של המשפחה קשת היום, והיא החליטה להירתם לעזרתם ותמכה בהם בסכומי כסף גבוהים. יום אחד הגיעה גברת גורדון לביקור בבית היולדת. היא חפצה לראות מקרוב למי היא עוזרת. כאשר פתחה את הדלת ונכנסה, נתקלו עיניה בתמונה שהיתה תלויה על הקיר.

באותו רגע נפלה מעולפת על הרצפה. אמבולנס הריץ אותה לבית רפואה. היולדת הצעירה, שקיבלה מגברת גורדון כל כך הרבה סיוע, נסעה למחרת לבקרה. היא ממש לא הבינה מה כל כך ריגש את הגברת בתמונתה של אמה. גברת גורדון התרגשה מאוד למראה המבקרת. התרגשותה גברה עוד יותר כאשר נודע לה כי היא בתה של האישה שראתה בתמונה.

"אני חייבת לאמך את חיי", אמרה והחלה לגולל את סיפורה:

עשר שנים המתינו הזוג שפיצר לְזְכוֹת בילדים. כאשר זכו אחרי עשר שנות נישואין, הם הפכו בבת אחת להורים לחמישה. נולדה להם חמישייה...

אם לפני הלידה חיו בני הזוג בצניעות יתרה מחוסר אמצעים – הרי שעם היותם למשפחה בת שבע נפשות, הם הפכו למשפחה נזקקת ממש.

בשכונתם של שפיצר, בפלורידה, התגוררה קשישה אמידה בשם גברת גורדון. לאוזניה הגיע שמה של המשפחה קשת היום, והיא החליטה להירתם לעזרתם ותמכה בהם בסכומי כסף גבוהים. יום אחד הגיעה גברת גורדון לביקור בבית היולדת. היא חפצה לראות מקרוב למי היא עוזרת. כאשר פתחה את הדלת ונכנסה, נתקלו עיניה בתמונה שהיתה תלויה על הקיר.

באותו רגע נפלה מעולפת על הרצפה. אמבולנס הריץ אותה לבית רפואה. היולדת הצעירה, שקיבלה מגברת גורדון כל כך הרבה סיוע, נסעה למחרת לבקרה. היא ממש לא הבינה מה כל כך ריגש את הגברת בתמונתה של אמה. גברת גורדון התרגשה מאוד למראה המבקרת. התרגשותה גברה עוד יותר כאשר נודע לה כי היא בתה של האישה שראתה בתמונה.

"אני חייבת לאמך את חיי", אמרה והחלה לגולל את סיפורה:

במלחמת העולם השנייה הייתי כלואה במחנה הריכוז ברגן-בלזן. היינו מאוגדות קבוצה קטנה של בנות בגילאי 14–16 , שלמרות החיים במעמקי הגיהינום היתה בנו נחישות לקיים מה שיותר מצוות. היה זה כמה ימים לפני חג

החנוכה. אגרנו את המנות היומיות הקטנטנות של המרגרינה, כדי להשתמש בהן במקום שמן להדלקה. פרמנו מעט חוטים משולי הבגדים והכנו מהם פתילות. כעת חסרו לנו כלי קיבול, בהם נוכל להניח את המרגרינה ואת הפתילות. הבחירה המעשית ביותר למטרה זו היתה קליפות תפוחי אדמה, אבל גם כדי להשיג "כלים" כאלה נדרשנו לתעוזה ולתושייה. היה עלינו להצליח לחמוק מצריף השינה אל המטבח ולגנוב תפוחי אדמה.

בבדיקה בלשית גילינו כי במשך היממה ישנן חמש דקות בלבד בהן לא עומד שומר ליד המטבח: מחצות הלילה עד חצות וחמש דקות. חמש בנות החליטו לשים נפשן בכפן ולנסות להשיג את תפוחי האדמה הנכספים, וביניהן אני.

לרוע מזלנו נתפסנו. השומר שגילה אותנו רשם את שמותינו ואת מספרינו ופסק כי מחר נוצא להורג בתלייה במעמד כל תושבות המחנה.

במחנה היתה בחורה יהודייה אחת, שלא התגוררה עם כולן בצריפים. היא היתה בחורה מוכשרת, ששלטה בכמה שפות, והגרמנים הועידו לה תפקיד מיוחד: להאזין לדיווחי חדשות בתחנות זרות ולתרגמן עבור המפקדים. למטרה זו קיבלה ביתן נפרד למגורים וזכתה לפריבילגיות מיוחדות. במוחנו עלה רעיון לנסות להיעזר בה. אולי תואיל להשתמש בקשריה ולנסות להעביר מעלינו את רוע הגזרה.

שבנו והתגנבנו באישון לילה מהצריף והגענו עד הביתן של אותה בחורה. הביתן היה חשוך, אולם שירה חרישית הובילה אותנו אל חורשה סמוכה לביתן.

להפתעתנו, ראינו אותה עומדת שם, מדליקה נר חנוכה ושרה "מעוז צור". המראה היהודי עודד אותנו. ניגשנו אל הבחורה והתחננו בפניה על חיינו, אולם היא לא רצתה להקשיב לנו. היא גערה בנו וגירשה אותנו מהמקום... (-היא פחדה שניתפס כולנו, ויהרגו את כולנו).

למחרת, בצהרי יום ראשון של חנוכה, התאספו כל אסירות המחנה בכיכר כדי לצפות בהוצאה להורג של חמש הבנות הצעירות. המתח והחרדה היו בשיאם. כל אחת מחמשתנו עמדה על כיסא, וסביב צווארה נכרך חבל תלייה. עם בוא המפקד הכריזו את שמותינו, "הפושעות שניסו לגנוב תפוחי אדמה". התליינים המתינו להוראה לבעוט בכיסאות שעליהם עמדנו, וכך לשלחנו לעולם שכולו טוב.

כעת הגיע תורה של היולדת הצעירה להתרגש. היה לה מה להוסיף על הסיפור: לילה לפני שילדתי, הופיעה אמי בחלום ואמרה לי באידיש: "פינף פאר פינף (=חמש עבור חמש). שאלתי אותה: "אמא, למה כוונתך?" אך לא נעניתי. למחרת ילדתי חמישייה. שיערתי שאִמי התכוונה לכך. אולם לא ידעתי תמורת אילו חמש קיבלתי את החמישייה, עכשיו אני יודעת...

פתאום קרבה הבחורה המתרגמת, ניגשה למפקד ולחשה משהו באוזנו. ידיה נעו לכל עבר, וניכר עליה כי היא נרגשת מאוד. המפקד נראה עצבני ולא מרוצה מדבריה; מכל מקום הוא הורה להסיר את חבלי התלייה מצווארינו ופקד עלינו להסתלק.

גברת גורדון נשמה עמוקות ומחתה את הדמעות מלחייה. זמן קצר לאחר נס חנוכה הפרטי שלנו השתחררו כל עצירות ברגן-בלזן. המלחמה נגמרה מבלי שאספיק להודות למצילת חיי. דמותה מלווה אותי כל העת. מעולם לא יכולתי לשכוח אותה. ופתאום גיליתי אותה – על קיר ביתכם...

כעת הגיע תורה של היולדת הצעירה להתרגש. היה לה מה להוסיף על הסיפור: לילה לפני שילדתי, הופיעה אמי בחלום ואמרה לי באידיש: "פינף פאר פינף (=חמש עבור חמש).

שאלתי אותה: "אמא, למה כוונתך?" אך לא נעניתי. למחרת ילדתי חמישייה. שיערתי שאִמי התכוונה לכך. אולם לא ידעתי תמורת אילו חמש קיבלתי את החמישייה, עכשיו אני יודעת...

(102 סיפורים - מאת הרב צבי נקר)

עצות וסגולות:

ענייני תפילה (ד')

בעת התפילה לא יחשוב בענייני לימודו

אף עַל גַּב דְּדָבֵק בַּתּוֹרָה הַרְבֵּה וְאֵינוֹ פּוֹרֵשׁ הֵימֶנָּה, מִכָּל מָקוֹם בְּעֵת הַתְּפִלָּה אֵינִי מְחַשֵּׁב בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, רַק דַּעְתִּי עִם הַתְּפִלָּה, דְּזֶמֶן תּוֹרָה לְחוּד וְזֶמֶן תְּפִלָּה לְחוּד (שבת י'). וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ברכות לא.), אֵין עוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ הֲלָכָה פְּסוּקָה, שֶׁאִם אֵינָהּ הֲלָכָה פְּסוּקָה יִהְיֶה לִבּוֹ טָרוּד בְּעִיּוּן אוֹתָהּ הֲלָכָה, וְלֹא יִהְיֶה לִבּוֹ שָׁלֵם בַּתְּפִלָּה. וְעִקַּר הַתְּפִלָּה בַּלֵּב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים יא יג) 'וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם'. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר 'רְאֵה כִּי פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי', דְּהֵינוּ, אַף עַל גַּב דַּאֲנִי דָּבֵק בְּתוֹרָתְךָ כָּל כָּךְ, מִכָּל מָקוֹם 'פִּקּוּדֶיךָ' שֶׁהֵם תְּפִלּוֹתֶיךָ, 'אָהָבְתִּי', בְּעֵת הַתְּפִלָּה אֲנִי מְפַנֶּה דַּעְתִּי מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְאֵינִי נוֹתֵן דַּעְתִּי כִּי אִם בַּתְּפִלָּה, דְּזֶמֶן תּוֹרָה לְחוּד וּזְמַן תְּפִלָּה לְחוּד.

(אלף בינה, אות ר"ש ד"ה ראה כי)

צְרִיכִים אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹר עַצְמֵנוּ בְּכָל תְּפִלּוֹת מִלְּהַרְהֵר בָּהֶם שׁוּם מַחֲשָׁבָה אֲפִלּוּ שֶׁל מִצְוָה, כַּיָּדוּעַ כָּל זֶה מֵרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל,

(שכל טוב למרן 'עטרת ראשינו', חלק שני)

אם התפילה מתונה ובמחשבה נקיה - לא תידחה

וְצָרִיךְ שֶׁתִּשְׁמֹר עַצְמְךָ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה מִכָּל מַחֲשָׁבוֹת הַמַּטְרִידוֹת אוֹתְךָ.

וְהַדְּבָרִים שֶׁל תְּפִלָּה שֶׁאַתָּה מוֹצִיא בְּפִיךָ אַל תּוֹצִיאֵם בְּמְרוּצָה, רַק לְאַט, וְאַל תַּעֲשֶׂה תְּפִלָּתְךָ קֶבַע, אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם. וּכְשֶׁתִּהְיֶה תְּפִלָּתְךָ בְּאֹפֶן זֶה בְּלֵב וּבְשִׂפָתַיִם טְהוֹרִים, אָז רְאוּיָה לְהֵבִיאָהּ מְנֻחָה לַה' וְלֹא תִּדָּחֶה.

(פיתוחי חותם פרשת ויקרא, ד"ה ואם מנחת)

הצלחה ברוחניות היא על ידי תפילה

וְהַשָּׂגַת הַחָכְמָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם וְקַבָּלַת תְּשׁוּבָתוֹ, הֵן הֵנָּה תְּחִלַּת הַכֹּל בַּתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים 'אַתָּה חוֹנֵן' וְכוּ' 'וְחָנֵנוּ מֵאִתְּךָ חָכְמָה בִּינָה וְדָעַת', וְסָמוּךְ לָזֶה 'הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ', הֲרֵי דְּתְחִלַּת בַּקָּשָׁתֵנוּ בַּתְּפִלָּה הִיא עַל הַחָכְמָה וְעַל הַיִּרְאָה וְעַל הַתְּשׁוּבָה.

(אלף בינה, אות אל"ף ד)

עיקר התפילה הוא לתיקון השכינה

עִקַּר הַתְּפִלָּה הוּא לְעִלּוּי הַשְּׁכִינָה, אַף עַל גַּב דְּנִסַּח הַתְּפִלָּה הִיא לְצָרְךְ הָאָדָם, הַכֹּל לְתִקּוּן הַשְּׁכִינָה, וְכֵיוָן שֶׁהִיא מִתְעַלִּית וּמִתְבָּרֶכֶת, מִתְבָּרְכִים מִמֶּנָּה בָּנֶיהָ שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(אלף בינה אות למ"ד ו)

לתפילה צריך פה נקי מדיבור אסור

אָמְנָם חָקַרְתִּי וְרָאִיתִי כִּי הַסּוֹד דָּבָר קָדוֹשׁ וְרוּחָנִי עַד מְאֹד, וְהוּא תְּלוּי בַּמַּחֲשָׁבָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה זַכָּה וּבָרָה. וְהַפֶּה הַמּוֹצִיא דִּבְרֵי תּוֹרָה וְדִבְרֵי תְּפִלָּה וּבְרָכוֹת שֶׁל מִצְוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּה נָקִי מִדִּבְרֵי שְׂקָרִים וּדְבָרִים בְּטֵלִים, דְּלֹא שַׁיָּךְ פֶּה מָאוּס וּמְטֻנָּף לְשָׁרֵת לִפְנֵי ה' וְלִהְיוֹת תִּקּוּן לְעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים עַל יָדוֹ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה סו כ) 'כַּאֲשֶׁר יְבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית ה'', דְּבָעֵינַן מִנְחָה טְהוֹרָה בִּכְלִי טָהוֹר, וּבִפְרָט בַּתְּפִלָּה דְּתִקּוּנָהּ בַּלֵּב, דְּעַל יָדָהּ עוֹלִים הָעוֹלְמוֹת. וְאִם הָיָה הַפֶּה דּוֹבֵר שְׂקָרִים וְאָוֶן וּמִרְמָה, אֵיךְ יַעֲלוּ עַל פִּיו הָעוֹלְמוֹת, עַל זֶה נֶאֱמַר (בבא קמא צד.) 'אֵין זֶה מְבֻרָךְ אֶלָּא מְנֻאָץ'. עַל כֵּן צָרִיךְ לְזַהֵר מִי שֶׁרוֹצֶה שֶׁתִּתְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ, שֶׁיִּשְׁמֹר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, דְּאָז תִּתְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ.

(אלף בינה, אות מ"ם ח)

תפילה מהפה ללא הלב - אינה מתקבלת

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (שמות כה ב). אֲפְשָׁר לְרַמֵּז עַל הַתְּפִלָּה, דְּיָדוּעַ דְּעִקַּר הַתְּפִלָּה הִיא בַּלֵּב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא יג) 'וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ב.) אֵיזוֹהִי עֲבוֹדָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בַּלֵּב, זוֹ תְּפִלָּה. שֶׁצָּרִיךְ כַּוָּנָה בַּלֵּב בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, וְאִם אֵין אָדָם מְכַוֵּן לִבּוֹ בִּשְׁעַת תְּפִלָּה, רַק מוֹצִיא הַדְּבָרִים בְּפִיו וְלִבּוֹ בַּל עִמּוֹ, אֵין תְּפִלָּתוֹ מִתְקַבֶּלֶת. וְהַתְּפִלָּה נִקְרֵאת 'דְּבָרִים הָעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם' (ברכות ו:), וְהַטַּעַם, מִשּׁוּם דְּהַתְּפִלָּה הִיא דְּבָרִים, וְהַדְּבָרִים הֻלְּווּ עוֹלִים לְשָׁמֵי מְרוֹמִים וְעוֹשִׂים פְּעֻלָּה וּמַעֲלִים הַשְּׁכִינָה מַעֲלָה מַעֲלָה, וְלֹא שַׁיָּךְ שֶׁתַּעֲשֶׂה הַפְּעֻלָּה הַזֹּאת כִּי אִם בְּכַוָּנַת הַלֵּב כָּרָאוּי.

(פיתוחי חותם פרשת תרומה, ד"ה ויקחו)

ע"י ג' תפילות ביום מפיל הסטרא אחרא

וְגָדוֹל כֹּחַ הַתְּפִלָּה שֶׁנּוֹצַחַ כָּל כֹּחוֹת הַסִּטְרָא אַחֲרָא. וְלָזֶה רָמַז לָהֶם **אֵל יָרֵךְ לִבְבְכֶם** מֵהֶמֶת שֶׁאַתֶּם קְרֵבִים **הַיּוֹם**, דְּהֵינוּ שֶׁכָּל יוֹם וְיוֹם אַתֶּם קְרֵבִים לְמִלְחָמָה חֲדָשָׁה, גַּם מִזֶּה אַל תִּירְאוּ, שֶׁהֲרֵי הִקְדַּמְתִּי וְאָמַרְתִּי לָכֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וּמִלַּת שְׁמַע רָאשֵׁי תֵּבוֹת שַׁחֲרִית מִנְחָה עַרְבִית, דְּהֵינוּ, כְּשֶׁתְּקִימוּ שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת בְּיוֹם, אַף עַל גַּב דְּיֵצֶר הָרָע מִתְחַדֵּשׁ עֲלֵיכֶם בְּכָל יוֹם, הֲרֵי גַּם אַתֶּם מְחַדְּשִׁים תְּפִלּוֹת בְּכָל יוֹם, וְגָדוֹל כֹּחַ הַתְּפִלָּה דְּנוֹצַחַ כֹּחוֹת הַסִּטְרָא אַחֲרָא, דְּהֵנָּה 'תְּפִלָּה' אוֹתִיּוֹת 'הַפֶּלַח', דְּהֵינוּ דְּהַתְּפִלָּה הִיא הַמַּפֶּלֶת הַסִּטְרָא אַחֲרָא, וְלָכֵן כְּשֶׁתִּהְיוּ מְקֻיָּמִים שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת בְּיוֹם, בָּזֶה אַל תִּירְאוּ מִמִּלְחָמָה דְּיֵצֶר הָרָע שֶׁבְּכָל יוֹם.

(פיתוחי חותם פרשת שופטים, ד"ה כי תצא)

פנינים על הפרשה:

הדרך איך לשוב בתשובה

כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם כֵּן אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ וְגוֹ' (בראשית מג י-יא).

אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה בְּדֶרֶךְ רֶמֶז, בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתְבוּ חַכְמֵי הַמּוּסָר זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דְּיֵצֶר הָרָע כְּלוּ מָלֵא מִרְמוֹת וְתַחְבּוּלוֹת, וּמֵביא עֲצוֹת מֻרְחָק, וּמַדְחֶה אָדָם מִדְּחִי אֶל דְּחִי. בַּתְּחִלָּה אוֹמֵר לָאָדָם, כָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה אֵין עָלָיו שׁוּם עֹנֶשׁ, מְשׁוּם שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה אֵין מַעֲנִישִׁים רַק מֵעֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה (שבת פט:, זו"ח עב:). וּכְשֶׁיִּגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה אוֹמֵר לוֹ, יָדוּעַ לְךָ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לד:) מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמֹד, וְכֵיוָן שֶׁמַּעֲלַת תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת צַדִּיקִים גְּמוּרִים, אִם כֵּן טוֹב לְךָ שֶׁתַּעֲשֶׂה עֲבֵרָה חֲמוּרָה וְתִטְעַם טַעַם הָעֲבֵרָה וְתִפָּרֵשׁ וְתֵחָזֵר בִּתְשׁוּבָה, וְתִהְיֶה מַעֲלָתְךָ גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִמַּעֲלַת הַצַּדִּיקִים. וְהוּא מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלוֹתָיו, וְרוֹצֶה לְהַטְמִיעוֹ מֵעֲבֵרָה לַעֲבֵרָה עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע וְלֹא יוּכַל לַעֲלוֹת. וְהִנֵּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים כַּמָּה וְכַמָּה אֵרַע לָהֶם זֶה הַדָּבָר. בָּאֱמֶת יֵשׁ שֶׁמִּתְחָרְטִים וּמִתְנַחֲמִים וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה אַחַר חֲמִשִּׁים שָׁנָה, וּתְשׁוּבָתָם מְקֻבֶּלֶת אֲבָל אֵינָהּ כָּל כָּךְ כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנָה (ע"ז יט.). וְהַגְּרוּעָה הִיא בְּסוֹף יָמָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקֻבֶּלֶת (רות רבה ו ד), אֵינָהּ דּוֹמָה לָרִאשׁוֹנָה. בָּאֱמֶת הַתְּשׁוּבוֹת חֲלוּקוֹת, וּמִי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה כָּרָאוּי מֵאַהֲבָה אֲפִלּוּ בְּסוֹף יָמָיו, וַדַּאי דִּמְקֻבֶּלֶת וּרְצוּיָה כְּמִי שֶׁלֹּא חָטָא:

כשהגיעו ימי הזקנה מתחרט שלא שב קודם

וְזֶהוּ בְּאוּר הַכְּתוּבִים, **כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ**, בָּא לְרַמֵּז עַל מִי שֶׁהִגִּיעַ לַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּמִתְחָרֵט עַל מַה שֶּׁעָבַר עָלָיו, וּמִתְנַחֲמִים הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ וְאוֹמְרִים **כִּי לוּלֵא**, רָאשֵׁי תֵּבוֹת גִּימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁים, כְּלוֹמַר, הַתְּשׁוּבָה שֶׁלָּנוּ גְּרוּעָה שֶׁנִּתְעַכְּבְנוּ עַד עַכְשָׁו. **כִּי עַתָּה שַׁבְנוּ**, מִלְּשׁוֹן זְקָנָה וְיֹשֶׁר, דְּהֵינוּ, עַכְשָׁו בָּא עֵת הַזְּקָנָה וְהַיֹּשֶׁר וְאֵין הַתְּשׁוּבָה רְצוּיָה כָּל כָּךְ. **זֶה פַּעֲמָיִם**, דְּהֵינוּ, זֶה שְׁתֵּי פְּעָמִים פָּתְנוּ יֵצֶר הָרָע וְהִדִּיחָנוּ, קֹדֶם הִגִּיעָנוּ לְכָלַל עֶשְׂרִים פָּתְנוּ בְּטַעֲנַת שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה אֵין מַעֲנִישִׁים רַק מֵעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּבְהַגִּיעָנוּ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה פָּתְנוּ בְּטַעֲנַת בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי

תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמֹד, וְצָרִיךְ לַעֲבֹר עֲבֵרָה גְּדוֹלָה דְּלְחֻזַּר בִּתְשׁוּבָה כְּדֵי שֶׁתִּקָּרֵא בַּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. וּבָזֶה דָּחָה אוֹתָנוּ מִדְּחִי אֶל דָּחִי, עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, עַד שֶׁהִטְמִיעַ אוֹתָנוּ עַד עַכְשָׁו יְמֵי זִקְנָה וְשֵׂיבָה:

גם בימי הזקנה אפשר לעשות תשובה שלימה

וְכֵיוָן שֶׁהִתְחָרְטוּ, מֵשִׁיב לָהֶם יֵצֶר הַטּוֹב עֲצָה טוֹבָה וּנְכוֹנָה, וְזֶהוּ **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם**, הוּא יֵצֶר הַטּוֹב, דְּיִשְׂרָאֵל אוֹתִיּוֹת 'יֶשׁר אֵל', הוּא יֵצֶר הַטּוֹב שֶׁבָּא יָשָׁר מֵאֵת הָאֵל, שֶׁאֵינוֹ מוֹרֶה לָאָדָם כִּי אִם דֶּרֶךְ יְשָׁרָה וּנְכוֹנָה. וּמַה אוֹמֵר לָהֶם, **אִם כֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ**, כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁעַכְשָׁו הִזְקַנְתֶּם יֵשׁ לָכֶם תִּקּוּן, וְזֶהוּ הַתִּקּוּן, **זֹאת עֲשׂוּ**, הַתְּשׁוּבָה נִקְרֵאת **זֹאת** (פרדס רימונים שער כג פכ"ב), לְפִי שֶׁהִיא שֶׁיְּכָא בְּכָל עֵת לָכֵן רָאוּי לְהִקָּרֵא **זֹאת**. **וְהַתְּשׁוּבָה הִיא קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם**, הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא לְרַמֵּז עַל אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, הִיא הַשְּׁכִינָה, דְּהַיְנוּ שֶׁתִּקְחוּ דָּבָר שֶׁמְּשַׁמֵּחַ אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה הִיא הַשְּׁכִינָה, וְדָבָר הַמְשַׂמֵּחַ הַשְּׁכִינָה הֵם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְהַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁתַּעֲשׂוּ הֵם יִרְשְׁמוּ וְיֵרָאוּ **בִּכְלֵיכֶם** שֶׁהֵם הָרוּחַ וְהַנְּשָׁמָה, לְפִי שֶׁהָרוּחַ הוֹלֵךְ לְגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְהַנְּשָׁמָה עוֹלָה לְגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, וְכָל עֲלִיָּתָם הִיא עַל יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים. וְזֶהוּ **וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ**, הוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּקְרָא 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה' (שמות טו ג), תּוֹלִיכוּ **בִּכְלֵיכֶם מִנְחָה**:

החוזר בתשובה צריך לקדש את עצמו ולהרבות מצוות

וְהַמִּנְחָה הִיא **מְעַט צָרִי וּמְעַט דְּבַשׁ**, בָּא לְרַמֵּז דְּהַחוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ אֲפִלּוּ בְּמַהֲתָּ לוֹ, דְּהַיְנוּ בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ יְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ וּבְשָׁעַת אֲכִילָה יְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ, לֹא יִהְיֶה מְכַוֵּן לַהֲנָאָתוֹ רַק לִרְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ. וְזֶהוּ **מְעַט צָרִי**, לְרַמֵּז עַל שָׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ, וְכָל הַתַּשְׁמִישׁ מִצַּד יֵצֶר הָרַע הוּא, **וְצָרִי** אוֹתִיּוֹת 'יֵצֶר', וּלְהוֹרוֹת בָּא דְּבְשָׁעַת הַזִּוּוּג שֶׁהוּא שְׁעַת הַיֵּצֶר צָרִיךְ לְמַעַט הֲנָאָתוֹ, וְזֶהוּ **מְעַט צָרִי. וּמְעַט דְּבַשׁ** הִיא שְׁעַת הָאֲכִילָה, צָרִיךְ לְמַעַט בַּהֲנָאָתוֹ. **נִכְאַת**, דְּרִשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רש"י) כָּל כִּנּוּסֵי בְּשָׂמִים קְרוּי **נִכְאַת**, וּבָא לְרַמֵּז מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויק"ר כא ה) עָשָׂה חֲבִילוֹת שֶׁל עֲבוֹרוֹת יַעֲשֶׂה כְּנֶגְדָּן חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת, וְזֶהוּ **נִכְאַת**, כִּנּוּסֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה. **וְלֹט** אוֹתִיּוֹת 'טוֹל', כְּלוֹמַר, הַמִּצְוֹת וְהַמַּעֲשִׂים טוֹבִים לֹא יִהְיֶה מִתְעַצֵּל בָּהֶם כְּלָל, רַק תֵּכֶף וּמִיָּד יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ וְלֹא יַחְמִיצֶנָּה (מכילתא בא מסכתא דפסחא ט), כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (עירובין נד.) חֲטוֹף וְאֵכֹל. **בְּטָנִים** וּשְׁקֵדִים, בָּא לְרַמֵּז דְּהַבָּטָן שֶׁלּוֹ שֶׁהָיָה מְקַדֵּים לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁלֹּא כַּדִּין, עַכְשָׁו יִהְיֶה שׁוֹקֵד עַל בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח לד) 'אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם':

בעל תשובה יכפול מצוותיו

זֹאת וְעוֹד, **וְכֶפֶל מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם**, בָּא לְרַמֵּז עַל בַּעַל הַתְּשׁוּבָה, אִם הוּא בַּעַל תּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת שׁוֹנֶה פְּעָמַיִם בְּכָל יוֹם עַל מָה שֶׁהָיָה רָגִיל לִלְמֹד (ויק"ר כה א), וְאִם הָיָה בַּעַל צְדָקָה צָרִיךְ לִתֵּן פְּעָמַיִם עַל מָה שֶׁהָיָה רָגִיל לִתֵּן. וְזֶהוּ **וְכֶפֶל מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם**, תִּתְפָּרֵשׁ עַל הַכֶּפֶל כְּמַשְׁמָעוֹ וְעַל הַתּוֹרָה:

המצוות של הרשע הולכות לסטרא אחרא עד שישוב

וּמַה שֶּׁאָמַר וְאֵת **הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תְּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם**, בָּא לְרַמֵּז לְמַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספר הליקוטים תהלים נ טז), דְּהָרָשָׁע כָּל עוֹד שֶׁהוּא בְּרִשְׁעוֹ, כָּל תּוֹרָה וּתְפִלּוֹת וּצְדָקוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַכֹּל נִדָּחֶה וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל, וּלוּקְחָתָם הַסִּטְרָא אַחֲרָא, וּכְשֶׁשָּׁב בִּתְשׁוּבָה כָּרָאוּי מוֹצִיא הַכֹּל מִיַּד הַסִּטְרָא אַחֲרָא וְחוֹזֵר לְקָדְשָׁה. וְזֶהוּ **וְאֵת הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם**, דְּהַיְנוּ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁהֱיִיתֶם עוֹשִׂים בְּעוֹדְכֶם רְשָׁעִים וְלֹא הָיוּ מִתְקַבְּלִים, וְשָׁבִים עַל פְּנֵיכֶם, וּלְקָחָתָם הַסִּטְרָא אַחֲרָא, עַכְשָׁו כְּשֶׁתְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, הַכֹּל **תְּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם** לִסְטָרָא דִּקְדֻשָּׁה, וְלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח:

יוסיף להתחזק בתשובה כדי שיחזור הכל לקדושה

וּמַה שֶּׁאָמַר **אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא**, בָּא לְרַמֵּז דְּבַעַל תְּשׁוּבָה צָרִיךְ תְּשׁוּבָה אַחַר תְּשׁוּבָה, וְהָאַחֲרוֹנוֹת יִהְיוּ יוֹתֵר מֵעֲלוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת, מְשׁוּם דִּתְשׁוּבָה הִיא מַדְרֵגוֹת מַדְרֵגוֹת, יֵשׁ שֶׁשָּׁב בִּתְשׁוּבָה וּזְדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ כִּשְׁגָגוֹת, וְיֵשׁ מֵעֲלָה מִזֶּה שֶׁהַכֹּל נִמְחָל לוֹ, וְהַמֻּבְחָר שֶׁבְּכֻלָּם הוּא שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ כְּזַכְיוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר כָּאן **תְּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם**, דְּתַבַת **בְיֶדְכֶם** יִתְרָה הִיא, אֶלָּא לְרַמֵּז בָּא עַל בַּעַל תְּשׁוּבָה, דְּלְהוֹצִיא נִיצוֹצוֹתָיו שֶׁנִּטְמְעוּ בְּיֵד הַסִּטְרָא אַחֲרָא צָרִיךְ תְּשׁוּבָה אַחַר תְּשׁוּבָה בְּכָל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִתּוֹךְ הַקְּלִפָּה מַה שֶּׁבִּלְעָה, דְּאִי לֹא טָרַח כָּל כָּךְ עַד שֶׁיּוֹצִיא מַה שֶּׁבִּלְעָה הַסִּטְרָא אַחֲרָא, דִּיּוֹ בִּתְשׁוּבָתוֹ לַחֲזֹר לוֹ זְדוֹנוֹת כִּשְׁגָגוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **וְאֵת הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם**, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, דְּהַיְנוּ הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלּוֹת וְהַזְּכִיּוֹת שֶׁנָּטְלָה הַסִּטְרָא אַחֲרָא, עַכְשָׁו עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה בְּכָל כֹּחֲכֶם כְּדֵי שֶׁתָּשִׁיבוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה לִמְקוֹמָם, וְזֶה צָרִיךְ תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה בְּכֹחַ גָּדוֹל, וְזֶהוּ **בְיֶדְכֶם**, שֶׁפְּרוּשׁוֹ בְּכֹחֲכֶם. וְנוֹתֵן טַעַם, שֶׁאִם לֹא תַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, שֶׁמָּא אוֹתָהּ תְּשׁוּבָה שֶׁתַּעֲשׂוּ דַּיָּהּ לְהַחֲזִיר הַזְּדוֹנוֹת כִּשְׁגָגוֹת, וְזֶהוּ **אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא**, דְּהַיְנוּ, הַתְּשׁוּבָה שֶׁתַּעֲשׂוּ, אִם אֵינָהּ גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, שֶׁמָּא דַּיָּהּ לְהַחֲזִיר דְּוָקָא זְדוֹנוֹת כִּשְׁגָגוֹת, לְפִיכָךְ עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה **בְיֶדְכֶם**, דְּהַיְנוּ בְּכֹחֲכֶם, וּבָזֶה תּוּכְלוּ לְהוֹצִיא הַנִּיצוֹצוֹת מִתּוֹךְ הַסִּטְרָא אַחֲרָא וְיִשּׁוּב הַכֹּל לְאֵיתָנוֹ הָרִאשׁוֹן, וְשָׁב וְרָפָא לוֹ:

(פיתוחי חותם פרשת מקץ)

הרצים אחר העוה"ז מפסידים בעוה"ב

כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וְדֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב (תהלים לד יא). **הַכְּפִירִים**, קוֹרֵא לִבְנֵי אָדָם שֶׁכָּל טָרְחָם וּמַשָּׂאָם וַעֲמָלָם הוּא לְהַשָּׂגוֹת הֶנָּאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׂבֵעִים כַּחֲפָצָם וּרְצוֹנָם, וּמִתְכַּסִּים כַּחֲפָצָם וּרְצוֹנָם, וְהֵם לְעוֹלָם הָרְצִים יֹצְאוּ דְּחוּפִים, יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ, וְאֵינָם חוֹשְׁשִׁים לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כָּרָאוּי, וְלֹא לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, בְּאֹפֶן שֶׁכְּלֵי עַלְמָא יְעִידוּ יגִידוּ שֶׁאֵין כַּוָּנַת הָרָצִים הַדְּחוּפִים רַק לְהַשִּׂיג הַצְלָחוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, וְכָל עִנְיְנֵי עוֹלָם הַבָּא נֶחְשָׁבִים (בֵּין עיניהם) [בְּעֵינֵיהֶם] טָפֵל דְּטָפֵל, וְהֵם דּוֹמִים לְבַהֲמוֹת וְחַיּוֹת שֶׁאֵין כַּוָּנָתָם רַק לְמַלֹּאת בִּטְנָם וְתוּ לָא מִידִי. וּמַה שֶּׁדָּמָה אוֹתָם **לִכְפִירִים** בִּיחוּד, מְשׁוּם דְּהַכְּפִיר עוֹשֶׂה אָנֹס לַכֹּל וְאֵין מַצִּיל מִיָּדוֹ, כָּךְ הַלְּהוּטִים אַחַר הָעוֹלָם הַזֶּה אֵינָם מַבְחִינִים בֵּין מָמוֹן הַמֻּתָּר לָהֶם לְאָסוּר לָהֶם:

וּבָא דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לוֹמַר דְּלָרִיק הֵם יְגֵעִים, דַּאֲפִלּוּ יַצְלִיחוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וִיבַלּוּ בְּטוּב יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתֵיהֶם בְּנְעִימִים בְּהַצְלָחוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, הָעִקַּר חָסֵר, שֶׁבְּאוֹתוֹ עוֹלָם הָאָרוּךְ יִהְיוּ רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף, וְלִשְׂמְחָה שֶׁשָּׂמְחוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה הֲרֵי נִשְׂכַּח כָּל הַשָּׂבָע. אֲבָל הַבּוֹטְחִים בַּה' אֵינָם חוֹשְׁבִים הֶנָּאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כִּי אִם לְהֶבֶל וְרִיק, וְכָל מַגָּמָתָם כִּי אִם לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְצִיא לָהֶם מְזוֹנוֹתֵיהֶם בְּנַחַת וְלֹא בְּצַעַר, בָּרוּחַ לֹא בְּצַמְצוּם. וּמַה שֶּׁמַּגִּיעַ לָהֶם, שְׂמֵחִים בּוֹ וְאוֹמְרִים דַּיֵּנוּ:

הרודפים אחר תאוות העולם לא ישאר בידם מאומה

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **הַכְּפִירִים**, שְׁכָוַנָתָם כִּי אִם לְהַצְלָחוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, זֶה גָּרַם לָהֶם עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ רְשָׁעִים מִן הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַד שֶׁנִּשְׁאֲרוּ רֵיקִים וּרְעֵבִים בָּעוֹלָם הַבָּא. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **רָשׁוּ וְרָעֵבוּ**, רָשׁוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה **וְרָעֵבוּ** בָּעוֹלָם הַבָּא. אָמְנָם, **דֹּרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב**:

(אלף בינה מזמור לד בתהלים)

תשובות אקטואליות
מבית הוראה אביר יעקב

השבוע במדור:

הדלקת נר חנוכה בקומה גבוהה | משחק ב'ספינר' ו'יו-יו' בשבת | האם מותר לשחק בקפלה בשבת? | זמן ההדלקה - בכל יום - ערב שבת - מוצאי שבת - הנוהגים כרבינו תם | סועד בליל שבת במקום אחר או נוסע לכל השבת. מתי ידליק? | שיעור תורה בזמן ההדלקה | טיסה בזמן ההדלקה | נר חנוכה של שנים שהזיק - מי משלם

שאלות ניתן לשלוח למייל: rav@abiryaakov.com

הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

נרות חנוכה בקומה גבוהה

שאלה:

המתגורר בקומה גבוהה יותר מעשרים אמה (כ-9.6 מטרים) מקרקע הרחוב, האם ידליק סמוך לדלת הבית מבחוץ, בחדר המדרגות, או סמוך לדלת הבית מפנים, או שמא ידליק בחלון הגבוה?

תשובה:

הנכון הוא, שאם יש בנינים סמוכים שגם הם גבוהים, נכון להניח את החנוכיה בחלון הפונה לשאר הבניינים, למרות שהחנוכיה מונחת יותר מגובה עשרים אמות מקרקע רשות הרבים, ומה שאמרו (שבת כ"ב ע"א) נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה לא יצא, היינו כגון שמדליק בתוך הבית שתקרתו גבוהה מאד ומניחה למעלה מעשרים אמה, אבל אם מניח בחלון שהוא תוך עשרים אמה מקרקע הבית, שפיר דמי, ואין מודדים מקרקע הרחוב אלא מקרקע הבית שעומד בו. וכל זה אם יש בתים סמוכים שגם הם גבוהים והם רואים מהחלון את הנרות ויש בזה פרסום הנס גם לשכנים, אבל אם אין בתים גבוהים סמוכים ואין בזה היכר כל כך לבני רשות הרבים, ידליק בטפח הסמוך לפתח מבפנים הבית בגובה שלשה טפחים.

שורש הדין

בגמרא (שבת דף כא ע"ב): נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ואם היה דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים - ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו. ונחלקו רש"י ותוס' באיזה 'פתח ביתו' מדליק. לדעת רש"י יש להדליק על פתח ביתו הפונה לחצר, שכן בזמן התלמוד בנו את בתיהם מסביב לחצר משותפת, וכל הנכנס לחצר יראה את הנרות. אולם לדעת

התוס', הברייתא שאומרת שמדליקים על יד פתח ביתו היינו במקרה שאין חצר והבית עומד סמוך לרשות הרבים, כי אם יש חצר לפני הבית, יש להדליק על יד פתח החצר, כדי שיראוהו העוברים ושבים ברשות הרבים.

ומדברי מרן השו"ע משמע כדברי התוס', שכתב (סי' תרע"א ס"ה): "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. ואם היה דר בעליה, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים", וממשיך מרן:

ובשעת הסכנה, שאינו רשאי לקיים מצוות, מניחו על שלחנו ודיו", ושעת הסכנה היינו שהיה להם חוק שביום אידם לא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם, כמבואר בגמ' (גיטין יז ע"א, הובא ברש"י שבת שם), ובירושלמי סוכה פ"ה ה"א) מסופר על טוריונוס הרשע נולד לו בן בתשעה באב ומת בליל חנוכה. בתשעה באב הוא טייל ברוב שמחה שנולד לו בן ראה את כל עם ישראל יושבים על הריצפה ובוכים, מי שהיה איתו אמר לו עם ישראל יושב על הריצפה ובוכה בגלל שנולד לך בן. בחנוכה נפטר לו הבן הלך לנשום אוויר ולטייל ראה את כל ישראל מדליקים נרות חנוכה מבחוץ, אמרו לו עם ישראל שמח שנפטר לך הבן, קם עליהם יונוס הקיפם בלגיונות והרג בהם הלך הדם עד קפריס באותה שעה נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור למקומה עד שיבוא בן דוד. וכיון שהיו מדליקים בחוץ, היו רואים זאת.

עכ"פ משמע מהשולחן ערוך שרק בשעת הסכנה, כמו בזמנם, מדליקו על שולחנו, אבל כשאין סכנה, כמו בימינו, שאף אחד לא אוסר עלינו להדליק בחוץ (ואף לא בג"צ...), לכאורה היה צריך שכולם ידליקו בחוץ, והרי לא כולם מקפידים על כך אלא חלקם מדליקים בפנים.

דברי הראשונים שמדליקים בפנים

וכבר לפני מאות שנים בזמן האור זרוע לא היה סכנה ובכל זאת היו מדליקים בפנים, ולא בחצר, וכפי שכתב בזמנו באור זרוע (סי' שכג, דף ע:) לפני מאות שנים: "והאידנא דליכא סכנה, לא ידענא מאי טעמא אין אנו מדליקים בחצרות?", הרי שכבר מאז הדליקו בפנים.

ובספר העיטור (הלכות חנוכה ח"ב דף קיד:) כתב כי "מאחר שנהגו על הסכנה נהגו, ומכל מקום מי שיכול להניחה מבחוץ יניחה – - מבחוץ, ואם לאו יניחה על פתחו", משמע שרק לכתחילה מי - שיכול, אבל בעיקר הדבר כבר נהגו להדליק בפנים. ובביאור פתח הדביר על ספר העיטור (סק"ד) כתב שכוונתו דאע"פ שאין סכנה, מ"מ נהגו להניחו על השלחן, והעיטור רצה ליישב בזה את התמיהה של האור זרוע על מנהגינו שאין אנו מדליקין בחצירות, אע"פ שאין סכנה, והיינו אחר שנהגו כן נשארו במנהגם. ולפי העיטור מיושב, - כי עיקר המצוה היא לפרסם את הנס אצל כל עם ישראל, וכאשר יש רבים מעם ישראל שמדליקים

נר חנוכה, כל אחד בביתו, זה נקרא פרסום הנס. ואמנם בתחילה אמרו לעשות פרסום הנס בחוץ לכל העוברים ושבים, אולם אחרי שהיתה סכנה אמרו שכל אחד יניח בביתו וזה פרסום הנס, ומתקיימת עיקר תקנת חכמים בפרסום הנס שמדליק לעצמו או לבני הבית.

ובאמת שמלבד האור זרוע וספר העיטור, כך מבואר בכמה ראשונים, שמדליקים בתוך הבית אפילו כשאין סכנה. בתשובת הרשב"א (ח"א ס' תקמא) כתב: עכשיו שנהגו שלא להדליק בחוץ אלא בבתים, אפילו שיש לו שני פתחים בשני צדדי הרחוב, אינו חייב להדליק בהם, שהכל יודעים שאינו מדליק מבחוץ אלא מפנים. הרשב"א חי לפני כשבע מאות שנה ובזמנו כבר לא היתה סכנה ויכלו להדליק בחוץ ובכל זאת היו מדליקים בפנים. גם בספר אהל מועד לאחד מהראשונים (הלכות חנוכה נתיב ה:) כתב שעכשיו - - נהגו להניחה על פתח הבית מבפנים אף שאין שעת הסכנה. וכך משמע בתשובת הריב"ש לפני למעלה מ - 600 שנה, תלמידו של הר"ן (סימן קיא) שכתב: "נהגו להדליק נר חנוכה בבית הכנסת, אחר - שבטל הפרסום להדליק בחוץ, כנגד זה נהגו להדליק בבית כנסת", וא"כ משמע שנהגו להדליק בתוך הבית.

וכבר בסדר רב עמרם גאון לפני קרוב - 1000 שנה כתב (ח"ב דף - פה:) שאם נשבה הרוח או שפוחד מפני גנבים שיגנבו את החנוכיה או מפני הלסטים שירדו שיש פה יהודי, מניחה על שולחנו ודיו. וכי מפני שפוחד מפני הגנבים מותר להדליק בפנים, הרי אין זה סכנת נפשות ואינו 'שעת הסכנה' שעליה אמרו שמדליקים בפנים?!

וחזינן שגם רב עמרם גאון הבין שנוהגים להדליק בתוך הבית, רק הידור בעלמא להדליק בחוץ. ורבינו פרחיה (מסכת שבת כא ע"ב) מביא בשם רב האי גאון שאם יש רוח בחוץ או בחלון באופן שאם יניחה בחוץ תכבה, יניח בפנים כמו בשעת הסכנה.

גם רבינו ירוחם (בתולדות אדם וחוה, נתיב ט' חלק א' סא ב) כתב במפורש שעתה מדליקין בבית מפני הגנבים, והביאו הדרכי משה.

וכך משמע בתוספות (שבת כא ע"ב). שבגמרא הקשו: כבתה זקוק לה, - או אין זקוק לה, דהיינו אם הדליק במקום ובאופן שראוי לדלוק חצי שעה, שיש די שמן שידלק חצי שעה, ולא ליד רוח, ובטעות נפל הנר וכיוצ"ב, אינו חייב לחזור והדליק, והגמרא מקשה הרי מצות נר חנוכה משתשקע החמה (סוף השקיעה, דהיינו צאת הכוכבים) עד שתכלה רגל מן השוק, שזה חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, ואם הדין שכבתה צריך לחזור ולהדליק, למה כתוב כבתה אין זקוק לה? ומתרצת הגמרא: א. אם לא הדליק יכול עדיין – להדליק בזמן זה, שלכתחילה צריך להדליק בצאת הכוכבים, ואם התעכב ולא הדליק, יכול להדליק בתוך חצי שעה הראשונה. ב. לשיעורה, שצריך לתת שמן או שעוה שידלק לפחות חצי שעה, וזה פירוש מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אם כבה באמצע אין זקוק לחזור ולהדליק. - והתוספות כתבו בשם הר"י פורת, שיש ליזהר לכתחילה להדליק מיד בצאת הכוכבים, ואם איחר ידליק מספק, (וקצת משמע - שכיון שהוא ספק ידליק בלי ברכה, כי ספק ברכות להקל, אך אינו מוכרח), וכתבו עוד, בשם ר"י שבזמן הזה אין לחוש מתי ידליק כי אנו אין לנו היכר אלא לבני הבית ואין נפק"מ מתי ידליק, ולכן יכול לאחר. הרי חזינן גם בדעת התוספות לפני כ- - 800 שנה - שמדליקים בבית.

מרן הבית יוסף (סימן תרעז) מביא בשם מהר"י אבוהב דעכשיו אין אנחנו מדליקים בבית אלא מפני בני הבית, ולכן לא חוששים לעוברים ושבים, ומרן הבית יוסף העתיק דבריו בשתיקה, ומשמע שמסכים שבזמנינו מדליקים בבית גם כשאין סכנה. מכל מקום גם בזמנינו אם אפשר להדליק בחוץ או בחלון עדיף יותר, וזה הידור חשוב (בכל דיני נר חנוכה יש הרבה הידור), והראיה לזה ממרן השולחן ערוך (סי' תרע"א ס"ח) שהעתיק הדין לענין חצר שיש לה שני פתחים, צריך להדליק בשניהם מפני החשד. ואם לא היה ענין להדליק בחוץ, מדוע כתב להדליק בשניהם מפני החשד, הרי מדליקים בבית? ומשמע שדעת מרן שלכתחילה מדליקים בחוץ.

בתשובת הרמב"ם מבואר שכיום שמדליקים בפנים, אין צריך להדליק בשני הפתחים, כי אין חשד. מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תרעג סק"ב) כתב שלדידן שאנו מדליקין מבפנים מותר להדליק נר אחד שמן ונר אחד שעווה שיודעים כולם שהם נרות מהדרין. גם הבן איש חי (וישב או ד) כותב: שבזמן הזה מדליקין מבפנים.

ובליקוטי מהרי"ח כתב שראה גאונים וקדושים שהקפידו להדליק בתוך הבית בפנים בטפח הסמוך לפתח, אפילו שהיה להם חלון הפונה לרשות הרבים.

ומכל הפוסקים רואים שלכתחילה היתה התקנה לפרסם את הנס גם בחוץ, לצאת להדליק, אבל עצם הדבר שהמוני יהודים מדליקים בבית גם זה הפרסום הנס.

חידושו של הדבר יהושע

ובשו"ת דבר יהושע להגאון רבי יהושע אהרנברג זצ"ל, אב"ד בתל – אביב (ח"א ס' מ', ח"ב ס' ק"א ק"ג) חידש שכהיום בזמנינו מי שמדליק - נר חנוכה בחוץ אינו יוצא ידי חובה, שעקרו חכמים התקנה להדליק נר חנוכה בחוץ משעת הסכנה ואילך וגם כשאין סכנה מדליקים בבית. אבל במחילה מכבודו, הפריז על המידה לומר שאין ענין להדליק בחוץ, כי אמנם מה שנהגו להדליק בפנים יש להם על מי לסמוך, להקת ראשונים ואחרונים שכתבו כן, ובודאי לכתחילה מי שיכול ידליק בחוץ או בחלון במקום שיש עוברים ושבים, ואם מתגורר בקומה גבוהה, אם ישנם בתים סמוכים שרואים את הנרות, ידליק בחלון, ואם לא, יליק על יד פתח ביתו מבפנים בטפח הסמוך לפתח, בגובה ג' טפחים.

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א
אב"ד היכל הוראה ירושלים

הדלקת נר חנוכה אצל המעקה שבמרפסת

שאלה:

אודות מה שנשאלתי מאחד שיש לו מרפסת גדולה לא מקורה, אם יכול להדליק נרות חנוכה על מעקה המרפסת הפונה כלפי חוץ או שצריך להניחה על פתח ביתו מבפנים או על שולחנו. ועל דרך זה נסתפקתי, בדייר יחיד שגר בקומת גג

ומסביב ביתו יש שטח בנוי שמוקף במעקה, היכן ידליק הנרות אם על מעקה הגג או על פתח ביתו מבפנים או על פתח ביתו מבחוץ [באופן שאינו יכול להדליק על פתח חצר הבית].

תשובה:

ונראה לי שידליק על פתח ביתו בפנים, דהנה במקום ההדלקה יש שני ענינים, חדא, שצריך שיהיה פרסומי ניסא, והשני, הוא חיוב של נר איש וביתו דהיינו שיהיה ניכר שהנרות שייכים לבית

פלוני, ועל כן בנ"ד אין יכול להדליק על מעקה של מרפסת כשהמרפסת לא נקראת בית, כיון שאין הדלקתו על פתח ביתו או חלון ביתו, וגם פרסומי ניסא לבני הבית ליכא שהרי מדליק מחוץ לביתו, ומה לי בזה שבהדלקתו שם יש פרסומי ניסא לבני רשות הרבים סו"ס הרי חיוב הנר חנוכה הוא חובת הבית, דהיינו שצריך להעמידה במקום דירה או במקום שהוא משמש את הדירה אבל מרפסת זו הרי אינה משמשת את הבית.

ומה שמצינו שמדליקים על שער החצר לא יקשה לדברינו, דהרי החצר ששנו חכמים, היינו לחצר שלפני הבית והבתים פתוחים לה ויוצאים דרך החצר לרשות הרבים או למבוי ורוב תשמישם של דרי הבית בחצר [אבל היקף שאחורי הבתים (מרפסת וכדומה) קרוי רחבה או מוקצה (עיין רש"י ב"ב ה ע"א, ועי' משנה ב"ב קא ע"א הדלת שבמוקצה, ובפהמ"ש להרמב"ם שם שנקרא כן לפי שאין רוב תשמיש שם ואין תשמישו תדיר), וזה החצר שלפני הבית תפקידו הוא לשמש לצרכיהם של בני הבית כמו שכתב רש"י בשבת (קל ע"ב ד"ה א"נ), שחצר עשויה להשתמש בה תדיר. ולכן קבעו חז"ל להדליק בפתחה של החצר דגם על זה יש חובת הדר להדליק שם, [וגם יש שם פרסומי ניסא לבני רשות הרבים].

ועל כן בנ"ד צריך להדליק על פתח ביתו מבפנים, דהנה אם ידליק במרפסת ליכא פרסומי ניסא כלל, דלבני ביתו ליכא דהא הם נמצאים בתוך הבית והנרות נמצאים במרפסת, ואף שלכאורה היא חלק מן הבית ונימא דלא גרע מחצר שלפני הבית ששם ודאי אפשר להניח הנרות, מכל מקום כיון שעיקר תשמישה אינו לצורך כניסה ויציאה מן הבית או לתשמישי הבית הוי דינה כהיקף שאחורי הבית שקרוי מוקצה או רחבה ולא בית, ובאמת כך הוא דרכם של בני אדם כשהם רוצים ליישב דעתם באויר הם יוצאים אל המרפסת להתבודד במחשבותיהם, דהיינו שתשמיש המרפסת ההיא הוא היפך מתשמיש הבית שבמקום לצאת אל הגינה הוא מתבודד במרפסת.

וכעין זה ראיתי בחזון איש (יו"ד סי' קסו אות ו) שכתב דדברי מהרי"ל הביאו הב"י בהל' מזוזה (סי' רפט) דבית שיש לו פתח לרה"ר ופתח לחצר אם החצר יש לה פתח לרה"ר הולכין אחר היכר ציר, ואם אין לחצר פתח לרה"ר קובעין את המזוזה בימין הכניסה לחצר, דמיירי דוקא בחצר שלהם שהיו משתמשין בו בטחינה ובאפיה ובשטיחת פירי ושאר צרכים ופעמים אוכלים ויושנים שם כדרך החקלאים בימים ההם אבל אצלנו אין החצרות רק לאויר, ע"כ. וזהו באמת תשמיש המרפסות שלנו שהן עשויות לאויר וכמו שכתבתי וכמו במזוזה כן הוא בנרות חנוכה, ועל כן אף אם רואים את הנרות ברשות הרבים אבל אין יוצאים בה ידי חובה דהרי הנרות אינם נמצאים בבית או על פתח בית, וכי אם יניח הנרות על מקל ארוך מאד ויוציאו מבעד החלון או מהמרפסת שכולם רואים שהנרות שייכים לבית זה יצא ידי חובתו, ודאי שלא, שהרי הנרות אינם נמצאים במקום שקורין אותו בית אלא הן מחוץ לבית וגם אינן על הפתח.

והעולה מדברינו, שאין מקיימים מצות הדלקת נרות חנוכה אם מדליקים אותן על מרפסות הבתים, דלא מצינו שאפשר לקיים המצוה אלא כשמדליקים אותן במקום ששמו בית, דהיינו בבית או בחלון או בפתח החצר שלפני הבית.

ואין הכי נמי שמרפסת הסגורה במחיצות ואפילו אינה מקורה שבני הבית משתמשים בה תדיר (שהרי בשביל זה עשו המחיצות), אם ידליק שם הרי הוא מקיים מצוות ההדלקה, וזה אינו נקרא רחבה או מוקצה אלא בית, ועיין בראש"ש הלכות קטנות (הל' מזוזה סי' יא) שכתב, דחצר חייבת מצד עצמה ואף שאינה מקורה אין חסרון התקרה מגרע בה כיון שדרכה בלי קירוי, ועל כן הדבר פשוט לענ"ד דגם מרפסת בית כשהיא מוקפת מחיצות אף שאינה מקורה, יכולין להדליק שם כיון שנקרא בית.

ומעשה רב ראיתי בביתו נאוה קודש של רבינו מרן הגאב"ד הגר"ט ווייס (שליט"א) זצוק"ל, שהוא מניח את המנורה על שולחן במרפסת שאינה מקורה ויש לה תריסים מכל צידיה, ובשעה שהוא מדליק מסלק את התריס לצדדים כדי שיראו אותה בני רשות הרבים, דלא גרע מחלון הבית ובזה יש פרסומי ניסא גם לבני הבית וגם לבני רשות הרבים.

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א
אב"ד ק"ק באר ישראל

משחק ב'ספינר' ו'יו-יו' בשבת

שאלה:

ילדינו קיבלו לדמי חנוכה' משחק 'ספינר' – משחק המורכב מארבעה עיגולים, אחד במרכז הכובד ושלושה בשלוש הפינות שמסתובב במהירות ומאד נפוץ בימינו. האם יש בעיה כלשהי להשתמש בו בשבת?

ושאלת אגב: משחק דומה שקיים אצלנו בבית מלפני כמה שנים, התפרסם אז בשם 'יו-יו', כעין גלגל שכורכים סביבו חוט שקשור אליו בסופו והגלגל מטפס ויורד לאורך החוט על ידי תנועות יד מהירות. האם בו ישנה בעיה כלשהי?

תשובה:

בשני המשחקים אין כל בעיה בשימוש בשבת.

גם לשיטת המורים לבני עדות ספרד שלא לשחק בכדור בשבת משום 'מוקצה מחמת גופו' כיון שאינו כלי ודומה לאבן, ואינם מחלקים בין כדורי המשחק שבזמננו לכדור שנאסר לשיטת השו"ע. נראה ש'ספינר' הוא כלי גמור בעל מאפיינים ושימושים מוגדרים ומלאכתו להיתר.

ואולם יש להיזהר במקרים דלהלן:

א. מצויים ספינרים שכוללם בתוכם נוריות לד, בהם כמובן אסור לשחק בשבת, סיבובם מפעיל את נורות הלד.

ב. ספינר שעדיין לא הורכב, או שהמשקולות המורכבות כטבעות בתוך עיגולי הספינר נוטות לצאת ממקומן – אסור להחזירן למקומן בשבת כי השבתן למקומן בתקיעה יש בה איסור 'בונה' בכלים. ויש להזהיר על כך את הילדים.

ג. כך הדבר גם ב'יו-יו' שאם התפרק אסור לחברו בתקיעה, וכמובן שאסור לקשור את החוט אם ניתק.

מקורות לעיון והרחבה:

שו"ע ורמ"א סי' שח סעיף מה. משנה ברורה שם ס"ק קנז.

האם מותר לשחק בקפלה בשבת?

שאלה:

האם יש חשש איסור 'מעמר' באיסוף חלקי ה'קפלה' לקופסה?

שמענו שבקוביות עץ אין כלל בעיה כי למרות שהן גידולי קרקע, כיוון שאינן כצורתן המקורית ועברו צביעה ושיוף ולכן כבר אין זה כמו מלאכת מעמר המקורית באיסוף גידולי קרקע כצורתם ממקום גידולם. האם זה נכון? והאם משחק 'קפלה' שונה בנקודה זו?

ומה הדין במשחק דמוי-קפלה שיצר אדם לבדו

כשביקש מהנגר לחתוך לו בגודל המתאים קרשים ('לייסטים') מעין אלו שיש המסככים בהם את סוכתם?

תשובה:

מותר לשחק בקפלה בשבת. אך יש ליזהר באופנים מסוימים.

- מלאכת מעמר שייכת רק במצב שבו מתקיימים שלושת התנאים הבאים: **גידולי קרקע, במקום גידולם, באיסוף הראשון.** בהעדר ג' תנאים אלו האיסור הוא מדרבנן משום עובדין דחול.

כתבו פוסקי זמננו שבכפיסי עץ שהוכנו למשחק, שויפו ואינם כגידולם, אין משום עובדין דחול. ויש שהחמירו במקרה שבו התפזרו חלקי הקפלה על פני שטח גדול במיוחד, שאז הטרחה היתרה שבאיסופם נחשבת כעובדין דחול. **נמצא שבצורת המשחק הרגילה אין חשש.**

ואולם - המשחקים בקפלה צריכים להיזהר שלא לעשות אהל שגודלו טפח על טפח בגובה טפח. ובעוד בחלקי משחק ה'דומינו' בדרך כלל אין שיעור זה, בחלקי משחק 'קפלה' אפשר להיכשל בכך בקלות ויש להיזהר ולהקפיד על כך. ואפשר להקל אם יקפידו להניח תחילה את הגג ואז להכניס תחתיו את הדפנות.

מקורות לעיון והרחבה:

שו"ע ומשנ"ב סימן שלה ס"ק יז. חוט שני שם. פסקי תשובות שם ב'. לגבי אהל: ספר אהל עראי להגרי"ש בהגר"ח קניבסקי שליט"א, ולגבי גג הקודם לדפנות: שו"ע סי' שטו ס"ג.

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים
גאב"ד מרכז פתח תקוה

הלכות אקטואליות בהלכות חנוכה (ב')

זמן ההדלקה

בכל יום

מתי הוא זמן הדלקת הנרות היותר מהודר לכתחילה.

דעות רבות הובאו בעניין זה בשולחן ערוך. מרן הגרי"ש אלישיב הדליק עשר דק' לאחר זמן שקיעת החמה המובא בלוחות. וכן כתב האגרות משה (או"ח ד קא, ו) "הזמן היותר עדיף הוא עשרה מינוטין אחר תחילת השקיעה, ויש לזה טעמים נכונים". משום שאיננו בקיאים בדיוק מתי היא השקיעה, ובספק עדיף לאחר ולהדליק כל זמן שלא כלתה רגל מן השוק מאשר להקדים בזמן שייתכן והוא קודם השקיעה (פניני חנוכה קנ).

ערב שבת

כיון שלא מדליקים בערב שבת בשקיעה אלא מוקדם יותר, האם יכול להדליק כבר בפלג המנחה.

אמנם מהשולחן ערוך (תרעג, ב) משמע שניתן להדליק בעוד היום גדול, אך נחלקו עליו הט"ז והפרי מגדים (משבצות זהב ט) "חז"ל לא תקנו אלא להדליק בערב שבת קודם בין השמשות מעט זמן מה". לכן לכתחילה ידליק כמה שיותר קרוב לשקיעה, אך לא יאחר את כניסת השבת לצורך זה. לכן, בירושלים ידליק בזמן כניסת השבת – כשלושים וחמש דק' קודם השקיעה, ובשאר מקומות בהם נוהגים לקבל שבת יותר סמוך לשקיעה, ידליק כעשרים דק' קודם השקיעה (פניני חנוכה קנג).

ליל שבת מחוץ לבית

סועד בליל שבת במקום אחר או נוסע לכל

השבת. מתי ידליק?

יסעד בליל שבת בבית אחר ואשתו יוצאת בכדי להדליק שם נרות שבת ומבקשת שידליק כבר אחר פלג המנחה, אם אשתו מקפידה שרצונה לשמוע את ברכות ההדלקה ממנו, ידליק מפלג המנחה ולמעלה, ואם לא מקפידה לשמוע ממנו את הברכות, ייצא אחריה וידליק מאוחר יותר כנ"ל.

וכשנוסע מביתו לשבת למקום מרוחק ויוצא מהבית מוקדם, יכול לסמוך על דעת השלחן ערוך ולהדליק מפלג המנחה ולמעלה.

מוצאי שבת

מהו זמן ההדלקה הרצוי במוצאי שבת.

לכתחילה יש להדליק מחמישים דקות עד שעה לאחר השקיעה, כיון שמדליק אחר תפילת ערבית ויוצא שמדליק בתוך חצי שעה מצאת הכוכבים שזהו זמן שעדיין לא כלתה רגל מן השוק.

רבינו תם

אנו נוהגים להוציא שיטת כרבינו תם, האם לוותר במוצאי שבת חנוכה על המנהג כדי להדליק תוך חצי שעה מצאת הכוכבים?

תשובה: עדיף. רבינו התפלל בכל מוצ"ש שלושים דק' אחר השקיעה, אך נמנע מעשיית מלאכה עד זמן ר"ת. למרות זאת, במוצ"ש חנוכה הדליק כבר חמשים דק' אחר השקיעה, כיון שנהג כן רק לחומרא והעדיף הדלקה בזמן מאשר לאחר עד זמן ר"ת.

שיעור תורה בזמן ההדלקה

רב המוסר שיעור בקביעות לציבור המדליקים בזמן צאת הכוכבים והוא עצמו נוהג להדליק בשקיעת החמה, כיצד עליו לנהוג בימי החנוכה.

ימסור השיעור כהרגלו וידליק בצאת הכוכבים, ואם מתגורר בריחוק ממקום השיעור וישוב לביתו רק שעה לאחר השקיעה, ידאג למחליף במסירת השיעור, ואם אין אפשרות אף יבטלו.

ואין לסדר שהאשה תדליק בבית למרות שיוצא בזה ידי חובה, כיון שהתורה ניתנה ע"מ לקיימה וכשמדליק בעצמו זו המצוה. וכדברי הבה"ל (תרעה) שאע"פ שאשה יכולה להוציא את בעלה ידי"ח, אך "כבר אמרו חז"ל (ברכות כ, ב) תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו".

טיסה בזמן ההדלקה

קבע טיסה לזמן הדלקת הנרות וישהה במטוס עד אור הבוקר, האם עליו לבטלה כדי שיוכל להדליק נרות כראוי בביתו.

אמנם "מצוה בו יותר מבשלוחו", אך אם שליח ידליקו עבורו בביתו, לא חייב להפסיד נסיעתו. וכשאין מי שידליק עבורו בביתו ויפסיד את ההדלקה לגמרי, אמנם ראוי לדאוג שלא תתבטל המצוה, אך אינו חייב לבטל הטיסה אם יוצא מביתו קודם זמן ההדלקה, כפי שלא חייב לקנות לולב קודם זמן החיוב (נשמת אדם סח, ג). אך אם נמצא בארץ בתחילת זמן ההדלקה, עליו לשוב לביתו אף אם מחמת כן יפסיד את הטיסה, כפי שחייב למכור כסותו לצורך הדלקה.

הגאון רבי יצחק בירך דסקל שליט"א

מח"ס בינת המשפט

נר חנוכה של שנים שהזיק - מי משלם

גדר חיוב אש וגדר שיתוף בנר חנוכה

ובו יבואר: א. מי חייב על האש, בעל האש, או מדליק האש. ב. שלח אש ביד פיקח או ביד שוטה, מי חייב. ג. שני שותפין באש, שאחד הביא עצים, ואחד את האש, מי חייב בנזק האש. ד. נתן פרוטה להשתתף בנר חנוכה, והאש הזיקה, מי חייב בנזק

שאלה: "השתתפתי בפרוטה עם חבר בנרות חנוכה. חברי הדליק את המנורה, ולא השגיח כנראה מספיק על האש וקרה שריפה, ונעשה נזק ברכוש. נפשי בשאלתי, האם אני שותף גם לנזק, או רק למצות הדלקת נרות".

תשובה: מקודם נבאר צדדי הספק. דהנה הא דחייבה תורה על האש, האם הוא דוקא על מי שהוא בעל האש מבחינה ממונית, או שדין בעל האש אינו מי שהוא מבחינה ממונית בעל האש, אלא מי שהדליק את האש הוא אחראי לאש, ולאו דוקא אם הוא בעל הממון של האש. ואם גדר של בעל האש הוא המדליק בלבד, אין מה להסתפק כלל דחייב רק המדליק שהוא בעל האש, אבל אם בעל האש הוא לא זה המדליק, אלא מי שהוא בעל הממון של האש, בזה יש להסתפק בגדר של מצות שיתוף בפרוטה של נרות חנוכה, האם על ידי הפרוטה קונה שיתוף ממוני בנרות חנוכה, והוא גם בעלים על השמן והנר, או שאינו קונה שותף ממוני ממש אלא שמשתתף רק במצוה. זה צדדי הספק.

גדר בעלים על האש, הוא זה שחייב לשמור

והנה מבואר במחבר ומקורו מהרמב"ם, שחיוב בעלים של האש הוא לא בעל הממון של האש, אלא מי שהוא חייב לשמור על האש, דז"ל המחבר (חושן משפט תיח, ח) "שלח הבעירה ביד הפקח שהבעיר, חייב לשלם; והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה, השומר חייב". עכ"ל, והוא לשון הרמב"ם (נזקי ממון יד, ו). וכתב הרב המגיד וז"ל "שלח את הבעירה ביד פקח וכו'. משנה שם. ומה שכתב רבינו אם הניח שומר לשמור את הבעירה השומר חייב. יצא לו ז"ל מדין שאר המזיקין שהשומרין נכנסין תחת הבעלים" עכ"ל, הנה מבואר בלא כל ספק, שבעל האש הוא זה שחייב לשמור על האש אפילו אינו בעלים כלל. וכן הוא מבואר בסעיף הבא בחושן משפט (תיח, ט) "אחד הביא את האור, ואחד הביא את העצים, המביא את העצים חייב. אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור, המביא את האור חייב". עכ"ל, וכתב הטור דלעולם האחרון חייב והכל הוא מאותו טעם, שזה שחייב בשמירה הוא בעל האש להתחייב.

העולה מזה: חיוב בעלים של האש, הוא לא בעל הממון של האש, אלא מי שחייב לשמור על האש. לפיכך, שלח את הבעירה ביד הפקח שהבעיר, חייב לשלם; והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה, השומר חייב. ולכן, אם אחד הביא את האור, ואחד הביא את העצים, האחרון חייב.

פסק דין: לאור המבואר בנידון דידן, הרי שהמדליק הוא בעל האש בלא ספק, בין אם הנותן פרוטה נעשה שותף ממש ממוני, או רק שותף למצוה. ויש לציין שבשמירת שבת כהלכתה (פרק מה, הערה כח) כתב, שאם מקנה לו בעל הבית חלק בשמן, אפילו בפחות מפרוטה סגי, משמע שאין צריך בעלות ממונית בנר חנוכה, רק שיהא לו חלק בשמן ובנר.

זאת תורת העולה: חיוב בעלים של האש, הוא לא בעל הממון של האש, אלא מי שחייב לשמור על האש. לפיכך, שלח את הבעירה ביד הפקח שהבעיר, חייב לשלם; והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה, השומר חייב. ולכן, אם אחד הביא את האור, ואחד הביא את העצים, האחרון חייב.

מסכת נדרים דף סא-סז

זכות קדימה בתור לתלמיד חכם

בגמ': אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תיגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו מה כהן נוטל בראש אף תלמיד חכם נוטל בראש וכו'. (נדרים סב, א).

בתפילת דוד לאדר"ת (אות לז) כתב, בהקפות אני מקפיד שיקיפו כהנים ולויים כסדר קדושתם. וכן הייתי מקפיד בהקפת הלולבים. אך אין העם שומעים בענינים אלו כלל, והפצרוני מאחר שהרבנים שקדמוני לא עשו כדעתי.

והנה בשו"ת אבני ישפה (ח"ד סי' צט) נשאל אם מותר לאברך השוקד על תלמודו, להכנס באמצע תור במקום ציבורי, מחמת שיש לו זכות קדימה בכך שהוא ת"ח, או שמא אנשים לא מבינים שיש זכות קדימה לת"ח, ויש בזה משום חילול השם. ועוד שמא אין לנו היום דין ת"ח.

והשיב, הנה בתוס' בשבועות (לי: ד"ה למישרי) לפי תירוץ קמא דדוקא כשבאו שני הדינים בבת אחת, אבל אם בא דין אחד תחילה, צריך להקדימו, כדאמרינן בסנהדרין כקטן כגדול תשמעון. אמנם בעניני תור במקום אחר אין שאלה כזו, ומותר לכו"ע להקדים הת"ח.

ולענין אם יש בזמנינו דין ת"ח לענין להפוך בזכותו, כתב הסמ"ע (חו"מ סי' טו סק"ד) שאין לנו היום דין ת"ח. אמנם יתכן שכל זה לענין להפוך בזכותו, אך לענין להקדים דינו אולי גם בזמן הזה נחשב ת"ח. ובלא"ה רבו הפוסקים שחלקו עליו, הב"ח (שם), הש"ך (שם סק"א), השבות יעקב (ח"א סי' קמד), כנסת הגדולה (שם סק"ג), ונתיבות המשפט (חידושים שם סק"ב).

וכתב האבני ישפה שמצא בברכי יוסף (שם סק"ג) שהסיק שלענין להקדים את הדין של הת"ח, גם בזה"ז צריך להקדימו, שהרי הטעם להקדים הוא שלא יתבטל מתלמודו, כמ"ש הריטב"א, א"כ כל ת"ח השוקד על תלמודו אף בזמנינו דין הוא להקדימו. וכן משמע בסמ"ע עצמו, שהעמיד דבריו בדין להפוך בזכותו, ולא כתב חידושו בדין הקדמה שנכתב בשו"ע לפני הדין של להפך בזכותו, ע"כ. ולכן כיון שעל פי דין מגיע לת"ח שיקדימו אותו לפני אחרים גם בזמנינו, רשאי להכנס לתור. אמנם כדי למנוע לזות שפתיים נראה להמציא תירוץ, וכגון שחבר יאמר שתפס עבורו תור, או תירוץ אחר, ואין בזה שקר או גזל, כיון שעל פי דין מגיע לו.

אך הביא בשם גאון אחד שאמר שהזכות להקדים ת"ח אינה זכות ממונית, אלא כבוד שצריכים לתת לת"ח. אבל בזמנינו הזמן שממתינים בתור בבנק הוא ענין השוה כסף וזכות ממונית, ולזה אין זכות לת"ח, ולכן אין לו זכות להכנס לפני אחרים.

וסיים האבני ישפה בשם בעל השבט הלוי שאמר שיש לחשוש לחילול השם, וצריכים לתת לו הכבוד, ולא שיקח לעצמו.

העמדת מכונות לממכר דברי מאכל וקנייה בהם בשבת ע"י עכו"ם

בגמ': רב אשי הוה ליה ההוא אבא זבניה לבי נורא אמר ליה רבינא לרב אשי האיכא לפני עור לא תתן מכשול אמר ליה רוב עצים להסקה ניתנו (נדרים סב, ב).

בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קז) העלה להתיר להעמיד המכונה ברחובות קריה אם אין שמו של הישראל נקרא עליו, אע"פ שבאים אנשים בשבת וקונים מן המכונות שלו. ובתנאי שאינו עומד ברשות ישראל. אך אסור לישראל למלאותו במיני מאכל בעצם יום השבת.

ובספר אמרי דוד (סי' קנז) דן אם יש לחשוש להניח מכונה לממכר דברי מאכל, כיון שיתכן שהקונים יאכלו בלא נטילת ידים. וכתב שאם רוב בני העיר הם עכו"ם יש להתיר מטעם תליה, וכפי שמבואר בסוגיין, רב אשי מכר יער לעובדי האש, ולא חש לאיסור לפני עור, משום דרוב עצים להסקה ניתנו. ועוד דהוי כחד עברא דנהרא. ולדעת הדגול מרבבה (יו"ד סי' קנא) מותר לסייע לעובר עבירה במזיד כשאינו עושה מעשה כלל, והקונה לוקח בעצמו ע"ש. ולפי זה בזמנינו שכבר מצויים כמה מכונות אוטומטיות כאלה, הרי זה נידון כמי דשיש לו איסור באותו צד של הנהר, ולכן כשיש רוב גויים יש להתיר.

והנה בשו"ת עין יצחק (או"ח סי' יג סק"ג) הקשה על דברי הט"ז ביו"ד (סי' קנא סק"א) שכתב שאם יש לנו ספק אם הקונה קנה דבר זה להשתמש בו לאיסור, או להיתר, אזלינן לקולא. והרי אמרינן בגמ' (בסוגיין) שרב אשי הוה ליה ההוא אבא (יער של עצים), זבניה לבי נורא (מכרו לעכו"ם עובדי האש, שמציתין אור בבית עבודה זרה שלהם). אמר ליה רבינא והאיכא לפני עיור לא תיתן מכשול, אמר ליה רוב עצים להסקה ניתנו. ומשמע מזה שדוקא אם יש רוב להיתר מותר, ותולים לקולא, אבל בספק השקול אם יעשו בו מעשה איסור אסור. ותירץ שדוקא בסוגיין שרב אשי מכר את העצים לעובדי האש, שקרוב לודאי ישתמשו בעצים אלו לע"ז שלהם. ולכן כנגד הרוב הזה של האיסור, צריך רוב של היתר. אבל לעולם בעלמא אף בספק בלבד יש להקל. ע"ש.

ומבואר מזה שאם קרוב לודאי שישתמש בדבר זה לאיסור, אע"פ שלעת עתה אינו נותן לו דבר האסור בידים, בכ"ז יש בזה משום לפני עיור.

והנה נחלקו הפוסקים אם בדרבנן יש איסור מסייע לעוברי עבירה. עי' במג"א או"ח (סי' קסג, סק"ב) שביאר את דברי הרמ"א (שם, ס"ב) שכתב, אסור להאכיל מי שלא נטל ידיו משום לפני עיור לא תתן מכשול. וכתב המג"א, דוקא כשנותן משלו, אבל אם הפרוסה של האוכל, ויכול ליטלו ממילא, מותר להושיט לו. ומ"מ אפשר שאסור משום מסייע יד עוברי עבירה. והקשו האחרונים על המג"א מדוע מסתפק כאן אם יש מסייע עוברי עבירה, משום שיכול ליטלו גם בלי שיושיט לו. והרי המג"א כתב בפשיטות (בסי' שמז סק"ד) שגם אם אינו בשני עברי הנהר אסור לסייע לישראל. ומהר"י טייב בערך השולחן (שם) כתב לבאר שבסי' שמז מדבר המג"א באיסורים דאוריתא, ולכן פשוטו לו שיש משום מסייע, ואילו כאן מדובר בנטילת ידים

שהוא מדרבנן ולכן המג"א מסתפק בזה. אולם ע' במחצית השקל (שם) שביאר ביאור אחר בספיקו של המג"א. ולפי ביאורו עולה, שאיסור מסייע הוא אף באיסור דרבנן. ע"ש. וע"ע בענין זה שיש איסור מסייע באיסור דרבנן בשו"ת תורת חסד מלובלין (או"ח, סי' ה), ובמהרש"ם (ח"ו, סי' יא), ובשו"ת בית יצחק (או"ח סי' כט), ובשו"ת דובב משרים (ח"ב סי' כ), ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' עט, אות כ) ועוד.

אכילה מרובה קודם תענית

בגמ': קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום אינו אסור אלא עד לילי צום שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר (נדרים סג, ב).

באליהו רבה (סי' תקסג סק"א) כתב, מצאתי שלא יאכל בלילה יותר מהרגיל שלו, מפני שאז לא יועיל לו התענית, שהרי אותו מותרות שאוכל ישמור לו בגופו ליום תעניתו, ונמצא שלא התענה כלל. ובספר אלף המגן על המטה אפרים (סי' תרב סק"ו) העתיק דבריו. ובכף החיים (או"ח סי' תקמט ס"ק יא) הביא כן בשם עוד מחברים, ומ"מ סיים עלה, ונראה שבאדם כחוש יש להקל לאכול יותר כדי שלא יזיק לו התענית.

בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' מח) נשאל מאדם שהתענית קשה עליו ונהג לאכול בלילה שלפני התענית סעודה רוויה כדי להקל על עצמו ענוי יום התענית במידת מה, וכעת הוגד לו כי אסור לאכול לפני התענית סעודה גדולה מהרגיל, ורצונו לדעת אם יש ממש בשמועה זו.

בתשובתו הביא את דברי הפוסקים הנ"ל, והעיר ממה שאמרו בסוגין, אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום אינו אסור אלא עד לילי צום שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר ע"כ. ובפרש"י שם (ד"ה אלא) כתב עד אותו לילה שיצום למחר ואותה הלילה מותר לאכול בשר עכ"ל. מבואר להדיא כי גם בני אדם שלא היו רגילין לאכול בשר בשאר לילות נהגו לאכול בשר בלילה שלפני הצום, ולא חששו שהמותרות תהינה שמורות ליום תעניתו, אדרבה מסתבר שזה היתה כוונתם להקל מעליהם עול התענית. והביא הבצל החכמה שכן הוא מפורש בהגהות הרש"ש (שם) שכתב שדרכם היה בלילה שקודם התענית להרבות בסעודה, ולאכול בשר כדי שיקל עליהם התענית. וציין לפסקי הרא"ש (פרק יוה"כ סי' כ"ב). והוא מוכרח לפרש"י וכמש"כ. ואף שהר"ן (שם) מפרש את המשנה שאינו אסור אלא עד לילי צום, היינו בצום יוה"כ שיש מצוה להרבות בסעודה ערב יום הכיפורים. וכוונת המשנה להתיר לאכול בשר רק בסעודת ערב יוה"כ. וכ"כ גם בח' המאירי (שם ד"ה אמר קונם). וא"כ אין ללמוד משם לשאר צומות. מ"מ אין ראיה מדבריהם שחולקים על רש"י בעיקר דין הנ"ל שרשאי לאכול יותר מהרגלו בלילה שלפני התענית. על כן מי שהתענית קשה לו באמת, בודאי שיכול לסמוך על דברי רש"י והרא"ש הנ"ל, לאכול בלילה שלפני הצום יותר מהרגלו.

כיצד להנצל מהעניות

בגמ': עני חשוב כמת. (נדרים סד, ב).

בסוגיין מבואר שעני חשוב כמת. והנה בספר דרך משה שבסוף ספר הגן (שנת תנט, ליום ח, הו"ד בספר אורחות יושר עמ' ק) כתב, ישמח הקהל ויגל היחיד אשר יטו אזנם לשמוע בקול דברי באשר שרע"ה ראיתי את בני עמינו בעונותינו הרבים שהגלות מתגבר הולך ואין קץ לאריכות חס ושלום ורעיוני על משכבי סליקו על מה עשה ה' ככה לני הלעולמים יזנח ה' חס ושלום, אין זאת רק עבור שתפילתינו אינה מקובלת לפני הקדוש ברוך הוא בעונותינו הרבים מה שאנו מתפללים בכל יום שיגאל אותנו ואין קול ואין עונה וגמרתי בלבי לעניות דעתי שזה העון גורם שרוב העילם נכשלים ואינן נזהרין להתפלל בבית הכנסת כי צריך להזהר בזה לילך תמיד להתפלל דוקא בבית הכנסת אפילו אם אין מנין בעידו ובדורינו בעונותינו הרבים יש כטה וכמה בעלי בתים אפילו לומדים שאינן נזהרין בזה ואם שואלין אותו למה אינו מתפלל בבית הכנסת השיב שאין להם מנין והוא אינו יודע שאף שאין מנין בבית הכנסת צריך לילך לבית הכנסת להתפלל וזהו מוכח מגמרא מסכת ברכות, כל מי שיש לו בית הכנסת בעידו ולא נכנס להתפלל נקרא שכן רע שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה וכו' וכל אדם יודה על האמת שכל הגזרות והצרות באו בעונותינו הרבים לישראל מפני שאינם מתפללים בבית הכנסת.

והוסיף וכתב, וכל אדם יאמין שהדלות ויקרות ומיתת בניו ח"ו באים לאדם ואין לו הצלחה במשא ומתן שלו. וראיה לכך מן התורה, שהלא ידוע שהתפילה היא במקום קרבן, ובקרבן כתיב (ויקרא יג ג-ד) איש אשר ישחט מחוץ למחנה וכו' ונכרת האיש ההוא וכו' והקרבן בא לשדים, כדכתיב (ולא יזבחו לשעירים וכו'), ובזמן הזה שהבית כנסת הוא במקום הבית מקדש, והתפלה היא במקום הקרבן, ואם כן כשם שהקרבן הנשחט בחוץ היא עונש כרת והקרבן הלך לשדים, אף עכשיו בתפילה כן, ולכן צריך להיות בביהכנ"ס או במקום קבוע שהוא דומה לבית הכנסת, ואם מתפלל ביחידי בביתו אזי מביא התפילה דוגמת הקרבן לשדים כנ"ל, וחייב גם כרת בר מינן, ואם הוא חי אף שמתפלל כמה פעמים בביתו, אזי יורד מנכסיו, ועני חשוב כמת, או שבניו מתים בחייו ח"ו וגם כן חשוב כמת, והרוצה ליזהר מהדלות יעשה לו מקום קבוע אף בישוב להתפלל תמיד במקום אחד.

גילוי סוד בכתיבה

בגמ': אשכחיה צדקיה לנבוכד נצר דהוה קאכיל ארנבא חיה אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית עילוי ולא תיפוק מילתא אישתבע וכו' (נדרים סה, א).

הראנ"ח (מים עמוקים ח"ב סי' ט, הו"ד בפ"ת יו"ד סי' ריח סק"ה) כתב שאדם שנשבע שלא לגלות סודו לשמעון, יכול להגידו לראובן, וראובן יגלה לשמעון. שהרי ראובן אינו מחוייב לקיים את השבועה, שהרי הוא לא נשבע. והנשבע לא עבר על שבועתו. ואע"פ שכוונת השבועה היתה שלא יתגלה סודו לשמעון, לא איכפת לן בזה, ודומה למדיר את חבירו הנאה, שכוונתו שחבירו לא יהנה מנכסיו, ובכל זאת מותר לו לומר שכל הזן אינו מפסיד, ולשלם מנכסיו למי שזן את חבירו.

אך בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' כז בסוף התשובה) כתב לפקפק בהוראה זו, מאחר והנשבע שלא לגלות סודו, מסתבר לומר שמשמעותו שלא יתוודע על ידו סודו לשמעון, והוא נשבע על זה. שאם לא כן יוכל גם לכתוב לו ע"י כתב, או לדבר עם אחר והוא שומע. שהרי גם באופנים האלו לא גילה לו בעצמו את הסוד.

והביא ראיה לכך ממה שאמרו בסוגיין שצדקיהו נשבע שלא לגלות שנבוכדנצר אכל ארנבת חיה. ונשאל על שבועתו. ובר"ן כתב שההיתר היה שלא בפני נבוכדנצר, מפני שמצטער היה ביותר ומתבטל ע"י כך ממלאכת שמים, ולכן התירו לו באופן זה אף שהוא שלא כדין. ולכאורה הלא צדקיהו היה יכול לגלות את הסוד ע"י כתיבה, ומדוע הוצרך להשאל על שבועתו באופן האסור. אלא ודאי שיש חילוק, בנשבע שלא לדבר עם פלוני, ודאי כוונתו רק שלא לדבר בעצמו, וע"י אחר או ע"י כתב מותר, אבל בנשבע שלא לגלות סודו אף ע"י אחר ואף ע"י כתב אסור. מפני שסוף סוף נתגלה על ידו הסוד לשמעון. ועיין ברעק"א (שו"ע יו"ד סי' רכא ס"י).

וע"ע בספר מנורת המאור (כלל ד ח"א פי"ט ח"א) שכתב שאלו לחכם אחד היאך אתה בכיסוי הסוד, אמר להם כשיגלה לי אדם סודו אני חוצב לו קבר בתוך לבי להיות שם לעולם. מעשה בחכם אחד שהפקיד סודו אצל חכם אחר, אמר לו הבנת את דברי, אמר לו כבר שכחתי מה שאמרת לי. רוצה לומר הוי בטוח שהסירותיהו מלבי שלא יצא מפי לעולם. ועוד אמרו חכמי המוסר מעולם לא הפקדתי סודי ביד אדם וגלהו, שלא הייתי מאשים את המגלה אלא את עצמי. והייתי אומר אני לא יכולתי להעלים סודי וגליתיהו לאחרים, ואם כן למה אני מאשים לאחרים שגלוהו.

קריאת הילדים בשמות נאים

בגמ': ההוא דאמר לה לדביתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתראי מום יפה שביך לר' ישמעאל בר' יוסי. אמר להם וכו' שמא שמה נאה. לכלוכית שמה. אמר להן, יפה קורין אותה לכלוכית, שהיא מלוכלכת במומין (נדרים סו, ב).

במאירי (ד"ה היופי) כתב, היופי כולל כל מיני יופי שבגוף, ולא עוד אלא יופי השם הוא נכלל בו, אפילו לא היה השם יפה מצד עצמו כל שהוא נאמר עליו כהוגן. ודבר דבור על אופניו בכלל יופי הוא.

והנה במהרש"א כתב, נראה לקיים כמשמעו מלשון מום ממש, כלומר עד שתראי לו מום היותר יפה שבך, שיש בו קצת יפוי. ולפי זה מובן שגם שם מכוער הוא נקרא מום בעיני הבריות, כפי שאמרו גבי רבי מאיר שדייק בשמו של כידור (יומא פג:). ולכן הורה רבי ישמעאל שבאותו מום שהוא שמה לכלוכית מצא דבר יפה ששמה נאה לה, וזה המום שהוא שמה הוא יפה ונאה לה יותר מכל מומין שבה. ובשיטמ"ק (ד"ה עד) כתב, 'אין לה מום יפה כזה שהוא שם גנאי'. הרי ששם גנאי הוא מום לאדם.

בענין זה הובא בספר תולדות יעקב (עמוד שיז) שבעל הקהילות יעקב הורה שלא לקרוא לילדים בשמות שיתביישו בהם כשיגדלו, אך אפשר לקרוא בשם שיתכן שיתבייש בו, ולהוסיף לו כינוי והיינו פלוני המכונה פלוני.

ומכל מקום כתב בספר כתר שם טוב (ח"א עמוד קעז) שבימי המקרא והתלמוד שהיו קוראים על שם המאורע היו קוראים גם שמות נאים וגם שמות כעורים, וכמו צפורה אשת משה שנזכרה בשם 'כושית'. ואפילו שאמרו במדרש תנחומא (פרשת צו סי' יג) כי אשה כושית לקח, 'כושית' בגימטריא 'יפת מראה', חשבונו של זה כחשבונו של זה, האשה כושית מגיד שהכל מודים ביופיה, כשם שהכל דוברים בשחרותו של כושי כו', ועל שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא לבנו נאה 'כושי' כדי שלא ישלוט בו העין. ע"כ. וא"כ נהגו לקרוא בשמות מכוערים, והטעם הוא מפני שהיו קוראים על שם המאורע, וגם היו משנים את השמות על שם המאורע, ולא היו מתביישים בשם מכוער, או משונה מאחר וכל אחד היה נקרא על הענין שלו.

הגאון רבי יחזקיהו די סילוא זצ"ל
בעל 'פרי חדש'
כ"ח כסלו תנ"ח

נולד בליוורנו שבאיטליה, ובגיל 20 (משוער) עלה לירושלים ללמוד תורה מפי מהר"ם גלאנטי זצוק"ל ונתעלה במעלות החכמה, כפי שהוא מעיד על עצמו: "מבית המדרש שעה אחת עצמי לא מנעתי... ובעומק ים התלמוד העמקתי ובימים אדירים של חיבורי הראשונים צללתי... כמעט שינה לעיני לא נתתי ומעפעפי תנומה נדדתי".

בשנת תמ"ט יצא שימש כשד"ר בארצות אירופה, וחזר לירושלים בשת תנ"ב. שש שנים לאחר מכן בשנת תנ"ח נפטר לבית עולמו, ומנו"כ בהר הזיתים בירושלים - סמוך לקבר זכריה הנביא. זיע"א.

חשמונאי שם פרטי או שם משפחה

כתב **בפרי חדש** (או"ח סי' תרפב), שבאמירת על הנסים בחנוכה כשאומרים חשמונאים צריך לומר האל"ף בחיריק, כיון שחשמונאי לא היה שמו הפרטי של מתתיהו שהיה נקרא חשמונאַי כמו שמאַי וזכאַי, אלא כינוי משפחה הוא למתתיהו שהיה חשמונאִי.

אך בספר בירך יצחק (פ' בהעלותך, דף פב ע"ד) הביאו וכתב שאין דבריו נכונים, שמצא בסדר עולם שליוחנן היו שני שמות יוחנן וחשמונאי, ואם כן הכוונה היא שמתתיהו היה בנו של יוחנן חשמונאי ששני שמות אלו היו לו, ולכן צריך לומר חשמונאַי בפתח כיון שהוא שם פרטי.

ובברכי יוסף (או"ח סי' תרפב סק"א) הביאו. אך בחיבורו כסא רחמים (על מסכת סופרים פ"כ ה"ח בפי' תוספות) כתב החיד"א שהעיקר כדברי הפרי חדש שצריך לומר חשמונאִי בחיריק, הן משום שבסדר עולם לא נמצא כדברי הבירך יצחק ששני שמות היו ליוחנן [ובסדר עולם רבה (פ"ל) מוזכר רק מלכות בית חשמונאי].

אך בבית יוסף (או"ח סי' תרפב ד"ה כל) כתב בשם ארחות חיים (הל' חנוכה אות ב) שיוחנן הוא חשמונאי כמו שאומר בספר יוסיפון, ויש אומרים חשמונאי על דרך (תהלים סח לב) יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים והוא דרך גדולה. ועוד, שתיבת חשמונאי אינה חוזרת על יוחנן אלא על מתתיהו, ושמו של מתתיהו ודאי לא היה חשמונאי אלא היה זה כינוי המשפחה שלו, ולכן ודאי צריך לנקדו בחיריק.

ובסידור תפלת ישרים שי"ל בליוורנו עם הגהות החיד"א נדפס חשמונאִי בחיריק. וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' לא) שצריך לומר חשמונאי בחיריק, והביא מדברי הבתי כנסיות (סי' תרפ"ב) שהביא דברי הפרי חדש והבירך יצחק, וכתב אף הוא שגם אם יוחנן נקרא גם בשם חשמונאי מכל מקום על כרחך הזכרת תיבת חשמונאי בעל הניסים אין הכוונה בה אלא לכינוי המשפחה של מתתיהו, שאם כדברי הבירך יצחק שמלת חשמונאי להורות היא באה שכך היה שמו של יוחנן, כך היה להם לומר בימי יוחנן חשמונאי כהן גדול, אלא ודאי כיון שמלת חשמונאי הניחו לבסוף מוכרח לומר שמלת חשמונאי היא באה להודיע לנו כי בא ממשפחה של חשמונאי. ואף אם ליוחנן היו שני שמות, אנשי כנה"ג שסדרו סדר זה לא רצו להזכיר שני השמות אלא רק השם הראשון, וחשמונאי שסדרו אחר כך הוא להודיע לבני האדם כי בא ממשפחת בית חשמונאי. ועוד הוכיח כן ברב פעלים מדברי הרח"ו בספר הגלגולים (דף מ ע"א) שכתב על נשמת חזקיהו מלך יהודה שאחר כך נתגלגל במתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי, וכן עוד שם (דף מ ע"ב) כתב ואלו הם מן כת התנאים מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי וכו', הרי שאף רח"ו קורא למתתיהו בכינוי המשפחה חשמונאי, וודאי גם נוסח על הנסים נסדר כך.

אך מסוגיית הגמ' במסכת מגילה (דף יא, ב) כתבו האחרונים להוכיח כדברי הבירך יצחק שצריך לומר חשמונאַי בפת"ח, שהנה בגמרא הובאה ברייתא על הפסוק (ויקרא כו מד) וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם, לֹא מְאַסְתִּים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, וְלֹא גְעַלְתִּים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול וכו'. הרי מבואר שחשמונאי היה שם אדם מאלו שקמו לישועת ישראל בימי חשמונאים שעמדו הוא ובניו ומתתיהו כהן גדול, וכן הקשה על הפרי חדש בעל השבת של מי בספר יעקב לחק (קשיא סיפא אות מז, דף ז ע"א). וכן כתב בסידור עץ חיים למנהגי תימן (ח"א דף קסא ע"ב) שכן הנוסח השגור בפי כל בני תימן לומר הנון בפתח והאלף נחה, ושכן הוא בתכאליל.

אך בדקדוקי סופרים כתב שבכת"י מינכן הגירסא יוחנן בן מתת' כה"ג, ולא שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כה"ג (וראה שם עוד מכת"י אחרים).

פניני הלכתא – מהדורת מתיבתא

הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע
כ"ט כסלו תש"ט

רבינו הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זי"ע נולד בט"ז כסלו תר"ח בסטריסוב (מקום מגוריו של אביו רביני אדה"ז מהוסיאטין לפני בואו להוסיאטין). לאביו הרה"ק רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין זי"ע, בן זקוניו של הרה"ק מריז'ין זי"ע, ובהיכנסו לבריתו של אאע"ה נקרא שמו 'ישראל ע"ש. זקנו הגדול רבינו מריז'ין זי"ע [שנסתלק בג' חשון תר"א].

בעודו נער רך בא בברית האירוסין עם נכדת דודו - רבינו אדה"ז סאדיגורא זי"ע, בההזמנה ששלח רבינו אדה"ז מסאדיגורא זי"ע אל אחיו רבינו אדה"ז מהוסיאטין, ובו הוא מזמינו לחתונת בנו כ"ק מרן אדמו"ר ה'פחד יצחק' מבאיאן זי"ע ואשר נושא תאריך י"ב אייר תרכ"ה, כתוב בתוך השאר: 'בוא יבוא ברינה גם עם בנו יקיר לנו המיועד להיות חתן בתי'.

בהיותו כבן י"ד שנה וחצי נשא לאשה את הרבנית מרת נחמה גיטל ע"ה, בתם של הרה"ק רבי אבי עזרא זעליג ממאגילניצא זי"ע והרבנית הצדקת המפורסמת מרת פייגה'לי ע"ה בת רבינו אדה"ז מסאדיגורא זי"ע.

חתונתו התקיימה בסאדיגורא ביום ו' עש"ק בהעלותך ט"ו סיון תרל"ב, יומיים לפני הסתלקות הסבא, ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע - חותן רבינו אדה"ז מסאדיגורא - אשר היה בדרכו לסאדיגורא להשתתף בהחתונה ונסתלק על אם הדרך בטו"ב סיון.

באור ליום ו' עש"ק - בנר החמישי של חנוכה כ"ט כסלו תש"ט - זקן ושבע ימים ושנים, אחרי שבשבועיים לפני כן נמלאו לו צ"א שנים - כמספר שמות הקדושים הוי"ה ואדנ"י - החזיר מרן זי"ע את נשמתו הטהורה ליוצרו, ועוד הספיקו להטמינו לפני שבת בבית החיים העתיק בטבריה, עפ"י צוואתו שנכתבה ברוה"ק כעשר שנים לפני כן, בכ"ג ניסן תרצ"ט.

ארץ הקדש נותרת לפלטה מידי הנאצים ימ"ש, בזכותו של רבינו

היה זה בעצומה של מלחמת העולם השניה והשואה האימה.

גייסות מדינות הציר שבראשם עמדה גרמניה הנאצית ימח שמה, התקדמו בכל החזיתות. וכמו גמרו אומר לכבש את העולם כולו, הגיעו בסערה לאפריקה והחלו כובשים בה שטחים נרחבים בזה אחר זה. בצפון אפריקה היה הגנרל הגרמני רומל הולך וכובש. הנאצים עמדו לא הרחק משערי ארץ ישראל. היטלר לא פסק מלהתרברב כי הנה הנה קרב היום בו יכבש את ארץ הקדש ויעשה שמות ביהודיה, היה לא תהיה.

למעשה, הרי שכבר באלול ת"ש, התקדמו כוחות איטליה, מלוב שהיתה בשליטה איטלקית, למצרים שהיתה בשליטה בריטית. הכוחות הבריטים הצליחו להדוף את האיטלקים ולקחו בשבי למעלה ממאה אלף שבויים איטלקים. אבל באדר תש"א נחתו בצפון אפריקה שתי דיויזיות גרמניות בפקודו של המצביא הגרמני גנרל-פלדמרשל ארוין רומל והצליחו להדוף את בעלות הברית לגבול לוב - מצרים, פרט לנמל טוברוק שבלוב שם נותרה מבלעת של בעלות הברית. הגנרל הבריטי ניסה לתקוף את הגרמנים בחשון תש"ב. עד טבת של אותה שנה הוא הצליח להתקדם עד בנגזי שבלוב ושחרר את המצור על טוברוק. אבל אחר כך שוב התהפך הגלגל והוא נאלץ לסגת. בסיון תש"ב כבשו מדינות הציר את טוברוק, והתקדמו עד לאזור אל עלמיין מזרחה לגבול המצרי - לובי, רומל זכה לכנוי "שועל המדבר" בשל הצלחותיו בקרבות.

מרוצת התקדמותם של הצוררים לא נבלמה לרגע והם כבר עמדו בשערי ארץ ישראל, נכונים ומזומנים לבלע אותה ולספח אותה אל תחום ממשלתם, וגם לעשות ביהודיה כלה כאשר עשו בכל מקום אשר ידם מגעת. אימה חשכה גדולה נפלה על יהודי ארץ ישראל. הקץ האיום והנורא נראה קרוב ומוחשי בעליל. או אז החלו "מאתים ימי החרדה" של הישוב היהודי בארץ ישראל.

בט"ו בתמוז של אותה שנה, יומא דהלולא של רבנו ה"אור החיים" הקדוש, נערכה תפלת רבים על ציונו שבמורד הר הזיתים כדי לשפך צקון לחש לפני שוכן מרומים להצלת העם היושב בציון. בראש המתפללים עמדו הרה"ק מהוסיאטין זי"ע ואתו הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע ועוד רבנים וצדיקים מפורסמים. המוני בני ירושלים שפכו תפילות רותחות על ציונו של הצדיק הקדוש. הרבי מהוסיאטין עמד אחוז שרעפים כשרבי שלמה שריבר מעוררו כפעם בפעם וצועק: "רבי, הרשע עומד 'מאחורי הדלת' והוא אומר...". משנסתיימה התפילה אמר הרבי מזוועהיל: "ובהר ציון תהיה פליטה, לא תהיה לו שליטה על ארצנו הקדושה". והרבי מהוסיאטין פתח את עיניו ואמר: "הוא לא יבוא!". לשאלת רבי שלמה שריבר מנין לו לרבי, נענה ואמר: "כאשר עמדתי בעינים סגורות ראיתי פתאום על הציון את שם הוי"ה הכתוב כסדרו ומאיר באור גדול! מזה יודע אני כי הוא לא יכנס ארצה ועוד ינחל מפלה מוחצת".

אחר כך שלח הרבי מהוסיאטין מנין אנשים שיצאו להתפלל על ציון רבינו עם ספר תורה בידם ואף נגש עמם לארון הקדש והראה להם איזה ספר תורה יקחו, והוא הוסיף ואמר להם כי "יבקשו מהאור החיים הקדוש בשמו שיהיה עמו בדעה אחת!".

בינתים, עדין לא חלפה הסכנה. כוחות שני הצדדים עמדו בסמוך לאל-עלמיין ונהלו ביניהם קרבות התשה. במהלך חודש תמוז נערכה שורה של קרבות מבלבלים הידועה בשם "קרב אל-עלמיין הראשון", בין הצבאות היריבים, כשכל צד מנסה לפרץ ללא הצלחה אל מערך היריב ולהשיג הכרעה צבאית. רק אחרי שורה ארכה של התקפות שבמהלכן ספגו כולם אבדות כבדות, שככה הלחימה באפן זמני. שני הצדדים המותשים נזקקו לזמן של התארגנות מחדש.

בכ"ד במרחשון תש"ג, אחרי לחימה ממושכת, ואחרי למעלה משבוע שארך הקרב האחרון, הנורא והמכריע, נצחו כוחות הברית בפקודו של ברנרד לו מונטוגמרי הבריטי את כוחות מדינות הציר בפקודו של הגנרל הנאצי, רומל, והבריחו אותם עד תוניסיה. הישוב בארץ ישראל נצל!

זו היתה גם תחלת המפלה של הנאצים, בשורשת מפלות בכל החזיתות. כמה חודשים לאחר מכן, בכ"ג בשבט, נצחו הסוביטים את הנאצים ב"קרב סטלינגרד" הנודע, ומאז החלה שרשרת מפלות גם בחזית המזרחית, כל אלו חברו לשרשרת המפלות הרצופה של הגרמנים שנמשכה עוד למעלה משנתים עד למפלתם הסופית.

(באור החיים)

הרה"ק רבי אברהם משה מפשיסחא זי"ע

א' טבת תקפ"ט

הרה"ק רבי אברהם משה מפשיסחא זי"ע נולד לאביו הרה"ק הרבי רבי בונם זי"ע בשנת תק"ס בעיר פשיסחא.

כשנולד אמר עליו אביו שגנב את נשמתו הק' מתחת כסא הכבוד, ואכן אביו הק' אהבו אהבה עזה בהיותו בן יחיד, ונפשו היתה קשורה בנפשו באופן מיוחד.

כבר בימי ילדותו היה עובד את קונו בכל כוחותיו ובמסירות נפש ממש. יום יום היה נעלם מביתו למשך כמה שעות, וכשחזר היה עיניו נפוחות מרוב בכי, ולא היה מגלה לאן הוא נעלם, עד שבדקו אחריו ומצאוהו הולך ליער 'שיטקעס' הנמצא מחוץ לעיר וספר תהלים עמו, ושם ביער היה אומר תהלים שעות ארוכות בבכי וברגש גדול.

בהגיעו לפרקו לקחו הרה"ק היהודי הקדוש מפשיסחא זי"ע כחתן לנכדתו הצדקנית מרת בריינדל שהיתה יתומה מאמה, ונתגדלה ונתחנכה בבית זקינה היהודי הק'.

לאחר פטירת אביו הרבי רבי בונם זי"ע, נתנו בו גדולי החסידים את עיניהם, ובראשם האדמו"ר הזקן מוואורקא זי"ע, והכתירוהו למלא מקום אביו הק' למרות היותו רק בשנים כבן כ"ז שנים בלבד. אמנם לא ארכו שנות הנהגתו, וימי חייו הקצרים של רבינו עלי אדמות הגיעו לקיצם כעבור קצת יותר משנה אחת מאז התמנותו.

סדר פטירתו הפלאית

בפרשת מקץ שנת תקפ"ט נסע רבינו עם משמשו לווארשא, וביקשו החסידים מעיר ביאלא הסמוך לפשיסחא, שבדרך חזרה ישבות רבינו אצלם בשבת קודש, אבל המשמש לא הסכים עקב מזגו החלש של רבינו שלא היה טוב לבריאותו.

אמנם החסידים שיחדו את הבעל עגלה שיוביל את רבינו לעירם בלא ידיעת המשמש, ומשהבחין המשמש במעשי הבעל עגלה התחיל לצעוק עליו, אמנם רבינו אמר לו "יודל לאז געמאכט, אין שלטון ביום המות". ואכן שבת רבינו בשב"ק פר' מקץ בעיר ביאלא ולא ניכר עליו שום השתנות בעבודתו בקודש.

למחרתו ביום ראשון נפל רבינו למשכב, וטרם פטירתו ציוה שיכנסו כולם לחדרו, ואמר להם הפסוק (משלי ד, יח) "וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם" ובכך יצאה נשמתו בטהרה.

רבינו נטמן בבית החיים שמה בעיר ביאלא, וכפי שהתבטא ביום השב"ק קודם פטירתו בהלכו לטייל "דער פלאץ שמעקט זייער גוט" (המקום מריח מאוד טוב!), ועל קברו הקימו אוהל שהיתה תל תלפיות להיפקד בדבר ישועה ורחמים, עד לשנות החורבן במלחמת העולם השניה.

(כרם בית שמואל)

הרה"ק רבי יעקב כולי סלאנים מחברון זי"ע

[חתן האדמו"ר האמצעי ובעלה של הרבנית המפורסמת מנוחה רחל]

ב' טבת תרי"ז

הרה"ק ר' יעקב כולי סלונים היה בנו של החסיד ר' זלמן רייזעס, מגדולי חסידיו של אדמו"ר הזקן בעל התניא.

לאחר נישואיו עם הרבנית מנוחה רחל, בתו של אדמו"ר האמצעי, התגוררו בליובאוויטש. בשנת תקצ"ב נולד בנם הבכור ר' יהודה לייב, בשנת תקצ"ג נולד בנם ר' לוי יצחק ובשנת ת"ר נולד בנם ר' מרדכי דובער.

בשנת תר"ה עלה ר' יעקב יחד עם משפחתו לארץ הקודש והתיישבו בעיר חברון, בנחלתו של אדמו"ר האמצעי. עמד בראש החברה קדישא ובראש חברת גמ"ח. בהתיישבות זו חידשו את היישוב היהודי החב"די בחברון וביתם הפך להיות למרכז הרוחני של העיר.

בב' טבת תרי"ז נפטר רבי יעקב ומנוחתו כבוד במרומי הר הזיתים בירושלים.

הקהילה היהודית בחברון גאון בתורה ובחסידות ועובד ה', אלא שלמרבית הצער לא האריך ימים ונפטר כשתים עשרה שנים לאחר עלייתם לארץ הקודש, ביום ב' טבת תרי"ז ומנוחתו כבוד בהר הזיתים בירושלים.

הרבנית מנוחה רחל האריכה ימים למעלה משלושים שנה אחריו, ושמה קשור בחידוש הישוב האשכנזי בעיר האבות וביסוד הקהילה החבד"ת שם, היא תפשה עמדה מכובדת מאד בקרב קהילת חברון, ועמדה במרכז החיים היהודים, הרבנית היתה מספרת תמיד לנכדיה וניניה על רבינו הזקן, אותו הכירה פנים אל פנים, בהסתלקותו של סבה הגדול היא היתה בת ארבע עשרה שנה, וכן סיפרה על אביה האדמו"ר האמצעי, שמה נשאר חרוט אצל בני חברון וירושלים מבאבע מנוחה רחל - סבתא מנוחה רחל, ארבעים ושלש שנים גרה הרבנית מנוחה רחל בעיר הקודש חברון, והטביעה חותם מיוחד, על חיי היהודים בעיר, האשכנזים והספרדים כאחד, הקהילה אף הקימה בית מדרש מיוחד לכבודה בביתו של בנה ר' יהודה לייב, והיא היתה מתפללת בבית כנסת זה.

מראשי קהילות חברון

הרה"ק ר' יעקב כולי סלונים בעלה של הרבנית מנוחה רחל, היה מראשי

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל
ראש ישיבת מיר
ג' טבת תשל"ט

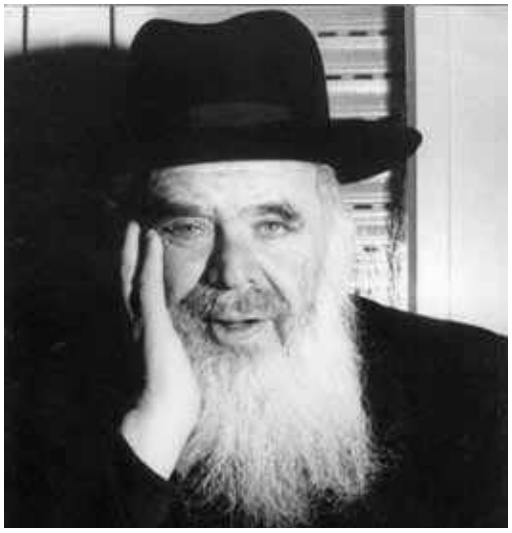

מרן הגר"ח נולד בב' תשרי בקובנה להגאון רבי רפאל אלתר שמואלביץ, שהיה במשך תקופה ר"מ בישיבת נובהרדוק ולאחר מכן גם ראש ישיבה בסטוצ'ין שבפולין, ולאמו בת הגה"צ רבי יוסף יוזל הורוביץ זצ"ל- הסבא מנובהרדוק. הסנדק בברית המילה שלו היה הגאון רבי יצחק בלאזר.

עד גיל 16 למד תורה מפי אביו. כנער נחשב לעילוי, ובגיל צעיר נשלח ללמוד בישיבת שער התורה שבעיר גרודנה. ראש הישיבה השפיע על דרך לימודו, והוא מינה אותו כמגיד שיעור בישיבה לתלמידים הצעירים. בשנת תרפ"ה עבר לישיבת מיר, ושם התפרסם בכינוי "העילוי מסטוצ'ין". בישיבה נודע כמתמיד ובעל בקיאות רבה בספריית הישיבה.

נישא בג' בטבת תר"צ לחנה מרים פינקל, בתו היחידה של ראש הישיבה הרב אליעזר יהודה פינקל. בחורף תרצ"ו התמנה לר"מ בישיבה והחל למסור שעורים.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה, גלתה הישיבה ממיר לווילנא ולאחר כחודשיים לקיידאן. לאחר כשבעה חדשים עזבו את המקום בפקודת השלטון הקומוניסטי בעיר. התלמידים הצליחו לקבל אשרת כניסה ליפן בעזרתו של סוגיהארה, שם שהו כ-6 חודשים, ולאחר מכן עברו לשנגחאי. כיוון שחמיו ראש הישיבה, נסע לא"י לגיוס תרומות ולא יכול היה לחזור, ניהלו רבי חיים והמשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין את חיי היום-יום בישיבה.

כשעברה הישיבה לשנגחאי, טיפל רבי חיים בעניינים הכספיים של כל הישיבות שגלו לעיר, בהן ישיבת ליובאוויטש, וישיבת קמניץ. הישיבה שכנה בשנגחאי במשך חמש וחצי שנים. לאחר מכן נסע עם הישיבה לארצות הברית, וכחצי שנה אחר כך עלה לארץ ישראל וסייע לחמיו בייסוד ישיבת מיר שם. עם פטירת חותנו בשנת תשכ"ה מונה לכהן תחתיו בראשות ישיבת מיר. עם פטירת גיסו הרב חיים זאב פינקל אף החל למסור שיחות מוסר.

מספר ימים לאחר חג הסוכות תשל"ט, הובהל רבי חיים לבית החולים שערי צדק, שם אושפז במצב קריטי כחודשיים. כשהגאון רבי משה פיינשטיין אמר: "כל העולם נח על כתפיו של ר' חיים".

נתבקש בישיבה של מעלה בג' טבת תשל"ט. ונקבר בהר המנוחות בירושלים בהלוויה מרובת משתתפים שבה ספד לו הגרא"מ ש"ך באמרו: "משמת רבי חיים בטלו השקדנים".

"נאך א' קליין ביסאלע (עוד טיפה)..."

סיפר לי תלמיד חכם אחד, מחשובי האברכים בישיבת מיר המעטירה, שבצעירותו הזמינו פעם מרן ראש הישיבה הגה"צ **רבי חיים שמואלביץ** זצ"ל לסעוד עמו את ארוחת הצהריים בביתו. כאשר היה נהוג בימים ההם, שראשי הישיבות הביאו עמהם לפעמים לביתם בחורים עילויים לסעוד עמהם, וממשיכים ללמוד עמהם בביתם, כדי לקרבם ולחבבם.

והנה בעת הארוחה הגישה הרבנית הצדקנית ע"ה את התבשיל המיוחד שהכינה, וכשסיים הרב את מנתו פנה אליה בחיוך, ואמר: זה טוב מאוד! בריא ומחזק את הגוף לתורה ועבודה, יש אולי עוד קצת בסיר? בוודאי! – זהרו פני הרבנית, יש לי סיר מלא! וניגשה בשמחה להביא מנה נוספת.

כשראה הרב את גודל הנאתה ושמחתה בהצלחת בישוליה והנאתו ממלאכתה, ביקש ממנה שוב לאחר שסיים את המנה השניה: "נאך א' קליין ביסאלע... (עוד טיפה...) זה ממש מחיה נפשותי!".

התלמיד שסעד עמו על שולחן קדשו התפלא למראה, מדוע הרב מבקש היום עוד ועוד? – הוא הכיר היטב את נפש רבו ושיחו ושיגו, ואת ריחוקו העצום מכל תאוות עולם הזה והבליו...

הרב הבחין בפליאתו, וכשיצאה הרבנית למטבח להגשת המנה השלישית רכן לאוזנו והסביר לו: הרי הרבנית טרחה כאן לפני הצהריים רבות בהכנת תבשיל זה, ומצפה לראות שנהנים ממעשה ידיה! – כשם שאני טורח להכין היטב את השיעור הנמסר בישיבה, כמה הנאה יש לי כשניגש בחור לאחר השיעור, ומברר שוב כיצד מתורצת קושיא פלונית... – הרי התבשיל הוא השיעור שלה! היא נהנית ושמחה מאוד כשמבקשים מנה נוספת!!!

ובאמירתו והנהגתו זו כבר נתן 'שיעור' שלם לתלמידו, בענין תיקון המידות והנהגות שבין איש לאשתו...

טיב הקהילה (להגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ)

תאוות הכבוד מתגברת בימי הזקנה

סיפר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר: כשעמד על סדר היום הציבורי עניין שהיה חשוב לעולם התורה נתכנסו ובאו כמה חכמים וגדולים לדון בעניין כדת מה לעשות. במהלך הדיונים נוצר ויכוח עז בין המשתתפים, זה אומר בכה וזה אומר בכה. כשהתלהטו הרוחות קם אחד מהנוכחים, איש זקן בא בימים, נכבד ונשוא פנים, ואמר ברגש רב: דעו נא רבותי, הנה כבר זקנתי ושבתי, ובוודאי שאין פני מכוונות לדדיפת הכבוד, על כן יכול אני לומר לכם בפה מלא שעליכם לקבל את דעתי, היות והיא האמת הטהורה מכל כבוד.

תוך כדי דיבורו נעמד הגאון רבי יהודה לייב חסמן זצ"ל ואמר בקול גדול: **הדברים ששמענו מקודם שמי שהוא זקן בטלה ממנו תאוות הכבוד הם בטלים ומבוטלים, ואדרבה, נהפוך הוא כי מי שרודף אחר הכבוד אפילו מעט בילדותו, הרי שבזקנותו ירדוף הרבה אחר הכבוד!** ואכן כך הוא, כי בזמן שנחלש אצל האדם אחד החושים, מיד יתגבר ויתחזק בו חוש אחר, ולפיכך, בשעת הזקנה, כשכל התאוות והרצונות כבר מתרופפים, מתגבר ומתחזק תאות הכבוד.

(ספיר ויהלום פר' בהעלותך פ"א - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

הגאון רבי אייזל חריף זצ"ל
אבד"ק סלאנים
ד' טבת תרל"ג

הגאון הגדול המפורסם רבנו יהושע אייזיק שפירא זצלל"ה הנודע לתהלה בשם הכנוי "רבי אייזל חריף" וגם בשם "רבי אייזל סלאנימר", נולד בשנת תקס"א בעיר גלובאנקא אצל מינסק במחוז ווילנא. אביו רבי יחיאל היה מנכבדי העיר ולמדן מופלג, הכניס בנו לחדר ללמוד תורה בהיותו בן שלש ושכר מלמד בשבילו ללמדו גמרא בהיותו בן שש, וכבר ידע איזה מסכתות בהיותו בן שמונה.

אח"כ התחיל אביו לשנן את בנו תורה שבע"פ, אך הבן יקיר זה הרבה לשאול קושיות והויות מאביו שלא יכול לענותו כראוי, עד שהוצרך אביו להכניסו לישיבה הגדולה במינסק בבית המדרש בלומקעס תחת השגחת ראש הישיבה ר' אברהם דווארייצער שה' נודע לגאון וחריף. בבית המדרש הזה נתגדל ונתעלה הבחור אייזיל בשם העלוי מגלובאנקא. ר' יצחק פיין התחתן עמו ולקחו לחתן לבתו היחידה והבטיח לתת לו ארוחתו וכל צרכיו כל ימי חייו למען יוכל לעסוק בתורה מבלי שתהיה מוטלת עליו טרדת פרנסה, האברך הצעיר השתתף בעניני תורה עם כל גדולי מינסק.

ספר
אבי חנחל
מרחשים
לטבתות ולדים
אשר חברתי בעמי
יחושע אייזיק יחיאל
סלאנימא

אחר חתונתו יצא שמו לפאר ולתהלה ברוסיה ובפולין וגם במדינות רחוקות בין הרבנים וגדולי הדור ע"י מרוץ שו"ת ביניהם בחריפותו ובקיאותו וחדושיו בכל מקצועות התלמוד והפוסקים עד כי עלה בתשובות למעלת בעל 'שאגת אריה'. הפרנסים מערי המדינות התאמצו למנותו עליהם לרב ולמורה הוראות אך חותנו ר' יצחק פיין לא רצה להיפרד ממנו.

ולאחרונה עלתה בידי ק"ק קאלוואריא שיקבל מהם כתב רבנות. בעיר זאת הדפיס את ספרו הראשון "עמק יהושע" ובו הראה את עמקו וחריפותו הגדולה בשו"ת. משם נתמנה לרב בק"ק קוטנא, ומשם נתמנה לרב בק"ק סלאנים מחוז גראדנע במקום הגאון ר' בעריש אשכנזי. בעיר הזאת מלא רוב שנותיו על כסא ההוראה ושם חיבר כמעט כל ספריו.

ביום ג' טבת שנת תרל"ג נחלה פתאום ולמחרתו ביום ד' טבת נפטר והלך לבית עולמו. בן שבעים ושתים שנה היה במותו ויספדוהו כהלכה כל בית ישראל בארצות פזוריהם.

רוח השטות של החוטא

הגאון הנודע בשנינותו, רבי אייזיל חריף, בשנות כהונתו כרב העיר סלונים פעל הרבה לתיקון מצבה הרוחני של הקהילה. מעשה היה בשוחט שהבריות החלו מרננים אחריו שהוא קל דעת ואינו מדקדק במצוות כראוי למי שמלאכתו מלאכת קודש כשוחט שמשחיטתו אוכלים אלפי יהודים. אלא שאותו שוחט היה מקורב לאחד מעשירי העיר סלונים, אדם שהכול היו יראים מפניו, ולכן לא העזו בני המקום לפגוע ולהדיח את השוחט מתפקידו, הגם שקופה של שרצים הייתה תלויה מאחוריו.

נודע הדבר לרבי אייזיל והוא הזמין אליו בדחיפות את השוחט ואמר לו בלשון תקיפה: בתוקף סמכותי כמרא דאתרא של העיר סלונים, דע לך שאני אוסר עליך מהיום והלאה לשחוט כל בהמה ועוף בעירנו, ואם תעז ותמשיך במלאכת השחיטה אפרסם זאת בכל העיר ולא יהא אחד שיהין לאכול משחיטתך.

עשה השוחט את עצמו מופתע מדברי הרב ושאל: מה ראה רבינו לאסור עלי את השחיטה. ביקש רבי אייזיל להמנע מויכוחים מיותרים עם אותו שוחט והוא נענה לו בלשון חכמה. **פתח רבי אייזיל חריף ואמר לשוחט בסבר פנים חמורות: חכמינו ז"ל אמרו במסכת סוטה (ג:) 'אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות', נמצאנו למדים מכאן שהחוטא שאין בו דעת משול לבהמה שאף היא אין בה דעת, וכיון שכך יש חשש חמור שאם אתה תשחט בהמה תעבור בכך על לאו מפורש בתורה 'לא תעמוד על דם רעך'. עד שנתעשת השוחט מדברי חידודים זה, כבר היה רבי אייזיל חריף שקוע בתלמודו, והשוחט הבין היטב את אשר לפניו.**

(ספיר ויהלום פר' שלח פ"א - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

עומד כמו תרח...

מסופר על רבי אייזיל חריף שהוזמן לשמש בסנדקאות בברית מילה, וכשהגיע "לויקרא שמו בישראל" עמד האב נבוך ומבולבל ושכח מה השם שרצה לקרוא את בנו.

נענה רבי אייזיל ואמר בנעימת זירוז קראוהו בשם 'אברהם' וכן היה. לאחר מכן נזכר האב ואמר זה השם שבאמת התכוונתי לקרוא לו, כיון ששמעו זאת המסובים החלו להתפעל ולומר אין זה כי אם רוח הקודש, של הרבי שידע את השם.

כשהגיעו הדברים לאזני רבי אייזיל חייך ואמר: "לא רוח הקודש ולא מופת" אלא כשראיתי את אבי הבן עומד כמו 'תרח' אמרתי שמתאים שיקרא לבנו בשם 'אברהם'.

עת לשמוח (עמ' לט)

הרה"ק רבי חיים מטשערנאוויץ זי"ע
בעל באר מים חיים
כ"ז כסלו תקע"ח

הרה"ק רבי חיים מטשערנאוויץ נולד בשנת תק"כ לאביו הקדוש רבי שלמה, מרביץ תורה בק"ק הורדאנא, נצר מגזע אראלים ותרשישים. מסופר, שזכה להוליד נשמה קדושה זו בזכות מסירותו הנפלאה עבור מצות חליצה לאשת אחיו שהתגוררה מרחק רב מעירו. בשובו משם נגלה אליו אליהו הנביא זל"ט ובישרו כי יפקד בבן זכר בעל נשמה גבוהה וקדושה, אשר אור תורתו וקדושתו תאיר ותזרח על פני תבל.

בנעוריו קיבל את תורתו - יחד עם הגה"ק בעל "דעת קדושים" מבוטשאטש - מפי רבו בנגלה הגאון רבי צבי הירש קרא, רבה של בוטשאטש.

באותו זמן החל גם להסתופף בצל רבו המובהק הרה"ק רבי יחיאל מיכל המגיד מזלאטשוב זי"ע. שם התבלט כאחד המיוחדים שבחבורה, כשרבו מרעיף עליו אהבה וחיבה מיוחדת.

בשנת תקמ"ט נקרא אחר כבוד לכהן פאר כרבה של טשערנאוויץ, בגליל בוקובינה, שם הנהיג ברמה את עדתו, אשר אהבוהו אהבה עזה.

עשרים ושלש שנים ארכה כהונתו, עד אשר פרצה המלחמה בין אוסטריא לרומניא, וכתוצאה מכך עבר כל חבל בוקובינה לידי האוסטרים, שהחלו להצר את צעדי היהודים כשגזרו לאסור תפילה בציבור, וכן על חובת הלימוד בבתי"ס הממשלתיים.

רבינו שלחם כנגדם בכל עוז, כאשר הקהיל קהילות ברבים ולימד את עדתו תורת ה', נאסר ע"י השלטונות. לאחר מאמצים מרובים הצליח להשתחרר והוכרח לעזוב את העיר.

עם שחרורו התכונן למלאות את שאיפתו העזה מאז, לעלות ולחונן את עפרה של הארץ הקדושה. בדרכו לא"י, עבר דרך עיר בוטשאן, ולהפצרת בני העיר נעתר לכהן פאר בעירם. שלש שנים שהה שם עד אשר עלה בידו להגשים את מאוייו לעלות לא"י.

שם השתקע בעיה"ק צפת, ובה חי את שארית ימיו בקדושה ובטהרה עד יום הסתלקותו לגנזי מרומים ביום כ"ז כסלו, תקע"ח, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

האם אכן גבה ראש רבינו בשבת?!

"הגאון [רבי דוב בעריש ויידנפלד] אב"ד טשעבין זצ"ל רגיל היה לומר, שמה שאומרים שבעל הסידורו של שבת והבאר מים חיים זי"ע היה גבוה בשבת קודש מכל ימות החול, הכוונה הפשוטה שבימות החול מגודל השתתפותו בצער השכינה היה כפוף בקומתו, ובשבת קודש בהרגישו קדושת השבת כפי מדריגתו נתיישרה קומתו, ולכן היה ניכר ונראה לכל רואיו עם ראש גבוה מימות החול".

(שיחתן של עבדי אבות' לר"א הלפרין, ח"ב עמ' פא)

'נתון תתן' אפילו מאה פעמים - במסירות נפש

כשהיה הרה"ק **רבי חיים מטשערנוביץ** זיע"א, בעל **'באר מים חיים'**, מלמד דרדקי בימי חורפו, למד עם התינוקות של בית רבן בפרשת ראה חומש ופירש"י. וכשהגיע לפרש הפסוק 'נתון תתן לו', ופירש"י: 'נתון תתן', אפילו מאה פעמים, קלט אחד מהתלמידים את הדברים במוחו, ורצה לנסות את הרה"ק במצוה הזאת. כשהגיע זמן תשלום שכר הלימוד, שלח אבי הילד עם בנו את כסף שכר הלימוד בסך זהוב אחד, והלך הילד ופרט הזהוב למאה פרוטות, ונתנו לה'באר מים חיים'. הרבי לקח את הכסף ונתנו בכר המיטה שנמצא בחדר הלימוד. ושוב הלך התלמיד והזמין עני אחד שיבקש צדקה מאת הרה"ק ה'באר מים חיים' ובא העני וביקש נדבה, וכמנהגו קם הרה"ק בזריזות ונתן לעני פרוטה, ושוב בא העני לבקש נדבה ושוב חזר הרה"ק ונתן הפרוטה לעני, וחוזר חלילה, העני מבקש עוד ועוד, וכל פעם קם הרה"ק בסבלנות גדולה להביא לו הצדקה, פרוטה אחר פרוטה עד מאה פעמים, ומכל שכר הלימוד לא נשאר בידי ה'באר מים חיים' מאומה לצורך פרנסת ביתו.

כשראה התלמיד את גודל צדקת רבו, מיד ביקש ממנו מחילה. נענה הרה"ק ואמר לו שמאז שהיה נער, מיד כשלמד הרש"י, גמר בלבו לקיים הדברים בכל מסירות נפשו כל ימיו.

(ספיר ויהלום פר' ראה ע"ז - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יוסף המשביר

בין הצדיקים היו שני דרכים בעבודת השי"ת, האם מן הראוי יותר להיות עני כדברי חז"ל 'יאה עניותא לישראל' או שלהיפך עדיף להיות עשיר ואז יהיה ליבו פנוי לעבודת ה', ואדרבה עניות מעבירה את האדם על דעת קונו.

הרה"ק רבי דוד בעריש מביאלא זיע"א אחז כל ימיו בשיטה השניה שעדיף לעבוד את ה' מתוך הרחבה. באחת הפעמים בהם היה בוורקא, בחיי רבו הרה"ק רבי מנדל מוואורקא זיע"א, ישב בסעודה עם החסידים באכסנייתו. תוך כדי הסעודה בא המשמש של הרה"ק מוואורקא וקרא לו אל רבו. לתמיהת כל החסידים השיב: לא אלך. לאחר זמן מה חזר המשמש שנית וקרא לו בשנית בפקודת הרבי שיבא. ושוב השיב שלא ילך. הדבר חרה לחסידים: היתכן הרבי שולח לקרוא לך ולא תרצה לילך.

עמד הרב החסיד רבי יעקב שמעון, גיסו של הרבי מוורקא ומגדולי החסידים, קיפל את המפה ואמר: לא נמשיך את הסעודה עד שתלך לרבי. אם כך, נענה רבי דוד בעריש ואמר: הנה אני מוכרח ללכת, אולם לא אסכים עמו. כל החסידים לא הבינו את דבריו. הוא נכנס לחדר, פשט את כל בגדיו ולבש בגדים אחרים, והלך לקודש פנימה. שם שהה מספר שעות עם הרה"ק מוואורקא. כשיצא היה עייף מאד וכולו נוטף זיעה, ואמר בלשון קודשו: הנה הרבי רצה שלחסידים לא תהיה עשירות כדי שלא יהא להם טרדות בעבודת השי"ת, אולם לפי דעתי גם לעבודת ה' צריכים להיות מושפע בעושר וכל טוב בכדי שיוכלו לעבוד את השם בשמחה, לכן לא הסכמתי לרצונו הקדוש בזה.

סיפרו החסידים שבתחילת הנהגת הרבי מביאלא הגיעו חסידים רבים לבקש אודות פרנסה. נענה ואמר להם: 'כשאצליח להגיע לקופה אני אתפוס ואחלק לכולם'. ואכן כל ימי הנהגתו השפיע עשירות גדולה על כל החסידים. בימיו לא נצרכו כלל לאסוף עבור קמחא דפסחא וכדומה עבור החסידים.

ומעשה בחסיד שהיתה שעתו דחוקה עליו, וביקש ברכה מהרבי. הורה לו הרבי שיקנה כרטיס הגרלה. לאחר זמן הגיע אליו לבשר שזכה בהגרלה. בירכו הרבי שיזכה פעם נוספת. לאחר שזכה שנית, נענה הרבי ואמר: זה טוב בשביל בני הבית אבל אתה צריך עוד אחד. וזכה גם פעם שלישית.

בשבת שירה בעת שבתו בשולחן הטהור האריך בדברי תורתו שהתואר 'רבי' מיוחד רק לאלו שמשתדלים בחסד מרום עליון שישפיע שפע טובה וברכה לעולם הזה. והוסיף שהחוזה מלובלין נקרא בשם 'רבי' כשמזכירים את שמו אומרים 'הרבי מלובלין' מפני שהשתדל בתפילתו על פרנסה בהרחבה לעולם, ואילו המגיד מקוזניץ שהיה מתנגד לזה והחזיק בשיטה שיאה עניותא לישראל נשאר בשם מגיד, המגיד מקוזניץ ('מגיד דבריו ליעקב' מגדל עוז, עמוד רעב).

• • •

בהספד הרה"ק הערוגת הבושם זיע"א על הרה"ק הדברי יחזקאל משינאווא זיע"א, אמר עליו כי היה אביהן של ישראל, וגם בבחינת אם. וכל מי שהיה לו איזה ענין הן בגשמיות הן ברוחניות נסע אליו, והיה בבחינת 'אב', מצות האב על הבן וכו'. וכמו כן בבחינת 'אם' שהיה משפיע שפע גשמיות כמשפט האם על בניה. ואני בעצמי הרגשתי שמחה בנסעי אל דביר קדשו כאדם שנסע לאביו.

• • •

כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' (פרשת וישב): דהנה מצינו צדיקים גדולים וטובים אשר מעולם המה שלא כוונו כל ימיהם רק על רוממת כבודו ית"ש, ולא שתו את לבבם לטובת עולם הזה להשפיע לדורם... ומפני כי כל עבודתם היה רק על כבודו ית"ש כנ"ל. לכן לא היה להם הנהגה בזה העולם. וכן היה ענין ער ואונן שהיו נשמות גבוהים מאד כנודע. וחטאו בזה שלא חשבו בטובת אחיהם בעוה"ז, כמו שנאמר 'לבלתי נתן זרע לאחיו', 'זרע' הוא בחינת האור זרוע לצדיק להצמיח בקרב ישראל יראת שמים והשפעות טובות, לכן לא הוטב בעיני ה' כי רוצה ה' בעמו ומרבה להטיב להם ובטובם נתגדל ונתקדש שמו ית' בעולם. והנה כן יוסף הצדיק מתחלה לא שת לבו רק לקנא את קנאת ה' צבאות על גדולת הבורא לבד, לכן 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם', כי העבירה הקטנה שנראה לו מהם היה גדול בעיניו מאד וקנא הוא להשי"ת לכן כתיב 'וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום', פירוש, לא יכלו להתנהג כמדתו. דברו לשון הנהגה. כי לא הוטב בעיניהם מה שלא השגיח להטיב להם. אך כאשר יעקב אמר לו 'לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן' להשפיע להם. לזאת השיב אל המלאך הדובר עמו 'את אחי אנכי מבקש' להשפיעם כל טוב.

> בשבת שירה בעת שבתו בשולחן הטהור האריך בדברי תורתו שהתואר 'רבי' מיוחד רק לאלו שמשתדלים בחסד מרום עליון שישפיע שפע טובה וברכה לעולם הזה. והוסיף שהחוזה מלובלין נקרא בשם 'רבי' כשמזכירים את שמו אומרים 'הרבי מלובלין' מפני שהשתדל בתפילתו על פרנסה בהרחבה לעולם, ואילו המגיד מקוזניץ שהיה מתנגד לזה והחזיק בשיטה שיאה עניותא לישראל נשאר בשם מגיד, המגיד מקוזניץ

• • •

על הפסוק (שמות יג יט): 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם', היה הרה"ק הבית ישראל זיע"א מפרש, ואולי היה אומר זאת בשם רבותינו המפרשים: משה רבינו ע"ה כשהתחיל להנהיג את בני ישראל לקח עמו את דרך הנהגתו של יוסף הצדיק, שהשפיע שפע רב לכולם, כדכתיב (בראשית מב ו) 'ויוסף הוא וגו' המשביר לכל עם הארץ', כי כשרוצים להשפיע על יהודי ברוחניות צריך לדאוג לו מקודם הרווחה בגשמיות.

• • •

יתכן להסביר שזה גם ההסבר לשמות בניו של יוסף הצדיק, כמו שנאמר בפרשה (מא נ-נב) 'וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן. וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עָמָלִי וְאֵת כָּל בֵּית אָבִי. וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי'.

הרי הכל תמהים איך יאמר יוסף 'כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עָמָלִי וְאֵת כָּל בֵּית אָבִי' בשעה שאביו יושב ומתאבל עליו, אלא ביאור הדבר הוא כאמור, יוסף הצדיק בא ללמד על השינוי בדרך שלו, שהשכיח מעצמו דרך זו שהיה מדקדק בתכלית שלא להיות עסוק עם גשמיות, אלא בחר בדרך החדש 'כי הפרני אלהים בארץ עניי', להשפיע לכל.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ניצוב ועימוד: שוקי קנר

בס"ד

ספיר ויהלום

חנוכה

מרגליות יקרות ואבני חושן, פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון מאוצרות תורת החסידות
משובצות זהב ומסודרות על חנוכה
משיעוריו ושיחותיו של
הגאון רבי **מנחם מנדל פומרנץ** שליט"א

תמונות כלי הכסף באדיבות הצורפים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

חדש בממלכת התורה

חדש
ספיר ויהלום חנוכה
מהדורת 'קרן טללי ברכה'
מכון 'אור לישרים' - נהריה,
בהוצאת ממלכת התורה 'עוז והדר'

"ספיר ויהלום חנוכה" כרך נוסף בסדרת הספרים 'ספיר ויהלום' על פסח ונישואין, מתוך שיעוריו ושיחותיו של **הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א**, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים. 536 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה להרבות בסיפורי הנסים והנפלאות בימים ההם בזמן הזה.

חדש
מאירים - 4 כרכים חדשים
סוכה לכל השנה רבי מרדכי מנדבורנא - מאירים 15
תעלומת הכסף הגנוב ר ישראל מרוזין - מאירים 16
עוד נר אחד הרבי מבעלז - מאירים 17
הגזרה שבוטלה ממרחקים הנועם אלימלך - מאירים 18

ומאירים את העולם -

סדרת הספרים הפופולארית 'מאירים' קנתה שם דבר בעולמם של ספרי התוכן החינוכי לילדים, והפכה למוצר חובה בכל בית יהודי.

ספרי קריאה בכריכה קשה בעיצוב מושך עין מלאים במידע עשיר וערכי על השושלות החסידיות וגדולי התורה מדורות עברו המעוררים את לב הילד למען ילך בדרך טובים.

עם הופעתם של כרכים נוספים בימים אלו, מתרחבת הסדרה המפוארת בהדר וביופי כראוי לחינוך דורותינו בדרך ישראל סבא.

חדש בממלכת התורה

חדש

בשערי יששכר - חנוכה

בהוצאת ממלכת התורה 'עוז והדר'

מאמרי הגות ומחשבה בענייני חנוכה מפי כתבו של הגה"ח ישכר דב ענגלענדער זצ"ל.

חדש

זמירות שבת אלבומי

אותיות גדולות

'ממלכת התורה 'עוז והדר

זמירות שבת בצורה אלבומית עם אותיות גדולות מאירות עיניים, בעיצוב מרהיב עיין. ניתן לבחור ב2 גדלים 20 ס"מ, 14 ס"מ ובשתי גוונים זהב, כסף. זמירות שירות ותשבחות למלך אל חי!

חדש

סידור חול עם ביאורי מילים

בכריכת דמוי עור - נוסח אשכנז

ממלכת התורה 'עוז והדר'

סידור לימות החול עם ביאורי מילים בנוסח אשכנז, בכריכת דמוי עור מהודרת, ניתן לבחור ב3 גוונים – כחול, חום בהיר וחום כהה. עיצוב מרהיב עין. תתקבל צלותהון ובעותהון!

במהדורה חדשה

אוצר פניני החסידות חנוכה

ליקוט דברי רבותינו מאורי הדורות גאוני ישראל ורועי החסידות בלשונם, מעשי צדיקים, משא קודש מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א, וספיר ויהלום מהגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א.

כ"ק האדמו"ר מדושינסקי שליט"א
מאציל ברכתו למשלחת
מכון 'אור לישרים' שע"י ממלכת התורה 'עוז והדר'

קורת רוח מרובה נראתה על פני כ"ק אדמו"ר מדושינסקי שליט"א, אל מול הספרים החדשים שיצאו לאחרונה, בהפליאו לשבח את העבודה המיוחדת הנעשית בספרים אלו, המגלים מחדש את אור צדיקי הדורות.

מתוך חביבות רבה אל ספרי גדולי החסידות הרואים אור במהדורות מאירות עיניים, ציין כ"ק האדמו"ר שליט"א את המעליותא הגדולה שיש ללומדים בספרים היוצאים לאור ע"י המכון, והתועלת הגדולה שיש בכך לזיכוי הרבים, ובירך שיזכו רבני המכון להוסיף ולהגדיל תורה ולהאדירה, לזכות את הרבים בספרים הקדושים.

ברכת כ"ק אדמו"ר מראחמיסטריווקא שליט"א
לספר 'נועם אלימלך' המבואר וספר 'אור לשמים' המבואר
בהוצאת אור לישרים - עוז והדר

משך דקות ארוכות עלעל כ"ק אדמו"ר מראחמיסטריווקא שליט"א בספרי החסידות אשר ראו אור במהדורה חדשה ומאירת עיניים.

האדמו"ר שליט"א עיין בספר **'אור לשמים'** אשר הובא על שולחנו, ודיבר על אודות שגב דרגתו הקדושה של רבי מאיר'ל מאפטא זי"ע בעל 'אור לשמים', אשר נודע כפועל ישועות בקרב הארץ ורבים נושעו מברכותיו.

התפעלות רבה ניכרה על פני כ"ק אדמו"ר שליט"א, אל מול ההוצאה החדשה של הספר הקדוש **'נועם אלימלך'**. אדמו"ר שליט"א ציין כי חסידים היו לומדים בספרים הקדושים של מאורי החסידות, גם אם לא הבינו. עצם העיסוק בדברי קודשם מרומם את האדם גם אם אינו זוכה להבין. כיום עם המלאכה המיוחדת שנעשתה בההדרת הספרים, זכינו למעלה בכפליים, גם לומדים בספריהם הקדושים, וגם זוכים להבין ולהשיג מעט בדברי קודשם, שהגם כי הם גבוהים ורמים ומי יבוא בסוד קדושים, אך לכל הפחות יש אחיזה מסוימת בדברי תורתם. זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

'אוצר פניני החסידות'
במעונו של הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

זו לא הפעם הראשונה שהגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א מקבל את ספרי מכון אור לישרים שע"י עוז והדר, אך הפעם הפליא ביותר את היצירה הגדולה של **'אוצר פניני החסידות'**.

הגרי"מ שכטר שליט"א דפדף שוב ושוב בין דפי הספר, האציל מברכתו על העושים במלאכה, וציין את השמחה הגדולה בהוצאת ספרים אלו המשולה להכנסת ספר תורה.

'מי שרוצה לקבל טעם ביו"ט ילמד בספרים אלו'. מעלה יתירה יש בהם אשר הם שווים לכל נפש, ויש בהם כמעט לכל הרמות, לקטן ולגדול, מגדולי ישראל מכל החוגים והעדות, מלא מזן אל זן באוצר גדול וגדוש.

באר ישראל
מוסדות תורה וחסד

שִׁמְעוּ וְתִחְיֶ֣ינָה נַפְשְׁכֶם

בעז"ה מתקיים
מעין ערבית (בשעה 20:30)
ואח"כ
שיעור דף היומי (בשעה 20:45)
בבית מדרשנו 'באר ישראל' רח' פנחס בן יאיר 20 בית שמש

מפי פה קדיש מרגליות הרב הגאון משה ראובן ארליך שליט"א
הציבור הקדוש מוזמן להשתתף לכבודה של תורה

בברכת להגדיל תורה ולהאדירה

זמני התפילות לש"ק
פרשת מקץ הבעל"ט:

מנחה ש"ק:	16:20
שחרית:	8:30
מנחה:	16:04

זמני התפילות ליכות החול:

שחרית	7:30
מנחה	15:45
מעריב א'	19:00
מעריב ב'	20:30

שיעור דף היומי לאחר מעריב ב'

מִילְתָא חַדְתָא

מילין יקירין וחידושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

חַדְתָא דְאוֹרַיְיתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

רק כלפי חוץ נאה להם לישראל להיראות עניים

וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ (מב א). כתב רש"י: 'למה תתראו' - למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים. דהנה, מדרך הצדיקים להמשיך שפע פרנסה והרחבה על בני ישראל, ואף שיעקב אבינו ע"ה אמר למה תראו עצמכם כאילו אתם שבעים. כל זה בפני האומות, אבל בתוך הבית פנימה מן הראוי שיהיה לכל יהודי כל צרכו בהרחבה שיוכל לקיים מצוות ה', כמו כבוד שבת ולגדל את בניו לתלמוד תורה וכן שאר המצוות, לפיכך היו הצדיקים פועלים בכל עת להמשיך על ישראל שפע רב בהרווחה.

בהקשר לזה מובא מאמרו של **הרה"ק החוזה מלובלין ע"ה** והובא **באור לשמים** (בראשית ד"ה ויאמר), שביאר מה שאמרו חז"ל (חגיגה ט:) 'יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא', יפה היא העניות לישראל כמו רצועה אדומה לסוס לבן, וקשה שהרי אמרו חז"ל שדקדוקי עניות מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו. אלא, שמדרך העולם בעת שמוליכין הסוס למכרו, נותנים רסן בחיכו ומקשטים את הסוס ליפותו כדי שיקפצו עליו קונים, אך כאשר מחזירים אותו לבית, מסירים ממנו את הרסן וקושרים אותו באבוס ונותנים לו תבן ומספוא לאכול.

וזה הדבר שבאו חז"ל ללמדנו בכך שדימו את העניות לישראל כסוס, דהיינו, שבעיני כל האומות נהיה נראים כעניים כדי שלא יקטרגו עלינו, אבל בבתינו יהיה לנו כל טוב, כדמיון הסוס שאמנם בהיותו בשוק חוסמים את פיו ברסן ונראה כעני שאינו יכול לאכול, אך בבואו לביתו פותחים לו את הרסן ומאכילים אותו כל טוב.

וכדכתיב (תהלים קיב ג) 'הון ועושר בביתו'.

השפע מסלק העניות במצוות

וכך פירש **מהר"י מבעלזא ע"ה** על מה שאמרו חז"ל (ב"ק צב.) בתר עניא אזלא עניותא, שבפשוטו היינו שהעניות הולכת ונדבקת אחרי העני. אך בדרך רמז פירש, שהאותיות שאחר אותיות 'עני' בסדר האלפא ביתא הם אותיות 'כסף', שלאחר האות ע' נמצאת האות פ', לאחר נ' היא האות ס', ולאחר האות י' נמצאת האות כ', הרי לך אותיות כסף, וזה 'בתר עניא אזלא עניותא' שע"י האותיות שאחר ה'עני' שהם כסף, 'אזלא עניותא' הולכת ומסתלקת העניות, וכדברינו, שע"י שיש להם שפע לישראל מסתלקת מהם עניות במצוות שיכולים ע"י כך לקיים תורה ומצוות בהידור.

כעין זה יש לפרש גם דרשת חז"ל (ב"ק פג:) על הפסוק (שמות כא כד) 'עין תחת עין' שיתן לו ממון דמי העין, כי אותיות 'כסף' הם תחת אותיות 'עין', והחובל בעין חבירו יתן לו 'כסף' שהוא 'תחת עין'. ואם אמנם בגלות נתקיים בנו 'ויצא מבת ציון כל הדרה' (איכה א ו) מן הדין שגם את ההדר הזה של 'יאה עניותא לישראל' יצא מבת ציון ויהיה לכל ישראל שפע רב וכל טוב סלה.

השמח בחלקו זוכה לעשירות

עצה לעשירות ניתן ללמוד מדברי הגמרא אלו 'בתר עניא אזלא עניותא', שלפי זה נראה שגם העשיר הולכת אחריו העשירות והוא מוסיף להתעשר. אך צריך להבין הכיצד באה אליו העשירות הראשונה, ובמה הוא שונה מן העני שכבר מתחילתו הלכה אחריו

המשך בעמוד הבא

העניות. אלא תחילת העשירות היא כשהאדם שמח בחלקו, ועל ידי שמסתפק בחלקו ושמח בו הרי הוא עשיר, וכיון שהוא עשיר השמח בחלקו זוכה שתלך אחריו העשירות גם במובן הפשוט ויהיה מתעשר והולך.

בזכות היראה זוכים לתורה

וכדרך שפירשו בענין החכמה, שהרי הקב"ה נותן את החכמה לחכמים, כמו שכתוב (דניאל ב כא) 'יהב חכמתא לחכימין', והקשו מהיכן באה לאדם החכמה הראשונה שעל ידה זכה לקבל עוד חכמה, אלא החכמה הראשונה היא יראת שמים, כמו שכתוב (תהלים קיא י) 'ראשית חכמה יראת ה", וכן כתוב (איוב כח כח) 'הן יראת ה' היא חכמה', ועל ידי שמעורר בעצמו יראת שמים זוכה שיתנו לו מן השמים חכמה.

מילתא דפליאה

מטמון בלב כל יהודי

גילוי האוצר הטמון בלב כל אדם

וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל תִּירָאוּ אֱלֹקֵיכֶם וֵאלֹקֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם (מג כג). **הרבי הקדוש רבי שמחה בונם מפרשיסחא ע"ה** רגיל היה לומר לחסידים הבאים לפניו, שכל חסיד שנוסע לרבי צריך לדעת שעיקר עבודת ה' הוא שיחפש את האמת בקרבו, ולא יטעה לחשוב שבבואו אל הרבי הרי הוא פטור מן העמל והיגיעה, כי כל מטרת הנסיעה לצדיק היא כדי שיגלה לו את אוצרות הנפש הטמונים בקרבו.

וכך היה מספר את המעשה המפורסם שאירע עם רבי אייזיק ר' יעקעלעס מקראקא, שחלם חלום שיסע לעיר המלכות פראג ויחפש שם אוצר הטמון סביבות הגשר, ואכן נסע רבי אייזיק לפראג הרחוקה והחל בחיפושיו על יד הגשר. בהיותו שם שאל אותו אחד השומרים מה הוא מחפש תחת הגשר, והשיב לו רבי אייזיק, שהוא מחפש את האוצר עליו נודע לו בחלומו. צחק ממנו השומר באומרו שגם הוא בעצמו חלם חלום שיסע לקראקא ויחפש שם מטמון תחת התנור בביתו של אדם הנקרא ר' אייזיק יעקעלעס - וכי חסר דעה אני לטרוח ולנסוע לקראקא הרחוקה מחמת חלום שאין בו ממש.

כיון ששמע רבי אייזיק את חלומו של השומר, מיהר לנסוע חזרה לביתו ואכן מצא שם תחת התנור מטמון גדול שממנו התעשר, וזכה לבנות בית כנסת מפואר שהיה נקרא על שמו בקראקא. וכן הוא בעבודת כל חסיד הנוסע לרבו, לא יטעה לומר שהיא כדי למצוא אוצרות אצל הרבי, אלא אדרבה בבואו לפני הרבי ילמד אותו הרב שהאוצרות טמונים אצלו בתוכו, וכמו שכתוב (דברים ל יד) 'כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו'.

ובאמת אצל כל יהודי טמונים בתוכו כוחות גדולים לעבודת ה', ולשם כך נוסעים החסידים לרבותיהם כדי שילמדו אותם איך להוציא את כוחותיהם אל הפועל. וזהו הרמז בלשון הכתוב (בראשית מג כג) 'אלקיכם ואלקי אבותיכם נתן לכם מטמון', שבכל איש ישראל טמון מטמון בקרבו אלא שעליו לחפש אחרי הכוחות הנעלמים שבתוכו (ראה פני מנחם פר' מקץ תשנ"ד ס"ג).

ובזה אפשר לפרש מה שאמר להם יוסף הצדיק 'אלקיכם ואלקי אביכם נתן לכם מטמון', שכאשר חשבו שהאוצר שבידם שייך לצדיק יסוד עולם, אמר להם הצדיק, האוצר שקיבלתם אינו ממני, כי אם מה שטמן הקב"ה בתוככי נפשכם, ואילו אני רק המוציאו מכח אל הפועל.

דיוק בתפילה שהתפלל יעקב אבינו על השבטים

וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי (מג יד). פירש רש"י: מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפילה, הריני מתפלל עליכם. 'ואל שדי', שדי בנתינת רחמיו, וכדי היכולת בידו ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין. ויש לדקדק שהיה לו לומר 'יתן עליכם רחמים לפני האיש' או יאמר 'יתן רחמים להאיש', שהרי רצונו שירחם עליהם יוסף ולא שהם ירחמו על יוסף.

יש צדיקים שהשם יתברך עושה בשבילם ניסים בלי לנכות מזכויותיהם

כהקדמה לתירוצו הנפלא של **רבי שלמה קלוגר ע"ה** (חכמת התורה כת"י תקפ"ו, תקצ"א) המלמד אותנו לקח בעבודת ה' ובענין המידות טובות, נביא את הסיפור המובא בגמרא (שבת לג:) על רבי שמעון בר יוחאי, שכאשר יצא מהמערה אמר הואיל ואיתרחיש ניסא ניזול ואתקין מילתא, ומבאר **רבינו הבן איש חי ע"ה** (בן יהוידע שם), על פי מה שאמרו חז"ל (שם לב.) אם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, אך ישנם צדיקים שנעשה להם כמה וכמה ניסים ואין מנכין להם מזכויותיהם, וזאת שהקדוש ברוך הוא עושה להם ניסים ונפלאות בתורת צדקה ובשל כך אינו מנכה מהזכויות, כי הניסים לא ניתנו תמורת הזכויות, וזהו כוונת הפסוק (תהלים כד ה) 'ישא ברכה מאת ה', **וצדקה** מאלהי ישעו'.

העצה לעשות חסד חינם עם הבריות ובכך זוכים לניסים בתורת צדקה

במה תלוי הדבר, הכיצד יזכה אדם לניסים בתורת צדקה ולא ינכו לו מזכויותיו. מבאר הבן איש חי ע"ה כי הדבר תלוי בדבר אחד - האם אוהב לעשות חסד חינם עם הבריות, ואם עושה להם הצדיק טובה אף אם לא יהיה לו עצמו שום טובה והנאה מכך, נוהגים עמו מידה כנגד מידה ממנו ויעשה לו הקדוש ברוך הוא ניסים ונפלאות בתורת צדקה ומתנת חינם כפי שעושה הצדיק הזה טובות לאחרים חינם, ולא ינכה לו ה' מזכויותיו.

רשב"י עשה חסד חינם ותיקן דבר בלי הנאה כלשהו לעצמו

הוא הדבר שחפץ התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי ע"ה שלא ינכו לו מזכויותיו מאומה, לאחר שנעשה לו נס כשהתחבא במערה במשך י"ב שנים ונבראו בשבילו החרוב ומעין המים, וכן ניצול שם מרודפיו, ולאחר הי"ב שנים בטלה הגזירה, לפיכך טיהר את עיר טבריה מטומאתה כשסימן מקום הקברים, וכך יוכלו הכהנים לעבור בעיר זו, ואף שרשב"י עצמו לא היתה לו טובה מכך שהרי לא היה כהן, ובכלל לא דר בעיר זו, כך שלא הייתה לו מזה שום הנאה, אכן בפעולותיו הברוכים פעל שיתנהגו עימו משמי שמיא מידה כנגד מידה וכך זכה לנס בחסד ורחמים מבלי שינכו לו מאומה.

מרשב"י נלמד עצה כיצד לחיות עם ניסים ושיישארו הזכויות בשלימותם

וממנו הלימוד לכל אדם שהרי כולנו חשופים לכל פגעים חלילה, אם כן נחוץ לנו ניסים לחיות בעולם הזה בבחינת על ניסיך שבכל יום עמנו, ואפילו אין בידינו זכויות, ולכן גם אם היינו חפצים שינכו חלילה מזכויותינו לא היה באפשרותנו שהרי מה אנו ומה חיינו, אם כן מה נעשה ונחיה, מי יעמוד לנו בפרץ. תשובה לדבר למדנו בפעולות שנקט הרשב"י

המשך בעמוד הבא

הקדוש, שכאשר עושה אדם טובה למישהו אחר ואין בידו הנאה מזה וכל חפצו בדבר הוא להיטיב לאחר, זוכה שמן השמים מתעוררת מידת הרחמים להשפיע עליו מתנת חינם בחסד וברחמים ישועה ושמירה מכל רע, ואם יש בידו זכויות יישארו הם בשלימותם מבלי שינכו לו מהם.

יעקב אבינו יעץ לבניו שיתנהגו בחסד חינם ביניהם ובכך יתעוררו עליהם רחמים מן השמים

בכך נשוב לדברי יעקב אבינו ע"ה 'ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש', שהמשמעות היא שלבני יעקב יהיה רחמים, וכי מה זה יסייע אם ליוסף לא יהיה רחמים עליהם. מבאר **רבי שלמה קלוגר ע"ה** כדברינו, שיעקב אבינו ע"ה ראה שזקוקים כאן לרחמים גדולים מן השמים, הרי שמעון איננו, ויוסף איננו, ועכשיו הם לוקחים גם את בנימין הצעיר, מה יעשה וכיצד יעורר רחמים על בניו.

לכן יעץ להם יעקב אבינו עצה טובה, הלוא הקדוש ברוך הוא מתנהג עמנו במידה כנגד מידה, כמאמרם ז"ל (שבת קנא:) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, אנא התנהגו ברחמים לפני האיש, כלומר, עשו מעשים טובים גם אם לא תרוויחו מכך כלום, ותרחמו אחד על השני 'לפני האיש', כלומר קודם שתגיעו אל האיש, ומיד שתרחמו על אחרים ממילא ינהגו עמכם מן השמים מידה כנגד מידה, או אז תבוא בלב האיש רחמים גדולים, כי יסייעוכם מן השמים במתנת חינם להצילכם ולהטיבכם, עד כאן דבריו. ואולי אפשר לבאר כוונתו על בנימין, שירחמו עליו וישמרו עליו ובזכות זה יזכו לרחמים.

התחזקות בשמירת מידת יוסף הצדיק

זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרֵא (מב יח). המפתח לחיי קדושה בעולם הזה היא כפי התחזקות האדם במידתו של יוסף הצדיק, ומידה זו היא מידת היסוד וממנה היסוד לכל מדרגות האדם בעבודת ה', וכפי מה שמקדש האדם עצמו בכל עניני קדושת היסוד כך נפתחים לו שערי רוחניות ועבודת ה', והוא זוכה לראות מראות אלוקים כמו שכתוב (תהלים סג ג) 'כן בקודש חזיתיך'.

וכך אמר להם יוסף הצדיק לאחיו 'זאת עשו וחיו את האלקים אני ירא', על ידי שתעשו כמעשי להיזהר ולהישמר בכל עניני הקדושה, בכך תזכו לבוא לחיות בעבודת ה', כי יוסף הצדיק ביראתו האמיתית זכה לעמוד בניסיונות קשים ביותר, וגם כאשר יצא מביתו מלא הקדושה של יעקב אבינו, ונגזר עליו לרדת לבדו לגלות במצרים, גם שם שמר מכל משמר על קדושתו, ועמד לבדו בניסיון הקשה, ומכוחו הגדול קבלו בני ישראל להישמר בקדושה בגלות מצרים, ולרוב קדושתו נבקע בפניו הים בשביל כלל ישראל, וזכה שיהיה ארונו מהלך בצד ארון הברית, וכך הוא לדורות עולם שההתחזקות בשמירת היסוד פותחת דרך לחיות בעבודת ה'.

בשמירת הברית מקדש את כל גופו

ושמירת היסוד היא הפתח לקדש את כל גוף האדם, וכן נרמז בזוהר (בא לו.) ואי זהו פתח הגוף הוי אומר זו מילה, לרמז שבקדושת המילה זוכים להביא קדושה בכל הגוף, וקדושה זו היא הפתח לכל מדרגות הקדושה. ועיקר קדושה זו שיגמור בדעתו להימנע מכל תאוה זרה, ונרמז בדברי הזוהר במאמר פתח אליהו (תיקוני זוהר יז.) ויסוד סיומא דגופא אות ברית קדש, היינו שקדושת היסוד היא על ידי שיסיים עם כל רצונות הגוף ובזה ימשיך על עצמו את קדושת הברית.

מותר להתפאר במידת יראת שמים

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרֵא (מב יח). הפליא בעל הפנים יפות ע"ה למצוא בפסוק זה מקור למה שמצינו בדברי חז"ל שהתפארו בעצמם במידת יראת השמים שלהם, ואף שבכל המצוות כתיב (מיכה ו ח) 'והצנע לכת עם אלהיך', שראוי לכל אדם להסתיר מעשה מצותיו, וכן כתיב (משלי כז ב) 'יהללך זר ולא פיך', מכל מקום בענין היראה מותר לפאר את עצמו, כמו שאמר יוסף הצדיק 'את האלהים אני ירא'. וכך פירש התרגום את דבריו בסוף פרשת ויחי (נ יט) 'כי התחת אלהים אני', ארי דחלא דה' אנא.

שונה מידת היראה שהיא פעולת האדם בלי סיוע מן השמים

והטעם ששונה מידה ומצוה זו מכל שאר המידות והמצוות, כי קיום שאר כל המצוות יתכן רק בסיוע מהשם יתברך, כמו שאמרו (שבת קד.) הבא ליטהר מסייעין אותו, מה שאין כן ביראה שהוא תלוי בכל איש ישראל לבד, כמו שדרשו חז"ל (ברכות לג: מגילה כה.) בפסוק (דברים י יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה', שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שיהא האדם עצמו מכין לבו לכך (רש"י מגילה כה. ד"ה חוץ), על כן אין להתפאר בשאר מצוות כי הוא רק מתפאר בכבוד קונו שסייע בידו לקיימן, וכמו שפירש בפסוק (תהלים סב יג) 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', כי כל תשלום שכר של כל המצוות הוא מצד החסד של הקדוש ברוך הוא שמחשיבם כאילו הם מעשי האדם עצמו, ובאמת אינם אלא בסיוע מן השמים.

הצנעת מצוות ומעשים טובים שנעשו בסייעתא דשמיא

והוסיף עוד לפרש מה דכתיב 'והצנע לכת עם אלקיך', כענין שאמרו בנח 'את האלקים התהלך נח', שהיה צריך סעד לתומכו (רש"י בראשית ו ט), על כן אמר שראוי להצניע מעשיו, אמנם דוקא המעשים שהם בבחינת 'לכת עם אלקיך' דהיינו בסיוע מלמעלה, מה שאין כן ביראה שהיא פעולת האדם בלי סיוע מלמעלה אין צריך להצניע. וזהו נמי כוונת הגמרא (ברכות יז.) הוי ערום ביראה, שבכל המצוות ראוי להעלים ולהלביש שלא יראו בני אדם מעשיו, ואילו ביראה אין צורך להעלים ולהלביש, ואף מותר להתפאר ברבים במידת יראתו, והיינו לשון 'ערום', בלי לבוש.

יראת שמים סימן לאמונה בגדלות ה' ובשכר ועונש

אמנם עיקר הטעם שמותר להתפאר ביראת הפנים יפות שם, כי היראה אין בו התפארות, אלא המאמין בה' מי לא ייראך, כדכתיב (שמות ט כ) 'הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו', ואם כן ירא את ה' אינו אלא מאמין בה' שבידו לשלם לאיש כמפעליו, והמפרסם יראתו אינו אלא מפרסם שהוא מאמין באמונה שלימה בבורא כל העולמים שזה ודאי מותר לפרסם. וביאר עוד בפרשת עקב (ד"ה הוא תהלתך), שהתפארות בענין היראה הוא גם כבוד השם יתברך, שראוי לירא אותו, הן מצד שכר ועונש והן מצד יראה שהוא רב ושליט, והאדם הסכל אשר טח עיניו מראות יסבב כל הדברים בדרך הטבע, על כן לא יפחד מן העונש, וכל שכן מהוד הדר גאונו. וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ט כג) 'בזאת יתהלל המתהלל, השכל וידוע אותי', שמכיר בשכלו שהשם יתברך הוא מסבב כל הסיבות ואין עוד מלבדו.

על יראת שמים מקבלים שכר שלם מן השמים ולא מחצית שכר כשאר מצוות

ועל דרך זה פירש כמין חומר את מאמרם ז"ל (אבות פ"א מ"ג) 'אל תהיו כעבדים המשמשים

המשך בעמוד הבא

את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם', כלומר, שבכל הדברים שהאדם עושה אין לו בהם אלא תשלום מחצית השכר כיון שיצאו לפועל רק בעזרת השם יתברך, וזהו 'פרס', מלשון פרוסה ומחצה, מה שאין כן בזה שיהא מורא שמים עליכם, הוא דבר שלם שנעשה מכח האדם בעצמו ואין בו סיוע מלמעלה, ועל זה יקבל שכרו משלם מן השמים, שלא על מנת לקבל רק פרוסה ומחצה. ואולי אפשר להוסיף על דבריו שזהו הפירוש בפסוק (תהלים לד י) 'יראו את ה' קדושיו, כי אין מחסור ליראיו', שביראת שמים אין חסרון בשכר שמקבלים, כי מקבלים שכר מושלם כנ"ל.

דוד המלך ע"ה אמר 'יראת ה' אלמדכם' ברבים על דרך זה נראה לבאר מה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (לד יב) 'לכו בנים שמעו לי, יראת ה' אלמדכם', שעל אף שהיה דוד המלך ע"ה עניו גדול, וכמו שאמרו עליו בגמרא (מגילה יא.) 'ודוד הוא הקטן' (שמואל א' יז יד), שהיה בקטנותו מתחילתו עד סופו, וכשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה, אפילו הכי הוא אמר שהוא מוכן לפרסם ברבים ולהראות לציבור המדרגות שלו בעניני יראת שמים, כי מותר להתפאר בענין היראה, וזהו 'יראת ה' אלמדכם'.

'אשה יראת ה' היא תתהלל' לא רק על ידי אחרים אלא גם על עצמה

ובזה אפשר ליישב דקדוק המפרשים בפרק אשת חיל בפסוק (משלי לא ל) 'שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל', שלכאורה תיבת 'היא' מיותרת. אך לפי האמור יבוא על נכון כפתור ופרח, שכן בענין יראת שמים מלבד מה שיהללו אותה אחרים כמו שכתוב שם (פסוק כח) 'קמו בניה ויאשרוה, בעלה ויהללה', מלבד זה גם היא תהלל ותפאר את עצמה, וזהו פירושו 'אשה יראת ה" היא תהלל את עצמה, וגם תתהלל על ידי אחרים.

אין להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים

והלא כה חביב על הקדוש ברוך הוא יראת השמים שהאדם טורח ומתייגע להחדיר בעצמותיו, עד כדי כך שאמרו חז"ל (ברכות לג:) שאין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר (ישעיה לג ו) 'יראת ה' היא אוצרו'. וביאר הגר"א זלה"ה בדבריהם ביאור יקר ונפלא, שדרך המלכים שמסגלים באוצרם משכיות חמדה הבאים מעבר לים שאינם מצויים וקשה להשיגם, אבל אצל הקדוש ברוך הוא אשר מלוא כל הארץ כבודו אינו שייך אצלו להביא ממרחק ולאצור, רק יראת שמים שגילו לנו חז"ל שהיא בידי האדם ולא בידי שמים, זה כן שייך לסגל ולשמור מזה אוצר בבית המשכיות.

ובזה ביאר מה שכתוב (שמות יט ה) 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ', רוצה לומר, כיון ששייך להקדוש ברוך הוא כל הארץ ומלואה, אם כן לא שייך אצלו סגולת מלכים, רק 'אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי', וזה יתכן רק על ידי יראת שמים, אז 'והייתם לי סגולה' מכל הארץ.

כל ימי חייו יש לעמול להשיג עוד ועוד יראת שמים

אכן, לקנות ולהחדיר יראת שמים בעצמות ולהיות ירא שמים באמת לאמיתו הוא עבודה תמידית, ולא עבודה קלה אלא מעבודות היותר קשות שבעבודת הקודש, שכל ימי חייו צריך האדם להתייגע עוד ועוד ולהתגבר על נסיונות שונות שעומדים לפניו, ובכך יעלה מעלה מעלה במדרגות היראה.

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או לצטט ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים
עיצוב ועימוד: שוקי קנר

חדש! כרך שלישי בסדרה

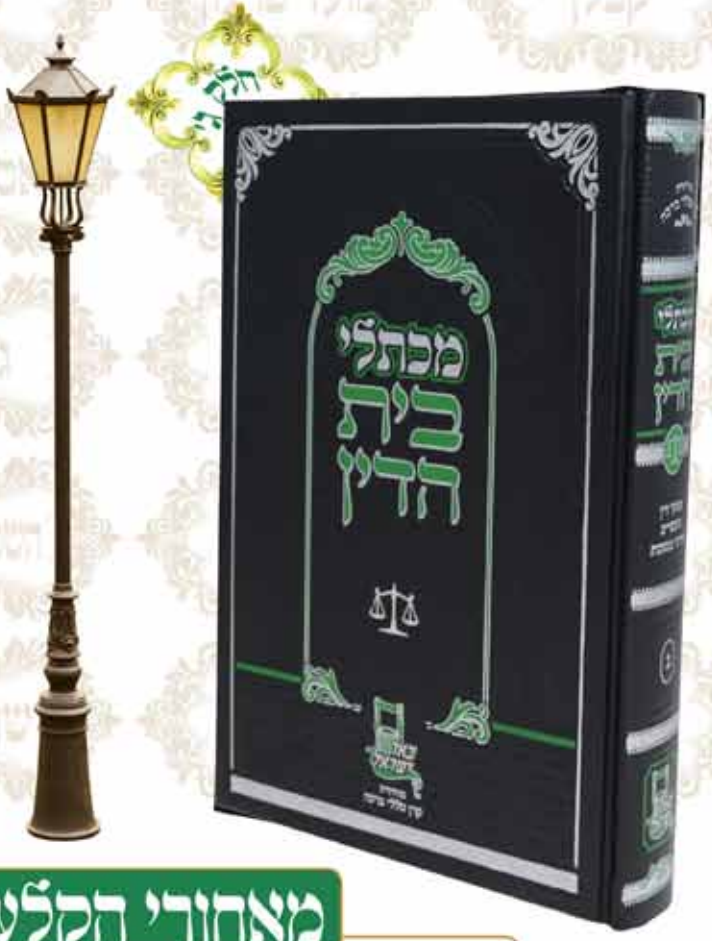

מאחורי הקלעים של בית הדין

חבוא לדיונים

הצצה מרתקת לדיוני הוכל בית הדין בכל תחומי ההלכה הנוגעים לחיי של כל יהודי

מכתבי בית הדין - ג' משולחנו של הגאון רבי מנחם מנדל פוטרנין שליט"א

ראש בית הוראה לדיני ממונות "באר ישראל" ויש מחיבתא "עוז והדר"

מבוא פלאי | מקבץ פסקי דיני ממונות אקטואליים | קונטרס דיני ממונות בתקופת הקורונה

אור דיני התורה לישרי לב

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

ארה"ב: (718) 437-0054 | אירופה 44-20-8806-0176
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

נס"ר

אור חדש ירד על שולחן השבת

שוּלְחָן הַשַּׁבָּת עִם אוֹר הַחַיִּים

מַאֲמָרִים נִפְלָאִים שֶׁל רַבֵּינוּ הָאוֹר הַחַיִּים
הַקָּדוֹשׁ בְּשָׂפָה מְעֻבֶּדֶת שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ

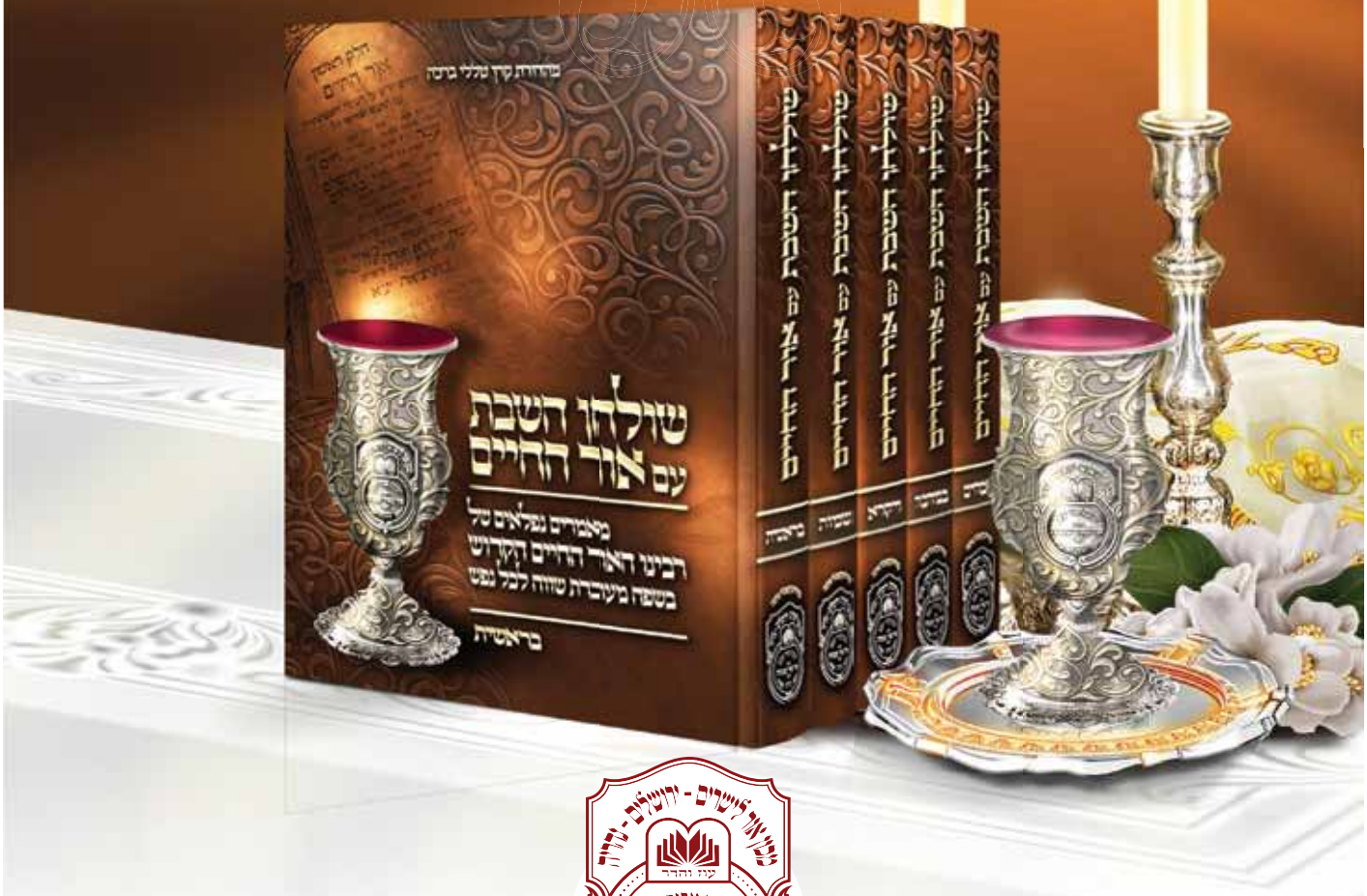

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

ארה"ב: (718) 437-0054
אירופה: 44-20-8806-0176
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

אור הגאולה לישרי לב